

Den Hollantschen Icarvs

Hazard, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het XV. Capittel. Repliquen op de weder-legginghen van eenige Schriftuer
plaetsen die partye gemeenlijck by-brengt om te toonen datmen de
Heylighen niet en magh aenroepen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71360](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-71360)

Antw. Icht en han niet sien hoe dit volgt.

Peenius. Ten sy datmen segghen wil dat doe al temijt
nieuwe leer-stucken neffens, ende buyten de Schrift, u de
Kercke inghevoert waren.

Antw. Dat en is gheepsing van noode te segghen
Want dit leev-stuck kost de primitive Kercke so wel
mondelingh, hebben van de Apostelen/ als Schriftelick
ende de Apostelen waren eben onseyl-baer in 't ges-
spreken van de leer-stucken / als sy waren in 't leeven,
Want sy werden in alle beyde eben gheleert van
den H. Gheest. Tot hier toe en sie ict de minste segghen
niet / dat ghy gheprobeert hebt / dat het aenroepen der
Heylyghen niet over-een-komt met de leere vande primitive
Kercke.

HET XV. CAP TTEL.

Repliquen op de weder-legginghen
van eenige Schriftuer-plaetsen die
partye gemeenlijck by-brenght om
te toonen datmen de Heylyghen
niet en magh aenroepen.

Peenius Pag. 204.

R Om. 10. 14. Hoe sullen sy dan hem aenroepen, in wel-
ken sy niet gheloost en hebben?

Antw. Dese Schriftuer-plaetsen en doer niet mit
allen tot ons propoest / dat wy hier voort hebben.

Peenius. Ey doch, waerom?

Antw. Om dat Paulus hier alleulijck spreekt van
het aenroepen Godis / ende syngs naemis / voort

ble als hy Heer is van allen / ende niet en spreckt
van het aenroepen der Heilighen.

Peenius pag. 205. Wy staen toe dat d'Apostel spreckt
van een Religieuse aenroepinghe Godts, en daer uyt besluy-
ten wy, dat den dienst der Religieuse aenroepinghe een nie-
mant magh, of moet op ghediaghen worden, dan aen hem,
op welcke men met sijn herte vertrouwen magh, gelyck de
onverbickelijcke t'samenbindinghe des vertrouwens, ende
der aenroepinghe thoont.

Antw. Heer wel; nu maeck ick dan dit argument
Maer hoven is bewisen datmen op den Heilighen
wel han/ ende mach vertrouwen/ so beslypen wy
dan/ teghen u/ datmen de Heiligen wel magh aen-
roepen.

Peenius. Daer en is gheene andere Religieuse aenroepin-
gle, dan waer door iemant aengheroepen wert als Godt.

Antw. *Oit en is tot noch toe niet bewesen/ want*
alle uwe Schriftuer-plaetsen / ende argumenten
dies-aengaende van u hoven voorghebracht/ heb ick
te mire gedaen/ oversulx wy on: kennen wederom/
daer gheene andere Religieuse aenroepinghe en is, dan waer
door iemant aengheroepen wert als Godt.

Peenius. Godt is een, en de selve Heere van allen ijck sijn-
de, dat is, hebbende een overvloedighen schat van goedertie-
tenheyt, ghenade, ende weldadigheyt over allen die hem aen-
roepen.

Antw. *Oit stemme ick toe: Maer te seggen: daer, en*
is gheene andere Religieuse aenroepinghe, dan waer door
iemant aengheroepen wort als Godt: Ick loochene dat
dit volghet int het voorgaende.

Peenius. Ghy maeckt hier een onderscheyt, daer gheen
onderscheyt en is.

Antw. *Ick loochene dit wederom / dat'er gheen*
onderscheyt en is/ want dit en is van u noch niet
bewesen / dan niet vdele Schriftuer-plaetsen / ende
onghefonderte argumenten.

Peenius. Hier toe en dient niet 't ghene daer voor gaet
van de aenroepinghe van den name des Heeren. Maer daer
door wert alleenlyck te kennen ghegeven, dat de menschen
die altoos tot afgoderije geneghen sijn geweest, de aenroe-
pinghe

pinghe wel kunnen tocbrenghen aen velen, behalen in
Godt, 't zy simpelijck aen de voorgestelde Goden: 't zy
onderscheydene, in opperste, en subalterne, ote midden
Goden, nae de leere der Platonische.

Antw. **Dat dit alsoo zp:** Ergo Paulus verwerpt hi
vyt de aenroepinghe der Heyligen, *nego consequentiam*, want
onse Heylighen en sijn nach opperste Goden, noch mo
dere volgeng de leere der Platonische. Heel min sult
ghp hier nyt sineden / dese slot-rebden / die ghp ghet
most goet maecten: Ergo daer en is gheene anderle
ligieuse aenroepinghe, dan waer door jemant wort aengero
pen als Godt.

Peenius. Paulus seght dat dese aenroepinghe alleen gret
telyck, ende Saligh makende is, de welcke tot Godt gericht
wort.

Antw. **Dat en seght Paulus niet / maer dat seght**
ghp / want ghp voeght'er dat woogdelen ALLEEN
by / het welch Paulus niet en heeft.

Peenius. Dat Corn Hazart, ghelyck oock Bellarmijn si
swijgende voor vast stelt, dat de Heyligen Religieusick sen
gheroepen moghen worden, al-hoewel sy niet aengeroepen
werden als Godt, ende eerste Autheuren der goederen, dat
in begaet hy, *petitio principij*.

Antw. **Gheensing niet bewijst het**
Peenius. Wy hebben nu te voren ghehoont dat men niet
mant den dienst der Religieuse aenroepinghe moet gheren,
dan die den eersten Autheur is der goederen.

Antw. **Soo verre ist van daer / dat ghp dit sout**
ghehoont hebben / dat wpt in tegendeel niet weder
legginghe van alle ulve argumenten / ende Schyt
tuer-plaerten ghehoont hebben datse allegat pot
sijn / ende niet en bestaen. Der halben en sijn onte
bewijzen voort de aenroepinghe der Heyligen / nog
oprechteleyk van n wederlept / soo blijven dat
baet / verdoeleng wpt en begaen hier geen petitio prin
cipij: ten zp dat ghp-steden voor een principium hou
den wile / dat / al wat ghp enckelijch seght / souder
moet aenghenomen worden / dat ghp oock dem
gaeng doet; maer dit Principium niet soo verre / dat

men alle de Predikanten soude moeten houden booz
Evangelisten / ofte onseylbare Leeracten/ en schry-
vers. Immers hier onder en kan Peenius niet ghe-
teken worden / die soo menichmael lieght.

Hazart, Pag. 32. Paulus sprecket hier namelijck van
de Heydenen / en seyt / datse Godt niet en kunnen
aenroepen / ten sy datse te horen de kennisse Godts
hebben.

Peenius, pag. 206. Iae d'Apostel leert uytdruckelijck dat
niet alleen gheleove vereyscht wert in de aenroeping, maer
oock datter is een, ende het selfde voorwerp der Religieuse
aenroepinghe, ende des vertrouwens, soq dat niemand kan
aenroepen hem op welcken hy niet en stelt het vertrouwen
sijos herten.

Antw. Ghp en antwoort niet op 't ghene ick seg-
he: Doch ditobergheslagen: al wat ghp hier date-
lijk geseyt hebt / en hau ich in de woorden Pauli niet
binden.

Peenius. Hoe sullen sy aenroepen, segt hy, in welcken sy niet
ghelooft hebben.

Antw. Ick en hooze hier Paulus niet spreken van
het vertrouwen des herten soo ghp hem toeschrijft: Ter
contrarie hy voeght'er datelijck hy / hoe sullen sy in
hem gheboeven van welcken sy niet ghehoort en hebben?
om te toonen dat hy sprecket van de eerste kennisse
die de Heydenen kryghen van Godt / sonder welche
kennisse / sy Godt niet en kunnen aenroepen, want
hoe sullen sy hem aenroepen / dien sy niet en ken-
nen/ ende vanden welcken sy nopt en hebben ghe-
booz?

Peenius. Indien dan die van het Pausdom willen bewei-
ten, datmen den Heylichen Religieuslyck moet aenroepen,
loo ist nootsakelijck datse toestaen, datmen in hen oock moet
gelooven, ende het vertrouwen des herten op hen stellen.

Antw. Wy staen wel toe / datmen den Heiligen
MACH aenroepen / maer nopt / datmense MOET
aenroepen.

Daer-en-boben/ ick hebbe gheseyt Pag. 31. dat wy,
op een sekere maniere in de Heylichen Ghelooven: om dat
wy glooben dat'er Heiligen sijn/ en dat'er een ge-
meenchap der Heiligen is. Peenius.

Peenius pag. 207. Wy antwoorden dat'et wat anders is, yemant te ghelooven, ende wat anders in yemant te ghelooven, 't welck Godt alleen tockomt wy moeten ghelooven. Godt, doch niet in de Heylighen.

Antw. Hier van vereysche ick klare bewijzen uit Schrifture. De Vaders/ die gy dies-aengaende voest/ die nemt ick allegaer geerne aen/maer om dat gplieden pretendeert alles te konne bewijzen uit de Schrifture / soo wille ick dan uit Schrifture bewijzen hebben datmen alleen moet gelooven IN Godt ende niet IN de Heylighen.

Doch als gy de waerheyt sount willen bekennen/ soo sount ghy moeten segghen / dat dit is een enchede questie de nomine, want ghy weet wel dat wij in de Heylighen niet en gelooven als d' opperste waerheyt/ maer alleen als vrienden Godes.

Peenius. Hazart legt, behalven dat Partie dit noch uit Schrifture, noch uit de Artijckelen des Ghehoofs kan bewijzen, 't zyn niet anders als ydele uytvluchtjes om de kinder te payen.

Antw. Ick seggh'et noch. Peenius. Iae t'zijn niet anders als ydele uytvrijdingen een verleghen Jesuyc, die veel tijs roept: *Io triumphe, alijc* sich niet meer can verweieren, ende wanneer hy sich ghevoert, door het sweert des Gheestes, dat is, Godts woort terne gheveelt, soo tracht hy de Werelt wijs te maecken, dat hy de Victoria vercreghen heeft.

Antw. Hoe kan ick het sweert des Gheestes/ dat nedergheveelt sijn/ aenghesien dat ghy hier niet meer te bewijzen / datmen alleen moet ghelooven IN de Godt / en datmen niet ghelooven en mach IN de Heylighen? Gheeft soo veel contentement / dat niet aen een Jesuyc / ten minsten aen uwe gemeente / dat ghy dit bewijst uit het Woort Godts, oft wel leert uwe gemeente / datmen wel mach staen op datmen segghen der HH. Vadersen / sonder Schrifture.

Peenius. Hazart supposeert pag 32. datmen heel ander IN Godt moeten ghelooven, anders in de Heylighen.

Antw. Wijn segghen is alleen/ dat ghy-lieden niet machigher et zyt vpt Schrifteuer te bewijzen/ dat men IN Godt alleen moet ghelooven/ en dat men niet en mach ghelooven IN de Heylighen: Andersins/ ghelyck ghy selve bekent/ ick hebbe gheescht/ dat hier de questie niet en is ofmen moeten ghelooven IN de Heylighen/ maer dat de questie is/ ofmen moet ghelooven/ en dat niet een Godlyck geloove/ datter merter daer Heylighen sijn in de triomphende Kercke/ die voor ons bidden: Doch/ soo ghy absoluteyck staende wilt houden/ datmen IN de Heylighen niet ghelooven en mach/ ick verepsche hier dan bewijs vpt Schrifture.

Peenius. pag. 209. Is dit de questie niet, waerom dan soo hat daer op ghedronghen?

Antw. Om dat ghy-lieden soo hart dringht/ datmen alleen IN Godt/ ende niet IN de Heylighen moet ghelooven/ ende dat ghe eben hart dringht/ dat alles moet bewesen wordē vpt het Woort Godts; soo hebbe ick dit soo hart willen dringhen/ om dat ghy het sout bewijzen vpt het Woort Godts: en dese bewijzen sal ick verwachten.

Peenius. Hier mede leyt ghy den Leser af van den wegh, met eene nieuwe questie.

Antw. Dat niet/ maer ick brenghe hem ter contrarie op den rechten wegh/ niet met eene nieuwe questie/ maer met de oprechte questie/ te weten/ dat tot de aenroepinghe der Heylighen niet verepscht wert datmen IN haer gheloobe/ maer dat het genoegh is/ datmen/ oock niet een Godlyck gheloof/ gheloobe datter Heylighen sijn in de triompherende Kercke/ die voor ons bidden. Oste soo ghy wilt hebben datmen IN haer moet ghelooven, oste andersins datmen niet aenroepen en magh/ bewijst my dat vpt Schrifture.

Peenius. O neen: de questie en is niet van de gebeten der Heylighen, die sy in de triompherende Kercke voor ons doea, of sy in t'gemeen voor ons bidden, maer van de aenroepinghe, die gherichtet wort tot den Heylighen, of sy van ons sijn aen te roepen? Wy hebben in't voorgaende ghehoont,

thoont, dat daer door d'eygene staet des verschils wien ver-
andert, ende omghekeert.

Antw. **Bewijst ghy my** my upt Schrifture datmen
Heilighen niet aenroepen en magh / om datmen
haer niet en gheloof / want dit heft ghy op-gheno-
men: Iae ghy moet my my upt Schrifture bewijzen dat
men IN de Heilighen niet ghelooven en magh. Want
dit is hier den oprechten/ ende eyghen staet ons ver-
schil.

Peenius. Laet ons sien wat Hazart heeft te leg-
ghen, tegen het formulier desghebedis van Christus
sijnen Discipelen voor-geschreven. *Lue. 11. 2. Aliq
bidt, so segh: Onse Vader &c.*

Antw. **Wel hoe?** schepdt ghy dan van die voorgaande
de questie soo af: ghy blijft my dan schuldigh te be-
wijzen my upt Schrifture / datmen niet ghelooven en
magh IN de Heilighen. 2. Blijft noch te weder-leg-
ghen / dat het niet ghenoegh en is om de Heilighen
te aenroepen / datmen gheloove / dat dese zijn inden
hemel / dat'er ghemeenschap is tusschen ons/ ende
haer/ ende datse voor ons bidden/ maer dat'er noot-
sakelijck een gheloof vereydt wort/ dooy het wels-
te my IN haer ghelooven. Laet ons nu overgaen tot
het ghebedt des Heeren.

Hazart *Pag. 33.* **Wp en aenroepen de Heilighen niet/**
ghelijck my Godt aenroepen: te weten / als alge-
meyne Vader des wereldts/ maer als hydren
Godts/ ende oversulckx/ als my den Heilighen in
dese qualiteyt aenroepen / wp en doen niet tegende
instellinghe Christi.

Peenius *pag. 210.* Met sulck een nieuw, en cielijck
vondt van woorden, souden alle Afgoden-dieners
haere daed kunnen op-pronken, ende verdedigen,
dat sy dat voor-werp, 't welck sy aenbidden, niet
toe en schrijven de hooghste voortreffelijckheydt,
ende eere die Godt alleen, den oppersten Vader,
ende auteur des wereldts eyghen is, waer enighe
leeghere voortreffelijckheydt, en eere, meerder dan
het

burgherlycke, ende minder dan Goddelijcke.

Antw. Soo lanck als semaendt sich tider daet tus-
chen dese leste palen soud' houden/hp en soude geen
Asgoden-dienaar zyn / om dat hy Godt niet en soude
berooven van de eere/die hem alleen toe-komt/mart
de wylde de Heydenen alle hare voortwerpsels der a-
biddinghe / 't zy meerdere / 't zy mindere tider daet
hebben ghehouden voort Goden / ende dien volgheng
haar toe-ghedraghen de eere die den waren Godt al-
leen toe-komt / soo zynse metter daet Asgoden-die-
naers gheweest / ende oversulckx en hebben sy hare
daet niet kunnen verbedighen/dat sy een hare voort-
werpsels der aenbiddinghe niet toe-brachten de eere /
die den waren Godt alleen toe-behaort. Dacrenbovē/
de Heydenen droegen goddelijcke eere toe / een hoe-
reders / moordders / dieven / &c. Wy dragen min-
dere eere toe een soodaenighe die haer leven hebben
overghebracht in heylighedt/ ende alle soorten van
Christelijcke deughden.

Peenius. Wy zijn niet seer bekommert met wat
voor een naem in 't Pausdom ghehoemt wert de
dienst, dien sy den Heylichen bewijsen, maer wat wat
men nae het oordeel des H. Geests in de Schrift ge-
openbaert, daer van segghen magh: maer die leert
openlyk dat er Afgoderije is, indien de eere, ende
dienst der religieuse aenroeping, de welcke Godt
alleen toe-komt, andere ghegeven wort.

Antw. Dat het afgoderhe is / wanneer men de ee-
re / ende dienst / die Godt alleen toe-komt / bewijst
den eenighe schepelen / dat is huypten alle twijfel.
Dat de religieuse aenroeping alleen aan Godt toe-
komt/daer van leert ons Schrifture contrarie/ wā-
nner sy ons soodaenighe exemplen voort-stelt / daer
de Heylichen zyn aen gheroepen geweest / ende van
u noch niet en zyn weder-lept / maer ter contrarie
baning tegen uwe beantwoordingen vast-gemaccht.
Ende alsoo blijft sainen vast / dat onse aenroeping
dit Heylichen geneue afgoderhe en is.

S

Peenius

Peenius. Hazart en doet niet anders, als dat by onder sulcke subtiliteyten de afgoderij des Pauldoms verberghet, ende bemantelt.

Antw. Daer gecue afgoderij en is / en kan ghem afgoderij verberghet/ noch bemantelt werden.

Peenius. Laet heci eens thoonen, waer, in de schriften Gode ons tot den Heylyghen ghesonden heeft als tot vrienden, ende patroonen.

Antw. Thoont ons eens niet upghezuchte wort den inde Schriftuere / daer Christus belast heeft / te sprakeloos kinders te doopen: Zijt gevlieden te wieden met dit te trecken dooz consequentien, up de heylige Schrifture / soo als wy mede doen: Watrouen zijt ghy niet te vreden dat wy mede / dooz consequentien trecken up de Schrifture / dat Gode selue daer teghenwoordigh zynde / ons sent tot de heylighen als Vrienden / ende Parroonen / gheleychig als sijnen Vrient / ende Voorzetter? ofte / gheleychig Paulus ver socht heeft de voorprakte by Godt van de ghene / aen den welcken hy sepde: Bidt voor ons!

Peenius. Laet Hazart thoonen waer Gode de heyligen aen te roepen ons voor- ghestelt heeft. Waer hy belooft heeft dat by door hare handen ons weldaden gheven sal.

Antw. Dooz het wederlegghen van uwe Schrif- tuer-plaetsen/ hebbe ich in 't voorgaende ghehou dat soodanighe belofte niet noodigh en is tot de aen- roepinghe.

Peenius. Laet hen dan erkennen, dat sy haere hope, ende vertrouwen, sonder woort, en ordonantie Godts, jaetegen Godts Woort, stellen op eene creature, en derhalven de eere die Godt alleen toekomt tot de Creaturen over-draghen, ende volghens dien afgoderij begaen.

Antw. Als gy ons sult overtuight hebben dat onse aenroepinghe der Heyligen geschiet sonder dat onse Godts/ jaetegen Godts Woort; en dat wy de eer die Godt alleen toe-komt den heylighen overtuigen.

ghen/ soo sullen wyp gheerne bekennen / dat wyp afgoderij begaen/ maer ict hebbet u hoven overtuigt van contrarie/ met het weder-legghen van nye argumenten/ bekent dan/ dat wyp geen afgoderij en begaen.

Peenius. Dat behalven Godt oock de Heylighen ghestelt worden tot een object der religieuse eere, ende aenroepinghe daer in begaet hy *petitio principij*.

Antw. Ter contrarie / ghylieden begaet *petitio principij*: want onse argumenten staen vast/ dat in den Heylighen magh aen-roepen / ende ghylieden en sij niet machtigh te behooien/ dat in den niemandt aenroepen en magh behalven Godt alleen; ofte dat alle religieuse eere / een eere is/ die Godt alleen toe-komt / wanneer ghy dan wederom komt segghen: men magh niemand anders aen-roepen als Godt; ofte alle religieuse eere / is een eere die Godt alleen toe-komt / siet ghy niet klaer / dat dit is / *petitio principij*?

Peenius. Wanneer een dienst, die Godt alleen toe-komt, een eenigh gheschapen dingh, behalven, en buyten Godt ghegeven wort, daer uyt en befaet niet eenighe verschedene soorte van eere, die gheoorloft, ende Gode behaeghelyck is, maer wert in de Schrift, onder de name van afgoderij, swaerlijck beschuldigh.

Antw. Is dit niet klaer / en voor de ooghe / *petitio principij*? wyp loochenen ghedurigh / dat wyp den Heylighen de eere toedraghen die Godt alleen toe-komt/ ende dat wyp afgoderij bedryven: ende ghylieden en kont ons niet contrarie bewijzen / noch onse verdedinghen weder-leggen / niet-te-min / gy komt noch tensupt-roepen dat wyp den Heylighen de eere toedraghen die Godt alleen toe-komt / en dat wyp afgoderij begaen: is dit niet *petitio principij*, soo en weet ik niet wat het is.

Peenius. Daer is tweederley soorte van afgoderij. D'ene, wanneer de ware Godt niet wert ghedient

op een godlycke wijse, dat is naer het voorschrijf
Woorts. D'andere, wanneerse op een Godlycke wijse
vereert Woort, 'tghene gheen Godt en is, welcke latet
soortie van afgoderije door die van het Paulson
begaen wort, wanneerse buyten, ende behalven des
waren Godt, onsen al-ghemeynen Vader, ande
Patroonen, af-gestorven Heylighen sonder Godt
Woort soecken, ende den dienst, die Godt alleen
toe-komt, hen toe-brenghen.

Antw. *Oit is wederom instigh gepraet inde loct
wp loochenen/ segghe ick noch eens/ en wp onthou-
nen/ dat wp den Heiligen aentroepen sonder Woort
Godts: Wp loochenen/ en wp onthounen dat wp
den dienst/ die Godt alleen toe-komt/ hen toe-hou-
ghen: wp loochenen en wp onthounen dat wp af-
goderije begaan: wp loochenen/ en wp onthounen
dat wp op eenne Goddelijke wijse vereeren 'tghene
ghen Godt en is: Hier op en seght ghp anders niet
dan/ ghp begaet afgoderije/ ghp gheeft den dienst
die Gode alleen toe-komt aen de Heilighen/ S. Id
dit bewijzen/ het ghene gheloochent woz/ kiloch
aen dan/ sicht ons bewijzen voor/ want de gne die
ghp dies aengaende hebt voort-ghebracht boven
hebben self gheenen schijn van bewijzen/ so al ghe-
gheroont hebbe/ met de selbe te weder-legghen.*

Hazart pag. 33. Al-hoe-wil de Heilighen niet en niet
aen te roepen als onse Vaders/ nochtrans wil als
onse Broeders/ en Mede-knechten; die hebbet ich
gesept tegen Dirick Hamer, de welche seght/ De Heil-
ighen en kunnen niet ghevoemt worden onse Vaders, maar
wel onse Broeders en Mede-knechten, waer ick by
ten wilet hebben/ datmen de Heilighen niet en niet
aentroepen; hier teghen/ om te thoonen dat die niet
en volght/ heb ick gheselt het erempel Pauli Rom. 13
30. dat'er ick seght: Ick bidde u Broeders dat gy my byt
in u lieden ghebeden by Godt. 'Ten volght niet/ dat de
Heilighen zijn onse Broeders/ ergo meu magt gro-
re ghebeden by Godt niet versacchen.

Peenius

Peenius pag. 211. Daer is groot onderscheyt tus-
schen de aenroepinghe der verstorven Heylighen,
en tuschen het verloek van de voorbiddinghe der
levenden.

Antw. Icht sal gheerne dit onderschept leeren.

Peenius. De aenroepinghe der afgestorvene is
eenen religieulen dienst, ende behoort tot de eerste
tafel der Wet, de aensprake, ende 't versoeck der
levendighen, is een werck der liefde, ende behoort
tot de tweede tafel der Wet: Niemant van den vro-
men heeft oyt religieuse ghebeden aan den levenden
op-gheoffert.

Antw. Kan dan een werck van liefde niet samen
wesen een werck van religie? waerom niet? Voor-
ders / dat niemandt van den vromen opt religieuse
ghebeden aan de levende op-gheoffert heeft / hooze
ik u wel seggen / maer niet bewijzen: Wag het dan
een boegherlyck versoeck alleen/ waanneer de Straë-
liten van Samuel, als Propheet, versochten dat hy
voor harr by Godt sonde bidden?

Peenius. Paulus begeert wel ende versoeckt door
brieven, dat de Romeynen, ende Theffalonicensen
voor hem wilden bidden, maer hy en roeptse niet
aen, want de aenroepinghe is het voornaemste deel
vanden Gods dienst, ende vervat eene affectie, en-
de toe gheneghentheydt des ghemoets, sijnen toe-
vlucht nemende tot de ghenade, hulpe, ende by-
stant desgenen die aenroept.

Antw. Als Paulus Rom. 15. 30. sepde tot de Romeyn-
en: Ick bidde u lieden, dat ghy my helpt in uwe ghebe-
den voor my, by Godt, op dat ick verlost werde vande on-
ghelooighen: Heest hy niet versocht de hulpe / ende
bystand van haere ghebeden by Godt / ofte / dat sp
hem souden helpen niet haere ghebeden by Godt / op
dat hy mochte verlost werden: waerom en moghen
wy 't selve niet versoecken van de Heylighen?

S 3

Icarus

Item als hy septe tot de Corinthianen, 2. Cor. 1. 11.
 Ghy lieden heft mede ghebeyt, ofte gheholpen door ghebede, op dat over de gave, door vele persoonen ons te weghebracht, oock voor ons danck segginge voor velen ghedaen worde, seght hy niet openlycht dat hy van Corinthien hem hebben gheholpen / of hy ghestaen niet haere ghebeden / ende dat hy door dat vooibiddinghe, ghelyck nuwen Bybel hier seght 1. 19. is verlost ghetweest van de doodt? waerom en mo ghen wyp het selve niet segghen van de aghesioen van heylighen?

Item als hy septe tot de Thessalonicensen 1. Cap. 1. 25. Broeders bidt voor ons, heest hy dan sijn toebluct niet ghenomen tot sijne broeders / om dat sy voort hem souden bidden?

Voorders, hebben de Joden haer toebluct niet genomen tot Jeremias 24. 2. als sy versoechten van hem dat hy tot den Heere voor haer souden bidden? en al die versoechten van de ghebeden / kost het wel geschieden sonder affectie, ende togheneghentheit des ghemoers, tot de ghene welckers ghebeden versoecht wierden? Maer tijder dan / in al dit voortgaende / 't welch ongherijmt zy ten opschie van de Heylighen? Maer ghy seght: Paulus en riepse niet aen: Ghy moet my bekennen / dat hy uen haer versoecht / dat sy hem souden helpe / of hy staen niet haere ghebeden / op dat hy soude verlost worden Ec. Laet ons / dan oock (om niet te dispueteren van enckele woorden) nos spreken / en segghen dat wyp van de Heylighen versoecken, dat sy ons wullen helpen niet haere ghebeden hy Godt, op dat wyp dit / of dat souden verlyghen.

Maer ghy seght: De aenroepinghe is het voor-naemste deel van den Godts dienst. Ich segghe: wilt ghy dit woordt / aenroepen, niet ghebruyckt hebben ten opschie van de Heylighen/sooneemt dan het woort bidden ofte versoecken, ende leunt ons toe/damien de Heylighen inach versoecken, dat sy voort ons wullen hadden hy Godt, ofte ons helpen doort haere ghebeden / Ghelyck Paulus ghedaen heest ten opschie daer

de Romeynen, en andere: ofte soo niet / thoont ons
dan onderschepdt tusschen het een / ende het an-
der. Ofte wel / indien ghy wilt hebben / dat w^p
de Heilighen aenroepen, ghelyck w^p deurgaens oock
spreken: soo segghe ick / dat de aenroepinghe het voor-
naemste deel is vanden Gods dienst, wanneer sp ghestiert
woet tot Godt, dat is waer / wanneer sp ghestiert
woet tot de Heilighen / dat ontkennen w^p.

Peenius, Pag. 212. Die van het Pausdom segghen dat de
aenbiddinghe is een erkentenisse van superioriteyt: maer de
Romeynen, ende Theßsalonicensen, en waeren gheensints
hooger, ende meerder dan Paulus, jae Hazari seght Pag. 33.
datse veel minder waren, als Paulus, soo en zinsle dan niet
aengebeden, noch Religieuslyck aengheroepen.

Antw. De Romeynen, ende Theßsalonicensen waren
minder als Paulus, voor soo veel als hy haren Apo-
stel was / dat is waer: Doch voor soo veel als hy
met oordnochtigheyt hare ghebeden versocht / stelde
hy haer selfs boven hem.

Peenius. Paulus en heeft niet versocht, dat sy lieden hare
ghebeden, by de sijne wilden veroeghen, als of hy ghe-
meint hadde, door hare verdiensten sijne beden te sullen
verkrijghen.

Antw. Waer staet dat geschreven / dat Paulus dit niet
ghemeint en heeft? bewijst my dat uit **Schijfture**.

Peenius. Hy versocht alleen haere ghebeden op datse de
ghesintheyt der Christelijcke liefde, metter daet souden be-
thouwen, ende door hare ghebeden teghen den Satan, ende
alle andere vyanden met hem souden strijden, op datse Godt,
als mit in een gheslaghene, ende ghelyckerhant, door hare ghe-
beden souden smeecken; dit ghewelt is Godt aenghenaem. Tertul.
Apolog. Cap. 39.

Antw. Ghenoomen dat dit al soo waer / sch en
hooze Paulus hier noch niet segghen / dat hy niet ghe-
meint heeft, sijne beden te sullen verkrijghen, door hare
verdiensten; Want dit staet wel samen / met al het
boor-gaende / dat ghy hier seght. Dacrom verep-
tiche ick hier noch eens bewijs uit **Schijfture** / dat
Paulus niet ghemepnt heeft / dat hy sijne beden/door
hare verdiensten soude verkrijghen.

Peenius. 'T en volght dan niet, Paulus heeft ghebeden der levenden, ofte hy heeft versocht de ghebeden der levende. Ergo men magh den af-ghostorven Heylyghen aenbidić, ofte hare ghebeden versoecken.

Antw. Wijcikt uyt al uwe redenen/die ick nu wederlept hebbe / dat ghp myn ghevolgh niet en sunken hebt quaet ghemaccat: sae ghp hebt het / so tck hemse[n] hebbe / het selve noch meer beweſtighe ofte soo niet: thaont my contrarie in eenen wemghen Syllogismus: Wani feder een / die de minste: baretentheydt heeft / sal uyt alle de vooggende redenen/ lichielijck kunnen bespeuren / dat dit seer wel volght: Paulus heeft versocht de ghebeden der levenden, ergo men magh versoecken de ghebeden der afghostorven Heylyghen. Menghesien dat alle de redenen/ die ghp hier bp brengt tot voordeel van't versoek vande ghebeden der levende/dteneen oock tot voordeel van't versoek vande ghebeden der afghostorven.

Peenius. 'T zy dat Hazart verstaet een borgerschijke aenbiddinge, oft een Religieuse het ghevolgh wort onckent.

Antw. Wanneer ich alle redenen aenverde / die ghp brengt tot voordeel van't versoek vande ghebeden der levende / ende ghp niet en bewijst / gheijck ghp niet en doet / datse niet en kunnen ghe: den in't versoek vande ghebeden der afghostorvene soo blijft myn ghevolgh vast / ende bondich. Pag. 24.

Peenius Pag 213. Het fondament van de aenroepinghe is de almachtigheydt, alwetentheydt, al-om teghenwoordigheydt &c. waer door de verborghene gheachten, en sushinghen des herten, ende ghebeden, die op aerden in verscheyden plaatzen gheschieden, ghevewen, ghesien, ende onderscheyden worden.

Antw. Hoe menthiael sult ghp noch het selve herhaelen / ende den Leser vermoegen niet Crambe recotta?

Dit altemael heb tck boven wederlept / ende ghe: lochheit dat tot de aenroepinghe nootsakelijck vereyde wort almachtigheydt, alwetentheydt, al-om teghenwoordigheydt &c. Hier op sullen wyp uwe Repliquen berwach-
ten.

Peenius

Peenius. Sy wijcken af van de instellighe Christi, die ons gedeert heeft te legghen: *Onse Vader, &c.* de welcke den Heylighen, in wat qualiteyt sy oock souden moghen voorwenden, aenroepen.

Antw. *Dit hebbe ick mede wederlept / ende contrarie ghethoont.*

Peenius. Jaer, seght *Harzart* 't sal hier op uyt-komen, dat de afgestorvene Heylighen van ons niet en weten.

Antw. *Is het niet soo?*

Peenius. *T* is mede waer: Hoe souden sy van ons weten, sy en sijn niet teghenwoordigh by ons in dit leven; en sy kunnen noch door brieven, noch door boden van ons vernuicht worden.

Antw. *Maer is dat moghelyck / dat semant soodauigh een ghebolgh kan in den sin komen: De Heylighen en kunnen noch door brieven, noch door boden van ons veruicht worden: Ergo sy en weten van ons niet. Wie en sal soo een ghebolgh niet loochenen? Wenghe-sien dat'er soo vele andere middelen zijn?*

Peenius. Niet te min tal het contrarie hier nae bewijzen. Wy sullen het uytwachten, en sijn ongheluckigh bewijs, hier nae ontmoeten.

Antw. *Ik sal dan verwachten/ hoe ghp hier nae my ontmoeten sult.*

Peenius. Dat *Harzart* ten derden dese reden gheeft, waerom Christus ons heeft leeren bidden onse Vader, ende niet leggen *H. Maria*, of *Petre &c.* bidt voor ons, namentlyck, om datse noch levende waren hier op aerdien, doch hier sprecketmen vande afgestorvene Heylighen, Ergo *nihil ad rem*: Denckt hy niet dat wy hem sijne eyghene woorden wel souden kunnen chuys senden: want als *Paulus* de voorbiddinghe van die van Roomen, ende van *Theffalonica* verlocht, soo wachten sy noch levende hier op aerdien: Doch de questie is hier vande aentoepinghe der afgestorvene Heyligen. Ergo *Corn.* *Harzart* dit exemplē *Pauli* voortbrengende, heeft *nihil ad rem* gheantwoort.

Antw. *Wp thoouen myt Schrifture dat Paulus ver- socht heeft de ghebeden der levenden/ende hier uyt bestrijpen wyp à minori ad maioris, datmen dit magh doen van de Heylighen: Ghp seght nihil ad rem, om dat-*

§ 5

dat-

datinen by Paulus spreekt van levende menichen: *Ich hesten et / ende nochtang het komt wel ad rem om darmien mach argumenteren à minori ad maius.* Mact te segghen: Christus heeft gheleert sijnen Vater, aen te roepen, ende niet Petrum, ofte Mariam, dat *19/1.20. gati/um*, het welck niet en sligt. 2 *Ten home niet ad rem, om dat ghp-heden in dese questie de levende gheensintg en wilt breg-gepen hebben; hoe komt ghp dan ons op-worpen / dat Christus soud moet segghen hebben aenroeft Petrum, ofte Mariam die noch leesden / aenghesien dat ghp selfs hier gheue questie wilt inrekenen van levende menichen? Ich segghe dan / in dit ons disput/ i questie van de al-gheswoene Heylighen / eade die questie blijft in haer gheheel / wannet op van den levenden, argu-menteren tot den Heylighen, maer te segghen Christus en heeft niet gheespr aenroeft Petrum, ende Ma-riam die noch leesden / de questie blijft alleu op den levenden/ sonder voorder te gaen tot den Heylighen/ tude alsoo en komt her niet ad rem.*

Peenius Pag. 214. Gal. t. 4. 6. Overmits ghy kinder-
zijt, soo heeft Godt den H. Gheest zijns Soons uye ghe/senda in
uwe herten, die roept: *Abba Vader:* Waer uyt belloten wort,
dat de gheest Jesu Christi den ghelooighen beweegt hie
ghebeden te addresseren, niet tot den Heylighen in den He-
mel, maer tot onsen Hemelschen Vader.

Hazare. Pag. 35. *T is vesch't ghene Dierick Hamer
segjt te weten: Dat alle de ghebeden, die den H. Gheest
in onse herten voort-brengt ons addresseren tot Godt on-
sen Vader, te weten/upt-sluypteade alle andere voor-
bidders: Want den Gheest Jesu Christi heeft Paulus
beweeght/ dat hy hem eerst soude addresseren tot
menschen/ om haere ghebeden te verdeczen/ op
dat sy voor hem / als voor-bidders souden bidden
by Godt. T is oock den gheest Godts gheswerte de
bevrienden van Job tot Job heeft ghesouden/ op dat
sy van hem sijne ghebeden by Godt souden ver-
sken.*

Peenius. *T is een onverdragelijcke stoutigheyt, Paulus
woorden, ende exemplel alsoo te misduyden, om den een
voud:*

reghen wijs te maken, dat sy den heylighen in den Hemel aenroepende als hare voor-bidders by Godt, sy daer in naevolghers Pauli sijn, die sulckx noyt gheacht, noyt ghepractiseert veel min anderen gheleert heeft.

Antw. Ghy moet my hier weder leggen/ en toonen dat dit segghen van Dierick Hamer wel bestaet: Alle de ghebeden, die den Gheest Christi in onse herten voortbrenght addresseren ons tot Godt onsen Vader, indier hoeghen dat alle andere Voor-bidders uitghesloten werden: Want siet hebbe ghethoont / dat dit valsche is. Iek hoone het noch klaerder: 'T is seker/ dat Paulus de ghebeden versacht heeft van verscheyden personen/ op dat sy by Godt voor hem souden bidden; dat en kout ghy niet loochenen: 'T is oock seker dat hyse versocht heeft als Voor-bidders; want dat bekent inwen Bybel op 2. Cor. 1. 11. N. 19. Nu vlaeghe ich / of Paulus om sich eerst te addresseren tot Voor-bidders, is beweeght gheweest van den gheest Christi, of nie? seght ghy dat neen? soo moet ghy dan segghen / wat gheest het gheweest is: Seght ghy dat jae? soo moet ghy dan bekennen/ dat het valsche is / dat alle de ghebeden, die den gheest Christi in onse herten voortbrenght, ons addresseren tot Godt onsen Vader, meraysluyten van alle andere voorbidders. Wilt ghy dit mit bekennen / soo moet ghy het dan weder leggen / 't welch hier niet ghedaen en is met myt te roepen: O onvdragelijcke stoutigheyt! Pauli woorden, ende exemplel alsoo te misduyden, om den eeuwoudighen wijs te maken, dat sy den Heylighen inden Hemel aenroepende als hare voor bidders by Godt, sy daer in naevolghers Pauli sijn. Dit en is gheen weder-legghinghe van 't ghene ik hebbe op ghe-nomen/ maer 't is eene enckele myt-kringhe sonder slagh/ende effect. En segghe over-sulecht / dat de ghene / die de Heylighen neuen tot voor bidders/ naevolghers Pauli sijn: want ghelyck Paulus aen die van Coriothien, ende andere / gheseyt heeft: broeders bidt voor ons, sonder injurie aan Christo te doen / soo en doen my mede gheen injurie aan Christo, wanuer wyp aen de Heylighen segghen: Bidt voor ons.

Ten

Ten anderen / ick en hebbe de woogden Pauli niet misdaupt: maer ick hebbe ghethoont / dat Paulus de ghebeden versocht heeft van alle andere / hy God, dat is klare Schrifture: Ick hebbe ghethoont dat de ghene / die hy versacht heeft / sijne voor-bidders gheweest zijn / dat is de verklaringhe van ulren Bybel: Hier uyt hebbe ick besloten / dat her valsch is / dat alle de ghebeden die den gheest Christi in onse herten voort-bringt, ons addresseren tot God: onsen Vader, met uyt-sluyten van alle andere voor-bidders: Hier moet ghy nu segghen/ of myn besluit goet is/ of niet: soe soe ick hebbe gewonnen: soe neen: soe moet ghy dat bewijzen.

Peenius, Hazart by præoccupatie werpt sich selven regel alle onse ghebeden moeten uyt-komen op God: En daer op antwoort hy, dat suckx gheschiet, wanneer sy den Heylighen aenroepen: want dan bidden my haer dat sy onse voor-bidders willen wesen by God, ende alsoo is het waerachtigh, dat da gheest Iesu Christi in alle onse ghebeden ons addresseert tot God, te weten, ofte door ons eyghen selven, ofte door andere. Hier is begaet hy petitio principij: want dat is hier de quæstie, of men den Heylighen wel aenroepen magh, en door hen, als door onse voor-bidders tot Godt bidden, dat wordt ontkeen.

Antw. Ghy zijt wederom al te vroegh in de wetter want eer ghy dese mijne præoccupatie op naem/ soe moet ghy te horen ghethoont hebben / dat myn besluit niet en bestaet/ als ick uyt her exempl Pauli besloten hebbe / dat het onwaerachtigh is, dat alle onse ghebeden die den gheest Christi in onse herten voortbrengt, ons addresseren tot Godt met uyt-sluyten van alle andere voor-bidders, of ghy moet my segghen door wat gheen Paulus beweeght is gheweest / wanneer hy voor-bidders ghenouwen heeft: dat is / hier op dit pas/ alleen de quæstie / ende alsoo en heb ick niet begaen petitio principij: want ick hebbe hier niet dese slot regen willen behooonen / dat de derde Schriftuer plaat die van Dierick Hamer wordt baor-gheselt reghen gheen aenroepen der Heilighen / in gheender manieren bestaet. Thoont ghy nu darse bestaet/ ofte gheest is sake op.

Peenius

Peenius. Den Gheest Godts leert ons doorgaens in sijn woort, Godt aen te roepen, Godt te bidden, ende sich tot Godt te keeren.

Antw. Ick behen'et: Maer hier-mede en is mijne vooy-gaende slot-reden noch niet weder-leght.

Daer-en boven / ick segge wederom / soo ick geseyt hebbe in myn Victoria pag. 36. Hier uyt en volght niet, datmen sich niet mach keeren tot voor-bidders, noch die aenroepen, noch bidden, niet meer dan of ick seyde: Ghy moet Godt beminnen, ergo ghy en moet uwe vrienden niet beminnen.

Peenius, pag. 215. Wel thoont ons dan een bevel Godts, van den Heylighen aen te roepen, ende tot hare voorbiddinge onste keeren, ghelyck ons gheboden is, Godt, en onse vrienden, jac selfs onse vijanden lief te hebben, en te beminnen.

Antw. Ick hebbe boven gheloochent / dat tot de aenroepinghe der Heylighen een bevel Godts van noode is; 't is ghehoegh / dat ons de selve aengheysen wort in de Schrifture. Maer waer blijft de wederlegginge van myn boven-gestelde slot-reden? Daer-en-boven 't schijnt dat gy nopt eenstittelken bande Philosophie gehoocht hebt: men moet hier nae gen ghebodt vraghen/ maer de vraghe is nu alleen/ of uyt kragt van dese voorstellinge: Men moet Gode beminnen, volgh/ men moet sijne vrienden niet beminnen? dat is / of de ghene / die het een affreemt / het ander daerom loochent.

Peenius. Indien Hazart gheen bevel Godts en kan bybrenghen, ghelyck wy weten, dat sulcx hem onmoghelyck is, so en moet hy dat niet in eenen graet stellen, den Heylighen aen te roepen, ende den naesten te beminnen, waer in soo groot onderscheyt is, als tusschen eene sake die ghelost is, ende in Godts woort gheboden, ende die on ghelost, ende in Godts woort niet gheboden, maer verboden is.

Antw. Ick loochene dat de aenroepinghe der Heylighen/ongeoorlost, en in Godts woort verboden is. Daer en is noch gheen bevel Godts van noode / de exemplen sijn genoegh; men vraghe hier noch niet / ghelyck

lyck sich nu geseyt hebbe / of de liefde des naesten
de aenroepinghe der Heylighen gheboden is; maar
de vraghe is / of euckelijckh upi dese voorstelling
men moet Godt beminnen, volgh / men moet hiuen so
sten niet beminnen, alle die haer aen de Philosophie
verstaen / sullen segghen dat neen: Alsoo en volgh
het oock gheensing niet: Men moet Godt aenroepen
hem bidden, sich tot hem keeren, Ergo / men mach ga-
ne andere bidden &c. Middelerhijt en is mijne voog-
gaende slot-reeden noch niet wederlept te weten dat
den Gheest Christi Paulum niet beweeght heeft sich
t'addresseren tot Godt met uitsluyten van and're
voorbidderg.

Peenius. Hy handelt ontrouwelyck als hy door vergelijkinghe van sulcke onghelycke dinghen, als de aenroepen-
ghe der Heylighen, ende de liefde des naesten is, den mensche
soekt wijs te maecken, datmen het een loo wel mach, en
moet doen als het ander.

Antw. Dat is onwarachthijgh dat ich gheseyt heb-
be datmen de Heylighen M O S T aenroepen /
segghen alleen / datmen het M A C H doen. Nu
als ghp de ghelyckhede wilt sien / soo en moet ghp
niet sien op ghebodt / of geen ghebodt / maar alleen
op dit: Ghelyck die seght datmen Godt moet be-
minnen / niet en seght datmen sijne vrienden niet
beminnen en moet / alsoo die seght / datmen sich son-
de keeren tot Godt / &c. en seght daerom niet dat-
men sich niet en magh keeren tot de Heylighen / dat
is / vi talis affirmativa, non bene infertur negativa. Tot
hier toe en heb ick de weder-legginghe niet van my-
ne slot-reeden.

Peenius. Als Dierick Hamer dese plaetse Pauli so on-
neemt, dat den Gheest Iesu Christi ons tot Godt onsen Vader ad-
resseert in alle onse ghebeden: 't en is niet soo, seght Hazan,
Schriftuer en seght dat hier niet, maar seght alleenlijk, dat
dien gheest ons doet roepen Abba Vader, hier uyt volgh
niet dat hy dit doet in alle onse ghebeden.

Antw. Ick segge noch eens / dat dit niet en volgh
te weten / soo ick daer by gheseyt hebbe / met uytsluy-
ten van alle andere voor-bidders.

Peenius.

Peenius. Seght ons dan in wat ghebeden den Gheest dat nieten doet.

Antw. **Dit is summers vraghen nae den bekenden wegh; ick hebbe u gheseyt / dat hy dit niet ghedaen heeft in de ghebeden Pauli, noch in de vrienden van Job, want hy heeft haer beweeght om voorbidders te nemen of seght my wat geest het geweest is/die Paulus ende de vrienden van Job hier toe beweegt heeft.**

Peenius. Waer is het in Godts woort te vinden, dat den gheest ons stiert tot de Heilighen, Godts wel beminde vrienden ghelyck ghy seght pag. 48?

Antw. **De questie en is hier nu niet/of dit in Godts woort te binden is : maar de questie is nu alleen op dit pag / of ngt dese Schriftuer-plaetse Pauli: God heeft den Gheest sijns Soons uytgesonden in onse herten, die roept Abba Vader, moet / of kan besloten worden / dat den Gheest dit doet in A L L E onse ghebeden, mer uytsluyten van alle andere voorbidders, telt hebbe ghehoort in Paulo, ende de vrienden van Job dat neen ; want dese hebben nietter daet voorbidders genomen / die voor hem souden bidden by Godt/ en syn brynten twijfels hier in ghesiert geweest dooz den Gheest Gods (oste soo uert / seght my door wat Gheest sy beweeght syn geweest) Ergo 't is valsche/ dat den Gheest Christi ons beweeght om ons 't addresseeen tot Godt, met uytsluytinge van alle andere voorbidders, dit is het eenigh dat ick hier teghen Dierick Haemer hebbe gepraeint / om te toonen dat sijne Schriftuer-plaetse niet te propoosie en dede : **Soo moet gy van terst dese mijne slot-reeden quaet maectien/ ende toorn darse niet en bestaet / eer ghy komt vraghen/ Waer is het in 't woort Godts te vinden dat den Gheest ons stiert tot den Heylighen Godts wel beminde vrienden ; dan sullen wy dese vraghe brantwoorden.****

Peenius. Wat wilt Hazart hier me segghen? Ghelyck het oock niet en volght : Christus heeft gheseght, dat sy het eeuwigh leven sullen hebben, die Vrouw, Kinderen, Susters Broeders, ende alles verlaten, Ergo alle menschen moeten dat doen.

Antw. **Warrom vraeght ghy wat ick hier mede wil**

wil seggen? de sake is klar genoegh uytghedrukt
in myn Victoria pag. 36. Maer sult ghy hier ten leste
vol-epiden met al uw' loopen van't een / op het
ander / latende allegh steeken / ende niet een siet van
al wat ghy op-neemt uytvoerende. Doch in Gods
name / laet ons hoozen wat ghy hier wederom
nieulys voor den dagh brengt.

Peenius. Meynt ghy dan dat dit alleen de Monicken, ende
Jesuyten raeckt, die haer in een Klooster b-geven &c. O neet
dit wort tot alle menschen gheseyt, ghelyck Christus kler-
lijck spreekt by Luc. 14. 33. Also dan een yghelyck van u, so
niet en verlaet alles wat hy heeft, die en kas mynen Discepol mi-
sijn: Alle, ende een yeder dan die Christi Discipel wil sijn,
ende het eeuwigh leven genieten, die is-gehouden des noot-
sijnde, alles te verlaten, ende Christum te volghen.

Antw. Soo seght ghy dan dat dit verlaet van alles,
wort aen alle menschen gheseyt / namelijck des noot-
wesende: soo moet ghy dan volgens dien beleven
dat het noot was / wanneer de Apostelen/ vrouwen
kinderen/ vader/ moeder/ en hups verlieten: Nu
vraghe ick waerom dat het meer noot was in de
postelen/ dan in Nicodemus, Josephus van Arimathea,
Lazarus, ende andere meer / die dit niet ghedaen en
hebben / ghelyck de Apostelen: ofte het is gewest
om dat Christus dit aen syne Apostelen in't besonder
bevolen heeft / ofte niet? seght ghy dan ja? soo raecht
dan dit ghebodt alleen de Apostelen / ende de ghene
die haer in dat ampt souden succederen. Seght ghy
dat neen? soo moet ghy my dan seggen/ waerom het
meer noot dede / dat de Apostelen allegh souden ver-
laten / als her noodigh was voor Nicodemus, Jose-
phus, Lazarus etc. ofte het is gheweest / om dat sy het
ampt van predicken beter ende met mindere bele-
meringhe souden bedienen of niet? seght ghy
my dan waerom: soo ja? soo wort het dan beso-
derlijck gheseyt aen de ghene die 't ampt van predi-
ken bedienen / ende soo segghe ick wederom / dat de
van partie, hier verre te kort schieten.

Peenius pag. 216. Waerom doch ist? om dat wy liever
hebben een wettelijcke vrouwe te trouwen, nae de leue

des Apostels, dan in oockysche lusten te branden, ende om die te versadighen, met aller-ley Vrouw-volck sich ghemeyn maecken.

Antw. Wel hoe **ist** dan soo gestelt met alle menschen / dat sy ofte moeten trouwen, of branden, ende haer ghemeyn maken met allerley Vrouwen-volck? Hier gheen middlen? hoe seght dan Paulus, dat een Waeght beter doet met niet te trouwen / als niet te trouwen? hoe raet hy haer/ ofte hoe wenscht hy/ dat alle menschen waren gelijck als hy selbe was/ dat is onghetrouwit: isser dan niet een te vinden onder de predikanten / die onghetrouwit kan leven sonder te branden, en sich ghemeyn te maken met allerley Vrouwen volck? soo neen? soo moeten sy dan eenen anderen slagh van menschen sijn / dan de gene aen de welche Paulus hier spreekt: soo ja? soo isser dan enen middelen staet in den welcken men leven kan sonder te trouwen / en sonder te hzanden. Paulus seggende / dat het beter is te trouwen / als te hzanden/ spreekt op conditie/te weten/ indien semant brande, anderfing hy blijft daer hy / dat de gene / die sijne ma- gher niet ten Houtwelijcke npt en gheest / beter doet, dan de ghene die onghetrouwit is, haer bekomert met de dinghen des Heeren, op dat sy Heyligh zy aen Lichaem, en Ziele, om te toonen dat / ghenomen semant noch hzande / datter eben-wel middelen sijn om den hzant te blusschen / ende oversulcx dat het niet nootsake- lijk en is te trouwen / veel min sich ghemeyn ma- hien met alderley Vrouwen-volck,

Peenius. Of ist om dat wy liever door een wettelijck hou- welijck Kinderen teelen, om die in de vrees des Heeren op te necken, dan die, nae de practycke des Pausdoms, in't wa- ter, oft andersins om te brenghen? ghelyck ons ghetuyght devijver van den Paus Gregorius I. waer in niet min dan 6000 van solcke verlatene Kinder-hoofden gevonden wierden.

Antw. Dat is een grove leughen / ende van uws gheijcke versiert. Der-halven het valt my wonder- lijk in / dat niemand van de Apostelen / nae dat sy gheroepen waren / Kinderen hebben ghetecelt / ende dat

dat de Predikanten / die haer u gegeben hooft
seurs der Apostelen / dit nootsakelijck noeten doen.
Oft indien ghy seght / dat het hier niet aenkomt op
de successie , maer op de gave der onthoudinghe , dat
dunckt my eben wonder / dat er geene / of seer we-
nighe Predikanten die gabe hebben: hoe komt dat
heeft dan Godt soo eene treffelijcke gabe aen alle
ghemeente gantschelijck ontrocken / dat is wonder.

Peenius. Of ist om dat wy li: ver hebben te arbeiden , dat in
sijne beroepinghe , werkende dat goet is , met de handen , op dat wij
hebben mede te deelen den ghenen die noot heeft. Eph. 4. 28. dan
onse goederen in 't een , oft 't ander Convent op te hopen ,
en langhs de huyzen ledighaende , een anders broet te loc-
ken , en 't eten , en dan de werelt wijs te maken , datmen alles
verlaten heeft ? 't is soo verre van daer , dat wy de Jesuyten
Papen , en Muniken , daer in voortocht souden beninden , dat
wy selfs hare naevolghers in desen niet begheeren te sijn.

Antw. Dat gheloove ick seer wel / want hoe sout
ghy hier in de Jesuyten / of Muniken willen nae-
volgen / aengesien dat ghy de Apostelen niet en holt
naevolghen in gheen Binders te teelen : want het
een / ende het ander / sondē te hart / ende te swat
vallen aen 't Lichaem / ende de sijnelychheit.

Doch niet al dit praten / en hebt gy noch niet be-
wesen / dat dese mijne slot-reeden niet vast en gaer.
Den Gheest Christi heeft Paulum beweeght om sich t'addres-
seren tot voor bidders by Godt , Ergo 't is valsche , dat den
Gheest Christi in alle onse ghebeden onte herten beweghe
om ons t'addresseren tot Godt , met uytstuytinge van alle an-
dere voor-bidders. Hoo lact gy over al de sake steken /
met ydele upvluchten / jae met grobe rastelijche
leugens.

Peenius. Eph. 3. 12. In Jesu Christo hebben wy de vry-
moedigheit , ende den toeganck met vertrouwen door het
gheloove aen hem.

Ant. Ick en vnde hier niet tegen het aenroepen des
Heilige/want voor eerst daer en wort niet geseyt dat
men gheenen toeganck en kunnen hebben tot Godt
ten yp door Jesum Christum; Ten 2. doch als yp de Heilige

lijghen aentoepen / om voor ons te bidden / soo lie-
ren wy / dat oock hare gebeden / van geender weer-
de en kunnen wesen / ten zp dat sy vare kracht heb-
ben van het vergoten bloedt Iesu Christi , ergo alleg
door Iesum Christum, ende alsoo blijft Iesus Christus on-
se Middelaer / die alleen ons verzoent heeft met den
Vader / dooz sijn bloedt / van welck bloedt alie de
voorbiddingen / 't zp van den Heylighen hier op de
erde / 't zp van die in den Hemel / hare weerde/
kracht / eude aenghenamigheyt hebben by Godt.
Daerom voeght de Roomscche Kercke by alle hare
gebeden / dese clausule : *Door onsen Heere Iesum Christum*
etc.

Peenius, pag. 218. Dese clausule, door onsen Heere Iesum Christum wort wel ghevoeght by de ghebeden die tot Godt gheschieden, waer in ghewach gheimaeckt wort van de ver-
diensten, ende middelinghe der Heylighen, maer niet in sulc-
ke ghebeden die tot den Heylighen selve ghedaen worden.

Antw. Ick segghe in alle ghebeden, die de Roomscche Kercke / namelych daghethey leest in de Misse / of andere besondere diensten / als gheapproeerde / en
de aenghenomen van de heele Kercke.

Peenius. Dit maect den grouwel noch grooter, Christum te maken tot den Middelaer der Heylighen, by de Creaturen.

Antw. 'T is een reecken / dat ghp niet heel onse ghebeden gelesen hebt / die wy in de Misse / ofte an-
dere besondere diensten ghebruycken / want daer
beginnen wy alijt van de aensprake tot Godt, en
de sluytende bidden wy hem / dat hy ons gheve door
onsen Heere Iesum Christum, 't gene wy dragen door de
Ghebeden der Heyligen/samen ghevoeght met de onse/
om te toonen / dat die gehedē hare weerde moet heb-
ben van Iesus Christus: Is dit Christum stellen als mid-
delaer der Heylighen / by de Creaturen : of ist liever
hem stellen als den eersten / ende enigh oorspronck
van alle middelinghe / sonder den weichen gheene
middelinghe Godt kan aengenaem sijn?

Peenius. Dese Clausule en heeft geene plaets in hare af-
godische protestationen, ofte verklaringhen, aengaende de ver-
diensten

diensten, ende uytnelementheydt van S. Franciscus, S. Dominicus, de heylige Maghet, en van anderen, de welcken
seltsame, jae monsters van verdiensten tot schrijven, maken
de hen lieden Christo ghelyck: het welcke ten volle gelijc
kan worden in haere leere van S. Franciscus, waer in Christus
in alle dinghen, die van hem in den Euangelioghelycke
ven zijn, onderlingh werdt verghellecken met hem, in sijn
gheboorte, sijn leven, tentatien, discipels, leere, mirakelen,
transfiguratie, lijden, hemelvaert, en wat niet, als te sien
in het boeck van sijne *Conformiteyt*.

Antw. *Ich was verwondert / waer dit boek so
langh bleef / want hier van te spreken / is een van
de wesentlijcke deelen van de boeken der Predikan-
ten. Nu segghe ich dan / dat dit hier niet ter sake en
doet: want wyp spreken van ghebeden, en ghp spreken
van eenighe verhaelen: wyp spreken van ghebeden, die de
Roomsche Kercke ghebruyckt, ofte in haeren publicken, of
andere besondere diensten, en ghp spreect niet van le-
ringhen, soo ghp seght (Want dit en zijn gheene le-
stucken by ons) maar eenige Oratursche redenen ghp
moest bewijzen / dat wyp dese verhaelen ghebruycken
in onse ghebeden/ namelijck die/ de welcke de Kiche
ghebruyckt in de Misse/ ofte andere besondere dien-
sten. Dat en doet ghp hier niet / Ergo niet te pp-
pooste.*

Peenius. pag. 219. 't Schijnt waerlijck, dat ghe-
lijck de duyvel van oudts heeft verweckt den genes,
die schreef de ghelyck-formigheydt van Apollonus
Thyanæus, om daer door 't Euangeliom om verre te
stooten, schryvende de historie van eenen verdoem-
den waer-segger, die in alle dingen soude ghelyken
Christo, den Sone Mariæ: dat alsoo de selve duyvel
een Monick heeft te wercke ghestelt, om te schrijven
dese *Conformiteyt*, op dat de verdiensten Christi moch-
ten onderdruct, ende een stinckende afgode in sijn
plaets ghestelt worden.

Antw. *Ghp zijt eenen grooten lasteraer Peenii, ende
daer by eenen lustighen leughenaer; Ich bidde n-
t hoont*

thooont ons eeng / dat den dupbel dien Monseck te wercke heeft gheskelet / die het boeck der Conformatieghen gemaectt heeft / ende dat den h. Franciscus ten afgode is. En dan moet ghp hier noch spreken van de ghebeden, die de Roomische Kercke ghebruyckt, ofte in de Misse, ofte andere besondere diensten. Want dit boeck der Conformatieghen en zijn gheene ghebeden.

Peenius. Hoe wel Franciscus is gheweest een slecht, eenvoudigh, onwetende mensch, een Boer van het dorp van Assilien; soo ghelooven nochtans sijne discipelen, dat hy seer krachtigh is gheweest in woorden, ende wercken, en dat hy groote mirakelen ghedaen heeft.

Anw. Lustigh aen Peeni, hoe ghp meer papier heeft met soodanighe praetens^s bumpten propoost / hoe ghp u meer stelt tot spot van de gheleerde / jae van de kinders selve. Hier gheest ghp immers een staetje van uw' kloek verstandt; dit zijn waerlijck argumenten weerdigh voor Peenius: hy spot niet de discipelen van s. Franciscus, om dat sy ghelooven dat hy krachtigh gheweest is in woorden / en wercken / en dat hy groote mirakelen heeft ghedaen / daer hy nochtang een slecht, ende eenvoudigh man was / en di / soo hy seght / eenen Boer : is't moghelyck? is het dan soo wonder / dat een slecht, ende eenvoudigh man soude krachtigh zijn in woorden / en wercken? Hoe seght dan Paulus 1. Cor. 1. 27, dat Godt het swacke der wereld verkoren heeft, om het stercke te beschamen? dat hy het onedele der wereld, ende het verachte verkoren heeft, om teniet te doen hen ghene jet is? Is't noch soo wonder / dat een Boer soude mirakelen doen? hoe heeft dan Elias 3. Reg. 19. 19. ghebonden wierdt / ploegende het landt? Ick wenschte wel Peeni, dat ghp dit gheweghen hadt / want ick schaeme my self over uw' los praeten. Nu en hebt ghp noch niet ghesproken van onse publike ghebeden / maer alleenlyck van tentghen los redenen / ofte enckele verhaelen van een besonder schijver.

C 3

Peenius.

Peenius. Franciscus wordt ghenoemt *Iesus Typus*,
en van de devote Catholijcken aldus aenghetoepen.

Francis, waere beeldt, die Jesus zijt ghelyck,
Patroon der Minderbroers, gheest ons het eeuwig
Rijck.

Antw. Als ghy my sult den boeck voortghenghen
ende citeeren, dan sal ick sien in wat ghelegenheit
ende onstandigheyt ende hoe ende van wie die ghe-
sept wordt. Dese aenwijinge sal ick verwachten.

Middel-ter-tijdt zijt ghedachtig dat Moyses, Jesu
ende andere zijn voorgaende voor-beeld van Jesu
gheweest, wat is dat anders dan *Iesus Typus*? Wat
om is het dan soo onghelymt dezen naem toe te spen-
ghen aen een persoon, die uamelijk de vijf Wonde-
nen ghedraghen heeft/ ghelyck *Iesus*? leest hier op de
brinneringhe van uwen Dordrechters Bybel Rom 13,14
op dese woorden: Doet aen den Heere Jesum Christum,
dat is/ seght uwen Bybel, aen-nemende door het Ghe-
loove sijne gherichtigheyt, ende alle sijne deugden nae-
volghende, daer mede uwe ziele bekleedende, ende ver-
rende. Nu/ die dit soude doen/ soude hy niet moghen
ghenoemt worden een gherstellich assel van *Iesus*,
of *Iesus Typus*?

Peenius. Van hem wordt gheschreven in't boeck
der Conformitezten *Francisci*, dat hy de vijf Wonden
Christi in sijn lichaem ghekreghen heeft, als of hy
oock hadde gheleden voor de sonden des werelds,
ende den menschen verlost.

Antw. Wat hy de vijf Wonden ontsangen heeft/
dat is waar/ doch en komt hier niet een bayt te pas-
pooste/ want wij moeten hier alleen spreken van ghe-
bed-n, die de Roomsch-Kerke ghebruycket in de Misse, ofte
andere besondere diensten.

Dat hy de vijf Wonden ghedraghen heeft/ als of
hy voor de sonden des werelds gheleden/ ende den
menschen verlost hadde/ dat is openlyck ghelegen-
ten zo dat ghy my de auctorij voort den dagh bringt
die dit segghen.

Peenius.

Peenius. Dese verssen van den Jesuïjt Tursellinus
zijn bekent,

Onblootd Francisus eens van't kleedi, &c.

Dit selve concept, of noch ergher, is aldus uytgedrukt by een ander Jesuïjt Francisus Bencius,

Francise, heyligh man, te recht wordt ghy verheven, &c.

Antw. 't Is verre ghekommen / als ghy u moet behelpen met Poeten, weet ghy dan niet wat Horatius segt?

Pictoribus, atque Poëtis

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas,

Behalven dit / soo en segghen dese twee nergens/ dat Francisus voor de sonden des werldts gheleden/ ende den menschen soude verlost hebben.

Ten anderen: ghy schryft Bencius valschenlyck toe/ 't ghene hy nopt ghedacht en heeft te segghen; te weten / dese woorden:

Hy sal, ghelyck 't betaemt,

Tot spijt van duyvel, hel, een Christen zijn ghenaemt.

Dit heft ghy wederom gheologhen / want Bencius en heeft dat niet in die ghedichten/ die ghy self citeert w't latijn.

Welk wat noodd soa vele woorden? spreekt van ghebeden, die de Roomsche Kercke ghebruyckt in de Mis, en andere besondere diensten, andersling 't is alles buppen propoost: Want in de ghebeden protesteert de Ghegelyke Kercke/ openlyck/ ende publickelijk/ dat dit al moet ghereserveert worden tot den eersten oozspronck van alle verdiensten/ dat is/ tot Christum.

Peenius, pag. 221. Dit gaet soa verre, dat Francisus Christo is ghelyck geworden in alles, dat hy met eere, ende heerlijckheydt is ghekoont, en boven de wercken van Godts handen is ghestelt en verheven: overste over alle creaturen, ende gheschapene dinghen, ende den Enghelen, ende Aeris-Enghelen ghelyck in verdiensten: waerom oock aldus van hem

O Francisce Sonne-strael,
Die een sonderlinghe quael,
Hebt gheleden aen het kruys.

Antw. *Wt uwe epghen citatse van dese woorden
t' latijn/ overtuwinghe ict u van leughen; want in
latijn staet/ Crucifixus singularis: is dit te segghen die
een sonderlinge quael hebt geleden aen het kruys? Ischijt
in der waerheypdt/ dat ghy gheen latijn en verstaet;
soudt ghy 't niet beter vertaelt hebben in deser voe-
gen/ dat Franciscus op eene besondere maniere is ghe-
krupst gheweest/ waanneer hy de vyf wonderen Christi
ontfanghen heeft? gaet nu voort.*

Peenius. *Ghy zijt nu in't eeuwigh huys,
Daer ghy heel verheerlijkt zijt,
En met Jelus u verblijdt.*

Antw. *Waer wordt hier ghesept/ dat Franciscus
overste is van alle creaturen, ende gheschapene dinghen, el-
dat hy den Enghelen, ende Aerts-Enghelen ghelyck is in ver-
diensten? Zigt ghy niet een onbeschaamt mensch/ dat
ghy uwe dumptsche vertaelinge van dese versen durt
stellen nesseg 't latijn/ om dat alle de werelde voor
de ooghen sou kommen sien uwe ontrouwighypot
gae? nu wederom voort.*

Peenius. *Wijst ons doch de weghen aen,
Daer wy door ten leven gaen,
Thoont het merck van yder wond'
Die men in uw' leden vond,
Aen den Heer tot aller tijdt,
Dat ghy ons alsoo bevrijdt.*

Antw. *Ott leste/ Dat ghy ons alsoo bevrijdt, hebd
ghy'er wederom moetwillighijckt hy-ghelapt. Now
gaende de resie/ hier siet ghy dat wyp Franciscum senden
tot Christum, teghen het ghene ghy boven ghesen
hebt/ te weten/ dat wy in de ghebeden, die tot den Hey-
ghen selve gheadaen worden, gheen ghewagh en maken van
Christus.*

Peenius

Peenius. Voeght hier by 't ghene de Franciscaner Moniken (Minoritæ, of Minderbroeders ghenaeemt) ter eeren van haeren Patroon, onder anderen hebben laeten uyt gaen in een boeck, gheseght Flosculi S. Francisci, 't welck als Francisci Euangelium is, daer in sy schrijven, dat alleen gheheylight, en saligh zijn, door het Bloedt Jesa Christi, die menschen, de welcke voor de komste Francisci gheleest hebben: maer die daer nae ghevolght zijn, dat die saligh geworden zijn door het bloedt, ende wonden van S. Franciscus, als of sy wilden segghen, dat men nu Christi Bloedt niet meer van doen heeft, maer dat S. Franciscus wonden ghenoech zijn: ô Godts lusteringhe!

Anw. Icht soude hyskans plat uyt gheseght hebben/ dat ghy hier wederom lieght / maer om dat ich dat boozlyde boeck niet en hebbe kunnen bekomen; indien dit daer te binden is / soo ghy seght / 't is qua-
lych gheseght / evenwel en kan ick niet ghelooven dat dit daer soo staer / ghelycht gp het voort gheest; want indien ghy soo stoutelijck hecht durven steeghen in het vooggende/ soo datmen uyt uw latynsche citatien/ uw leughens kan casten: hoe sal ick u betrouwien
in een sate / die ick niet en hebbe kunnen nae sien?

Immers / wat'er han zy / ofte niet / dat en komt wederom niet een hapt te propooste: want gp moet hier alleenlyck spreken van ghebeden de welcke de Roos-
sche Kercke ghebruyckt in de Misse, ofte andere besondere diensten.

Peenius pag. 222. Och of het daer by mochte blij-
ven. Arige auris Hazart, en hoor eens hoe heyligh
de Cappen en Covels van dese Franciscaner Moni-
ken zijn (want het schijnt dat hy weynigh desen
Roomsch Alcoran ghelesen heeft, oft dat 't hem
vergeten is) namentlijck dat jemant daer in sterven-
de, terstont ten hemel vaert, daerom oock selfs ee-
nighe

¶ 5

nighe van die Moniken , als sy te bedde gaen, toe
haere kap uyt schudden , een kleyn kapken op ha-
borst binden , op dat sy nimmermeer daer loode
wesen en souden , ende in hare slaep vande doortje
verraast werden , ende alsoo sonder kap in de he-
vaeren.

Antw. *Zijn dan Cappen, en gebeden hy u al een dia-
ghen? ghij moest hier alleen spreken van gebeden
de Roomse Kerke gebuyckt inde Misse, ote andere
sondere diensten, ende gy komt hier sonder eynde pa-
ten van Cappen en Kovels*

*Behalven dit arrige aures, hoozt toe Peenius segt
wederom dat ghij / soo ghij dat voorgaende dor-
stelt / ende verhaelt / ghelogen heb / als gy segt
datse meynen sonder de kap inde heile te baten.*

Peenius. In die opinie is oock gheweest Franci-
cus den tweeden Coninck van Vranckrijck, de Mar-
quis van Mantua, Albertus Pius, de Prince van Ca-
pi, de Prince van Parma, Robertus de Coninck van
Sicilien, Christophorus Longolius, Rudolphus A-
gricola, en andere meer, die in een Franciscaner Cap-
ghestorven, en begraven zijn.

Antw. *Schaeur ghij u niet / van soo tresschijt
Princen/ ende Coringhen / soo verschielijck te syp-
ken? en haer valschechijck toe te schrijven / darse van
opinię gheweest zijn / darse sonder de Franciscaner Capp
souden inde heile ghevalen hebben , soo ghij nu te begin
gheseyt hebt? Is dit niet wederom ghelogen dat
wanuer sal't eens een eynde zijn van el uw' losse-
rem, ende spreken van de Gebeden die de Roomse Ker-
ke ghebruycke in de Misse , ende andere besond're dierden?
Want of gy dupsent soodanige exemplen by haadt
't is ghenoegh dat wy met dupsent ghebeden pro-
steren/ dat dit aliegh moet verstaen worden / en he-
men op dese clause: Door onser Heer Jesum Christum,
Dit is het ghevoelen van onse heele Kercke / schoon*

die clausule ondertusschen daer niet en wtert by-ghe-
borcht.

Peenius. Maghmen dan niet wel met verwonde-
ringhe segghen: O heylige Cappe die de Menschen
saligh maeckt?

Antw. Maghmen dan niet met de waerheydt seg-
ghen van Peenius: o groote blaeschaect/ die soo lseghet
dat men 't voor de ooghen kan sien / ypt sijne eygen
staet!

Peenius. Heeft Erasmus niet met recht moghen uyt-roe-
pen: O gheluckiche luyzen, die in sulck een warm, en heylige
Cap moeden moghen?

Antw. Magh men van Erasmus niet niet recht ypt-
roepen/ dat hy eenen groeten spotter/ende lasteraer
vande Munnickenis ghetweest/ om dat sy hem over
altani hoden?

Peenius. Dese Cappe en magh den Geusen niet
ghebeuren, als dio haer geerne te vreden, ende ten
volien verghenoeghen met het bloedighe kleet der
gherechtingheydt, ende ghehoorsaemheydt Jesu
Christi.

Antw. Dese Cappe magh den Geusen wel geben-
ten/ als sy haer maeer en wilden hegheven om in een
Clooster te gaen/ ofte haer te verboeghen by de op-
trichtie Catholickie Kercke/ ende dan souden sy haer
even wel koennen vernoeght houden met het bloedighe
kleet des ghe rechticheyrt, ende gehoorsaemheyt Jesu Chri-
sti. Mper een Cappe te stellen op het hooft van ce-
niden die terdaer geus is/ dat is even/ of men een
tappoen stelde op het hooft van eenen .... Ec.

Peenius. Laet ons Corn. Hazart nu eens segghen,
van waer deser Franciscaner Cappen, en Kovel's sulc-
ke weerde kraecht, en aenghenaeimheydt hebben by
Godt, dat jemant daer in stervende, terstont (son-
der de pijne des Vaghevyers te ghevoelen) in den
hemel op ghevoert wort.

Antw. Laet ong Daniel Peenius ten lesten eens seg-
ghen

ghen / wat dat'er is van de gebeden, die de Roomse Kercke ghebruyckt inde Misse, ofte andere besonderteden; want tot hier toe en doet hy niet anders / dat of praten huyten propoost / oft leghen.

Peenius pag. 223. Een jeder oordeele nu, of die van het Pausdom den heyligen niet in Christi place stellen, haer toe-schrijvende 't z'heue de Schrift leert Christo alleen toe te komen, 't welck de Roomse Kercke ghenoegh te kennen gheeft in hare gebeden, die sy tot den Heylighen selfs stiert, sonder oyt ghewagh te maken van dit besluyt ofte clause: *Door onsen Heere Iesum Christum.*

Antw. Godt zy gheloost / dat ghy ten lessena hulpe ende ydele spronghen / schijnt op den rechten wegh te willen komen. Laet ons hoozen de gebeden in het besonder / daer geen gewagh gemaect en wort van dese clause: *Door onsen Heere Iesum Christum.*

Peenius. Soo luyd onder anderen de Litanie van S. Franciscus, waer mede besloten wert het boek, gheseght de Seven Ghetijden van Onse L. Vrouwe, in onse Neder-landtsche taale overgheset door Arnoldus ab Ischa, 't Antwerp anno 1518. H. Franciscus, Vaen dragher Iesu Christi, Ruyter van den ghelyckens Naevolgher des 300ys Godis, &c.

Ant. Wat seght ghy / dat hier geen gewagh won gemaect van dese clause: *Door onsen Heere Iesum Christum.* Hier hebt ghy noch eens geloghen. Stelt nochengh uwen hyl op / ende siert of dese Litanie niet gesloten en wort niet dit volgende ghebedt: O Gode! die wat H. Kercke door de verdiensten van den H. Franciscus

Door Iesum Christum onsen Heere. Amen.

Peenius. Dese Christus typicus sal de devote Catholijken wel reden, ende door sijne verdienste, ende ghebeden inden hemel brenghen.

Antw. Wel verstaen de dooz dese / ofte dierghelyke clause, als voren gheseght is / te weten / door onser Heere Iesum Christum.

Peenius. In wat weerde ende groot-achtinghe wort S. Dominicus ghehouden, van welcken, al hoe wel een wreet tyran, ende vervolgher der Albigensen, nochtans Antoninus Arts-bisschop van Florencen veel goets ghetuyght.

Antw. Item noch een grove leughen/ dat S. Dominicus een wreet tyran is ghetweest: ten volghet niet: Hy was een vervolgher der Albigensen, ergo hy was een wreet tyran, want hy hedsende wettelijck het Inquisiteurs ampt/ dat hem van wettighe Overtsten was op ghelegt. Wat seght nu Antoninus van den H. Dominicus?

Peenius pag. 224. Hy noemt hem een heyligh man, die van God alle macht in hemel, op aerde, ende inde hel'e mede-ghedeels is; even 't ghene de Schrift van Christo ghetuyght Matt. 28.

Antw. Item noch eerst gheologhen/ dat Antoninus dit seght/ even als het de Schrift van Christo ghetuyght Matt. 28. Want daer spreckmen van eenne absolute anthozitept/ ende macht Christi, die hy als done Godts heeft over al wat er is/ om te regeren: ende hier spreckt den H. Antoninus alleen van enige mitakelen/ die Dominicus heeft ghedaen/ in 't water/ inde locht/ op de aerde/ ende upr. saeghen der duvelen/ sonder te spreken van eenighe absolute anthozitept ende macht om te regeren: soo ist dan onwachtert dat Antoninus van S. Dominicus spreckt/ even als de schrift van Christo ghetuyght.

Maer hoe zyt ghy hier wederom op een hoddt soo versepit? want ghy moest hier alleen spreken van de ghebeden die de Roomse Kercke ghebruyckt inde Misse, ende andere besondere diensten, ende nu komt ghy hier wederom raesen van eenige historische Lof-redeuen, dienen H. Antoninus sedelijcker/ of gheestelijcker wijse aen S. Dominicus toe-eghent.

Peenius. Dat mochte Christus wel te rechte segghen teghen dien Florentiaenschen Bisschop: wan-ner is dese macht, en heerlijckheydt my ontnomen, en een Dominico ghegeven?

Antw. Blader-practjes: want soo verre ist van daer

daer / dat den H. Antoninus sou segghen / dat dit alle
lute macht vande welche ghesproken wort Marie Christo soude ontmoeten zhu / dat hy selfs dit niet
seght van S. Dominicus , even als de Schrift dat van
Christo ghetuyght.

Peenius. Daer wort gheseght van desen Sonc
dat sijn beelt , neffens het beelt van S. Paulus te Va
netien , in S. Marcus Kerck staet , met dit op-
Door desen (Paulum) gemaetmen tot Christum , maer noch lichen
Dominicum.

Antw. Van verre Iteghmen veel / ich moest den
ander bescheet van hebben / dan enckel segghen : ich
kan 't seer qualijck ghelooven : Eben wel is dit we
derom verre bupren propoest.

Peenius. Maer dese twee Pauselijcke ghecancel
seerde Heylighen daer latende , wat gevoelen sy doch
van der Maghet Mariæ voorbiddinge.

Antw. Siet wel toe / dat ghy u houdt tusshen
palen van dit stück dat wyp hier voor hebben / en
dat ghy alleen spreekt van de ghebeden , die de Room
sche Kercke ghebruyckt in de Misse , ende andere beledene
diensten : oft soo ghy wederom bupren spoor loopt
soo en sult ghy niet recht geen antwoorde truyghen
als Nihil ad rem.

Peenius. Inde ghetijden van onse lieve Vrouw
pag. 14. en doorgaens wort gheseyt : Door de ghebeden
ende verdiensten der saligste , altijt Maghet Maria , en
alder Heylighen , gheleyde ons Heere tot 't rijke der hemel
len. Amen.

Antw. Wel : wort hier gheen ghewach hau Christus
ghemarckt ? Wat is dan te segghen ; Gheleyde ons
de Heere ?

Peenius pag. 225. Item : O Moeder Godis wieft voor ons
Middelerffe , de Maghet der Maeghden zy voor ons een middel
by den Heere.

Antw. Hoozt ghy niet / dat wyp haer stellen midden
Ierffe by den Heere ? is dit gheen ghewach maken van
Christus ?

Peenius, Item: *Door haer aie Moeder, en Maghet is, verleene
in de Heere saligheydt, en vrede.*

Antw. *Hier gyp niet dat wyp bidden dat de Heere ong
saligheyt verleene/ om te thoonen dat de voorspra-
ke Maiae moet uyt-komen op Christum?*

*Overtleghet nu alle de andere plaeisen/ die gyp dies-
tingaende noch voort brengt/ doch soumighe ver-
bor/ naelatende het ghebedt dat'er op volght tot
Godt/ met dese clausule door onsen Heere Iesum Christum
¶. sooo sult gyp bebinden/ dat'er staet/ ofte/ op dat
wy Iesum hende, ofte naer uws Soons believen. &c. Wat
hebt gyp nu noch meer? maer ick vermaue u noch
tengs/ dat gyp niet en loopt huyten 't spooz/ ende
bidde u dat gyp niet en liegh/ ghelyck gyp nu me-
nigh mael hebt ghedaen.*

Peenius pag. 226. Galatinus de arcan. Cathol. verit.
¶. 489. schrijft, dat Godt de wereldt gheschapen
weetom Jesu, ende Mariæ wille &c.

Antw. *Gyp zijt huyten spooz/ ergo nihil ad rem. midt gyp
moest spreken van gebeden: want hoe groote ver-
diensten wyp eenighen Heilighen toe-schrijven/ de H.
kerke protesteert alom in haere diensten/ dat het
moet kommen op dese/ of dierghelycke clausule / Door
onsen Heere Iesum Christum.*

Peenius. Brigitta in hare Revelationen pag. 21. seght dat Ma-
ria haer ghesleyt heeft, dat ghelyck Adam, ende Eva de werelt
verkecht hebben voor een appel, alsoo haer soon, en sy verlossen de
wereldt met een herte. *Filius mens, & ego redemimis mundum
quasi cum uno corde.*

Antw. *Waerom en stelt gyp het latijn niet over/*
*soo als het legh? te wieren: Mijnen Sone, ende ick heb-
ben de werelde verlost GELYCK ALS met een herte,*
want t'is wat anders te segghen: wy hebben dat met
*een herte ghedaen, ende wat anders/ wy hebben dat ge-
daen ghelyck met een herte: want dese woordtekens/*
GELYCK ALS zyn particulæ diminuentes, dat t'is/
*die de sake dapper verminderen/ende sooo hoogh niet
en nemen/ als gyp hier seght.*
*Daar-en-hoven nihil ad rem, want men spreekt
hier*

hier van gheene ghebeden. Even wel / soo sult ghy naerder aenwysinghe doen van dese plante want ghy wijst my enckelijck op pagina 24, dan te Nivelarien. Ick hebbe twee verscheden dypten van dit Boeck nae-ghesien / eenen ouden ende eenen nieuwen / den eersten ghedrukt te Nuremberghe door Koberger in het jaer 1521. maer dien en heeft ghy chyf-ghetal op sijn bladeren ; den tweeden herdrukt tot Ceuken by de Erf-ghenamen van Boetzen anno 1630. maer dien en heeft pagina 21. niet een enckel woort van het ghene ghy hier seght : Ghy sult van dese plante noch eeng moert naer-sien / op dat de selve magh ondersoeken / want naer dat ick op soo vele leuengh bewonden hebbe / ick seggh recht uyt / dat ick u niet meer en beroouwt.

Peenius. De School-leeraers beweren, dat Maria verdient heeft, indien niet de Mensch-wordinghe selve, nochtans dat Christus soude mensch werden en van haer gheboren worden, soo leeren Gabriele Bonaventura, &c.

Antw. Wat seght ghy al Peenius ? ick meyne dat ghy u ryghen selven niet en verstaet : want eerst seght ghy dat Maria ute en soude verdient hebben de Mensch-wordinghe selve, ende terstont voeghi ghy er by dat se soude verdient hebben dat Christus soude mensch worden : thoont my eeng wat onderschepdt datter is tusschen de Mensch-wordinghe Christi, en tusschen Christus mensch worden : isser geen ? soo spreekt ghy dan u ryghen tege / als ghy segt / indien de School-leeraers niet en beweren dat de H. Wagner verdient heeft de Mensch-wordinghe selve ; sp leeren nochtans / dat sp beroemd heeft dat Christus soude mensch worden : want isser ghy onderschepdt / indien sp dit leste leeren / soo mocht sp dan noch leeren het eerste : Isser onderschepdt bestaet. Nu segghe ick / dat het onwaerdaer is / dat de School-leeraers beweren / dat Maria verdient heeft dat den Sone Gods soude mensch worden / dat se leeren alleen / dat se verdient heeft / dat le den Sone Gods

Gods soude ontfanghen, ofte dat se sou moeder zijn van den Soe Godts : is dit te segghen / dat se verdient heeft / dat Christus sou mensch worden ? de Mensch-wordinge Christi, of dat Christus sou mensch worden, was al besloten / eer de H. Maghet opt verdiente, maer dit nu besloten wesende / soo moest er een moeder wesen / die den Sone Godts soude ontfangen / en baeren ; Gode boozende de verdiensten van de H. Maghet / ghe-sondeert wesende op de verdiensten van den toe-ko-
menden Christus / per anticipationem, heest upr kracht van de selue besloten / dat sy die moeder sou wesen. Dit is / dat de School-leeraers beweren / in der boogen / dat sy niet en seggen dat Maria verdiert heeft dat Christus sou mensch worden, of de Mensch-wordinge Christi, die besloten en vast-ghestelt was door de god-
delijcke decreten / eer Godt aenghesien hadde de ver-
diensten van de H. Maghet / maer sy leeren / dat se
soude verdient hebben moeder te zijn van den Sone Godts / dat is / den selven ontfanghen / en baeren /
snde alleen op het Moederschap, ende niet op de Mensch-wordinge selue. Alsoo loopt ghy van alle han-
ten blauw scheenen.

Peenius. Hier wyt volgh, dat daer eenighe ver-
diente is in haer, de welcke niet gevonden en wordt
in de verdiensten Christi, maer die daer voor-gaet.

Anw. Seght my eens / waer door zijn de Patriar-
chen / en Propheten / booz de gheboozte Christi ghe-
teytverdight gheweest : is het niet gheweest per an-
ticipationem, door de toe komende verdiensten Christi ?
Sal-men hier upr beslupten / datter eensghe verdien-
sten waeren in haer / de welcke niet gebonden wier-
den in de verdiensten Christi ? och neen ! want alle
bare verdienste hadde haere kracht upr de toe-ko-
mende verdiensten Christi, ghelyck de onse haere
kracht nu hebben upr de dadelijcke verdiensten Christi :
alsoo dat de H. Maghet voor de gheboozte Christi
verdiert heeft moeder te zijn van den Sone Godts /
dat is te binden in de verotesten Christi, om dat sy
dit moederschap niet en kost verdienien / ten zy dooz
den

306 Den Hollandschen
de toe-komende verdiensten Christi, als wesen der
eenigen oorspronck ende fonteyne van alle verdien-
sten.

Peenius. Eer Christus kunde verdienen, soo ve-
diende Maria sijne moeder te wesen.

Antw. Alsoo sal ick mede segghen: Eer Christus
kunde verlossen / verdienenden de Patriarchen / en
Propheten: hier upt nochtang en volgh niet / dat
ter eenighe verdiensten waeren in de Patriarchen
ende Propheten / de welcke niet te binden en was-
ten in de verdiensten Christi: want alhoewel Christus
noch niet en verdienende / als mensch ghewoorden
de (de wijle hy doen ter ijd) noch gheen mensche
was) soo is' t nochtang dat Godt per anticipacionem
toe-komende verdiensten Christi toe-eghende aend
Patriarchen / ende Propheten; alsoo is' het hier nu
de met de H. Maghet / ende daarom ick loochne
datter eenighe verdienste in de H. Maghet te houden
is / die niet te binden en is in de verdiensten Christi
aenghesien dat in dese verdiensten den oorspronck
binden is / upt den welcken de verdiensten van de H.
Maghet / oock aengaende het moederschap, sijn gro-
bloept / ende haere kracht hebben gheroet.

Peenius. Christus hee ft door sijne ghehoorsa-
heydt alsoo alle dinghen verdient, dat hy dat alle
heeft ghedaen immediatelijck, ende on-mede-de-
lijck.

Antw. Ick loochene / dat hy dit ghedaen heeft
mede-deelijck.

Peenius. Die maer de verdiensten van een crea-
ture subordineert by de verdiensten Christi, die be-
roeft hem van sijn ampt.

Antw. Dit sijn monsterg van leeringhen / die ge-
niet machtigh en sijt te bewijzen.

Peenius. pag. 227. Reden is, om dat sijne ve-
diensten gheene conditie en hebben van te verlichten
en hoogh te maken de verdiensten van anderen, dat
voorbiddinghe te doen.

Antw. **Dit selve moet bewesen worden.**

Peenius. Ick bewijs' et : de voorbiddinge om vergeringhe der sonden, ende verkryginghe der oncyn-digher goederen, en kan niet voort-komen van temige verdiensten, dan van soodanige, die oneyn-dehick zijo, 'twelck zijn de verdiensten Christi alleen.

Antw. **Dat de verdiensten Christi oneyndigh zijn /** dat is buyten alle twijfel / maer dat dese oneyndighete verdiensten geen conditie en hebben van te ver-gessen/ ende hoogh te maken de verdiensten van ander/ om voorbiddinge te doen / dat blijft noch onverrachtigh/ want dit en volgh niet uyt de oneyndighetheyde der verdiensten Christi : sae het contrarie volgh' et eer uyt.

Peenius. Indien dese Jesuist dit niet en verstaet, so laet hem weten, dat Christus niet alleenlyk van sijn ampt werdt beroofst, met sijne verdiensten te loochenen, ofte niet te ghebruycken, maer oock met die te ghebruycken, en toe te eyghen op een andere wijse, ofte anderssins als wy moeten, ende niet rechr.

Antw. **Wij en hebben noyt de verdiensten Christi toe-greppghent op eene andere wijse/ oft anderssins als wij moeten/ en niet te rech. Dit wort weder om van u mar gheseyt/ doch niet bewesen : Ende soo lange als dit niet bewesen en wort/ soo en wilt dese schijt naer dit enckel wraeten niet hooren.**

Peenius. Dit gheschiedt, wanneer wy gheloo-ven, dat hy is de wortel, en cronck van alle verdien-sten.

Antw. **Ter contrarisen dan worden de verdiensten te rech/ en die op de echte wijse ghebruycket/ wan-der top ghehoeden (ghelyck wij metter daedt doen): dat de wortelen Christi de wortelen cronck zijo van alle andere verdiensten.**

Peenius. Want niet tegenstaende dat Christi verdiensten de wortel zijn, andere verdiensten brengen ons te weghe ghenade. ende versoeninghe, ende heeuwigh leven by Godt.

Antw. Andere verdiensten doen dat / als van bidden / bidders / (welckers verdiensten / en voer biddings) soo steunt op de verdiensten Christi, dat sy sonder selve de minste kracht niet en souden hebben) dat waer: als van verlossers, die dooz haet bloed / doodt / de eeuwiche goedcren ons hebben brennen ghelyck Christus, dat niet; ende alsoo blijft Christus lossinghe / dooz de welche op ons het eeuwigh leed verdient heeft / ende samen blijven syne verdiensten de wortel / en trouck van alle andere verdiensten 't welck wt in't voorgaende breeder ghesprennen hebben.

Peenius. Derhalven, hebbende voren gehouden door de verdiensten van alle Heylighen, en van de Maghet Maria, vergheet my mijne sonden door onsen Heere Iesum Christum, dat en sal de saken verbeteren, ten zy dat men ons uyt Gods wortel kan thoonen, datter Christus voor goethoudt, dat wy alsoo bidden.

Antw. 'T ghene de Kercke Christi voer goet houdt hout bryten twijfel Christus voer goet; want gehestert de Kercke dooz synen H. Gheest / want gemaant upi Schrifte kan contrarie bewijzen / dat Christus hondt dit mede voer goet.

Ten anderen / als ghy my sult uppt het Woerd Gods gherhoont hebben / dat Christus den doop in de sprakeloose kinderen voer goet houdt / dat u uppt Gods Woordt bewijzen / dat sy de doop in septe maniere van bidden/ voer goet houdt. Indien niet en hondt doen / ende niet te min den doop in sprakeloose kinderen voer goet houdt; ich ma-

ghele reden waerom wyp de voorgaende maniere
van bidden niet en moghen voeg goet houden / hoe
wel wyp de selve niet en kosten behoonen / uyt het
Woort Gods: want ick en kan niet sien waerom
dat ghy-lieben meer privilege soudt hebben / als
wyp.

Peenius. Indien onse Lieve Vrouwe heeft eeniche tule-
ke macht , nochtans laet et ondersocht worden , of de
selve commissie sich oock uytstreckt , tot haeren gordel oft
niem.

Antw. Wyp segghen neen.

Peenius. Hoe segghen de Papisten dan , soo als Iuellus uyt
Lipom. verhaelt Pag. 398. O salighe Gordel, maect ons ersghe-
ausses van' ewighe leven , &c.

Antw. Ich soude gheerne weten op wat plaets/ende
in wat boeck Lipomanus dit heeft; want ick en
hebb' er selfs by Iuellus, namelijck Pag. 398. niet kon-
nen binden.

doch ghenomen dit waer soo/ siet hter over mij:
nt antwoorde in mijne Samensprake met D. Schuler Pag.
13. en 14. daer sult ghy sien datmen eene zieloosse
sake wel mach aenspreken/sonder de selve te aenroe-
pen / welche antwoorde D. Schuler nopt wederleight
geeft/ sal dan deselbe aen u overlaten.

Peenius Pag. 223. Hier mede houden wy oock beantwoort
de selve uyt vlucht Pag. 41. op de woorden Christi Matth.
11. 18. Komt herwaeris tot my , alle die &c. Ende Johan.
7. 37. 38. Soo jemand dorft , die kome tot my , en drincke,
&c.

Antw. Ich en houde my gheensing boldaen: want
ich hebb' myt Schrifture ghehoont / dat Christus
hier spreekt / als Heere , als Saligmaker des werelts,
enhe als de Sone Godts, ende ong noot/oste oock ge-
hoort/ in dese qualiteyt tot hem te komen / waer mede
hy niet en verhiedt tot andere te gaen / die van min-
der qualiteyt zyn.

Peenius. Dat is vergeefscche moeyte gheweest , te bewij-
sen, dat Christus hier spreekt als Heere, Saligmaker,
ende de Sone Godts.

Antw. Ter contrarie / hter moet het op aenho-
men:

men : Want dit betwesen zynde / soo als sij niet
daer hebbē ghedaen / soo en volghē vgt dese ghe-
melde Schriftuer-plaetsen niet anders / dan dat
Christus seght / dat wþ souden komen tot hem als
Heere, als Saligmaker des werelts, ende als den Son
Godts; niet 't welcke hþ segij sij noch eeng/niet vgt
slypt sijn vrienden / ofre andere voor-bidders/ ha-
minderē qualstept: ende alsoo vraegh ich noch ewig
Wat is hier, 't ghene strijt teghen het aenroepen des He-
ghen?

Peenius. Even dit, dat de Papisten de selve eer-titulen ge-
ven aen den Heylighen, ende de selve dinghen, door der-
ver verdiensten van haer begheeren, die Christo den So-
ne Godts, onsen Heere, ende Salichmaecker alleen toe-
men.

Anew. Icht en weet nemand van de Papisten/ de
de Heylighen opt heeft aengheroepen met dese titul-
O Sone Godts, ofte Saligmaker des werelts, ofte onsen He-
re! En ghenomen / ghy kost contrarie bewijzen /
hondt ghy ons dan voor soo plomp / ofte Godde-
loos / dat wþ de Heylighen soo aenspreken / als of
wþ haer hielden voor den natuerlijcken Sone Godts, of
voor den Saligmaker, die het heel menschelijcke ghe-
slachre heeft verlost door sijn doort / ofte voor onse
alghemeynen Heere? Icht vraeghe / of de ghene / dat
den een mensch den eer-titel soude gheben van Sone
Godts, ofte van Verlosser, ofte van Heere, hier niet
soude te kost doen aan Christus, of dat hþ dien mensch
ghelyck soude stellen aan Christo? seght ghy dat net
soo en doen wþ dit oock niet ten opsigte van de
Heylighen / schoon wþ haer dese eer-titels gaben.
Seght ghy dat sae? Hoe seght dan David Psalm 11.
Ghy-lieden zijt allegaer Sonen des alder-hoochsten? Hoe
wordt van Othoniel Iud. 3. 9. ghenaemt den verlosser
Israels? Hoe wordt desen naem/Heere, in de Schriftum
soo dickwils ghegeheven aan menschen?

Mu/ dat wþ / de selve dinghen van de Heylighen
begheeren / die wþ van Christo vraghen; van de
vraeghen wþ als voor-bidders; marc van Casili
als den natuerlijcken Sone Godts, als den Saligmakte-

des werelts, die ons, door sijn bloedt, heeft verlost, alg
van onsen alghemeynen Heere, ende oppersten Midde-
ler,

En seght niet / dat dit petitio principij is: Want sek
hebbe boven / uwe argumenten wederlept / die ghy
hier teghen gheslekt hebt / ende soo laack als myne
weder-legghinghen niet beantwoort en zyn / soo
bliven onse redenen vast.

Peenius, 't is eene groote onbeschaemtheyt van desen
Jesu, dat by derft vraghen: Heeft de Roomsche Catholijcke
kerkoyt by den Heylyghen ghegaen, om van haer jet te vrael-
gen, als of sy de 'nauerlijcke Sone Godts, ofte onsen Heere,
sje de Saligmakers des wereldts waeren? Noyt, seght hy.

Antw. Waerom is dit soo een groote onbeschaem-
heit?

Peenius. O desperate sake! die om haer te beschermen
solcke blinckende leughens van noode heeft.

Antw. Thoont hier dat ghy een man zijt / ende
overtuught my eens van leugheng / sonder veel uit-
troepen.

Peenius. Wat kunnen sy meer van den natuerlijcken Sone
Godes, onsen Heere, ende Saligmaker begheeren, als wy hier
rechts te voten ghehoort hebben, dat sy den Heylyghen toe-
scheniven, en van haer eysschen?

Antw. Wit en probeert niet / dat my tot den Heylt-
ghen gaen / als wessende den natuerlijcken Sone Godts,
of oale alghemeyne Heeren, of Saligmakers des werelts,
die ons met haer bloedt hebben verlost / ofte / seght
my hoe David ons heeft kunnen noemmen: Sonen des
alderhaochsten, &c.

Peenius. Al noemmen sy den Heylyghen niet uytdruckelijck
met de name van natuerlijcke Sonen Godts, 't is godloosheyt
ghenoegh, dat sy die aenmercken als Heeren, en Saligmakers
des werelt.

Antw. Ten is geene godloosheyt de mensche t'aen-
mercken als Sonen Godts, want dit staet Psalm. 81: alg
Verlossers, of ghelyck de Vulgata heeft / Saligmakers, in
die. 3. 9. alg Heeren, ghelyck deurgaens in Schriftu-
re te binden is: waerom is dit godloosheyt ten
opsichte van den Heylyghen? Nu loochene ich we-
rom

derom / dat wyp selfs dese namen : O Sone Godts /
Salighmaecker des werelts ! opt ghegheven hebben
aen eentghen Heplighen / ick late staen dat wyp
haer de daet souden toe-gheschreven hebben te
Christo . diesdaengacte alleen toekomt. Want o
ghyp-lyoe / uysent-mael dit wilt beslupten / wyp ha
ghene wyp banden Heplighen vzaeghen / wyp loo
nen duysentmael dat uw beslupt goet / ofte besla
digh is

Peenius. De Papisten gaen immers tot Maria , als in de
middelaresse ende verloster van 't menschelijcke geslachte.

Antw. Niet als middelaresse , ofte verloster ghelyck
Christus , dat ullen wyp ons wel wachten : want wyp
wereu beters / ende onse practijcke en wijst uiter con
trarie uyt.

Pecolius. Sy gaen immers tot Maria , die dat met Christo
haren Sone ghemeyn heeft , dat sy beyde de werelt verlost hebben
met een herte.

Antw. **W**it hebt ghy hier boven willen bewijzen
uvt de Revelatiën vande H. Brigitte Pag. 21. Want ick
hebbe daer gheseyt / dat ick noch in den ouden / noch
in den nieuwven druck die hebbe kunnen vinden /
soo blijft dit ten minsten onseker tot naerder aen
wijssinghe.

Ten tweeden , ghenomen dit stont in de Revelatiën
van S. Brigitte , daer staet / ghelyck / blijkt uvt alle
epghen Latijnsche citatte / dat dit soude gheschiedt
sijn / niet met een herte , maer GHELYCK ALS met
een herte , dit en is niet ghenoegh om te thoonen dat
wyp merter daer / of Mariam gaen in der voeghen ala
boven / daer-en-boven ghy moet ons ghebeden voor
brenghen die de Roomscbe Kercke ghebruyckt inde Misse
ende andere besondere diensten , daer dese woorden uyt
ghedrukt staen.

Ten derden. Schoon sy noch erghengs uyt gedrukt
staonden / soo en hant u even wel niet baten : want
hier en wordt niet gheseyt dat de H. Magher de we
relt verlost heeft ghelyck Christus ; dit ic segghen / of
te dencken houden wyp voorz grouwel / en lasteringhe
wat dan ic dat sy mede-ghewerkt heeft in het
werch

werk der verlossinghe / een gedeelg om dat sy dien
ghebaert heeft die ons moet verlossen/ een gedeelg om
dat sy met' er herten gheerne van den Hemelschen
Vader onfanghen / ende toeghement heeft al het
ghene haren Sone voor de verlossinghe des men-
schelijcken gheslachts heeft gheleden / voeghende
seer gheern haren wille / nae den wille banden He-
melschen Vader/ ende van haren Sone; ende alsoo
en sie ick hier gheene ongherijmtheyt / te segghen
dat sy de werelt / te weten / oneyghentlyck / heeft
verlost ghelyck als met een herte met haeren Sone.
Doch dit sy ten over-bloedt/ andersins/ 't ghene ick
hier naemelijck prame / is/ dat ghp niet en bewijst/
dat sy tot de H. Maghet gaen / als tot de ghene
die de werelt met haeren Sone verlost heeft met een herte,
ten sy / dat ghp ons dit thoont in eenighe ghebeden/
dit de Roomscche Kercke gebruycet in de Misse/ ofte
andere besondere diensten.

Peenius. De Papisten sien de H. Maghet aen, als Conin-
ghime des Hemels.

Antw. Ghy moet ons immers bekennen dat sy
is de waerachtighe ende wettighe Moeder vanden
Coninc des Hemels: waerom en moghen wy dan
hart niet noemen de Coninghime des Hemels/ aen-
gheten daer aen de wettighe Moeders van Conin-
ghen/ den titel van Coninghime toekomt?

Peenius. Sy sienle aen, als Moeder der bermhertigheyt.

Antw. Dat is/ als de ghene / die lichrellyck berm-
hertigheyt van Godt, ende haeren Sone kan ver-
werben / in qualiteyt van sijne Moeder / ende soa
ten Moeder meer vermach by haeren Sone als
andere; soo vermaech oock de Moeder Christi meer
by hem als andere heylighen.

Peenius. Sy sienle aen, als Fonteyne des Levens.

Antw. Dat is/ als de ghene uyt de welcke dien/
ghespoten is/ die ons dooz syne doodt/ het eeuwiche
leven ghegheven heeft.

Peenius. Sy sienle aen, voor den wegh der dwalende.

Antw. Dat is/ als de ghene / die dooz haer voor-
spraak by Godt, ofte haeren Sone verkrijght/ dat de
dwale

314 Den Hollandtschen
dwaelende op den rechren wegh / moghen ghera-
ken :

Peenius. Sy siense aen, als de ghene die ons leven, en hoo-
pē.

Antw. Dat is/ als de ghene die ons leven is, om dat
sp voort-ghebracht heeft den ghenen / die ons' een-
wigh leven ghegheven heeft: onse hope, om dat op
hopen/ datse ons / door harte voor-syzaete steunende
op de verdiensten van haeren Sone sal bystaen/
oste bystant verwerben / om tot het eeuwigh leven
te komen.

Peenius. Sy siense aen, als de *Advocaterisse der misdailli-
ghen*.

Antw. *Maer onder Christum, ende door Christum,*
Peenius. Sy siense aen, als *Salighmaectsster der sondaren*.

Antw. Dat is als de ghene die de sondaers / doo-
hare voort-hiddinghe by Godt, oeste haere Sone voort-
sprecket.

Indien ghy nu wilt segghen / dat dit altemal
niet gheschieden en kau / soo begaet ghy niet een
principij: Want wij thoonen dat dit wel gheschieden
mach / op de maniere als nu ghesep̄t is / ende tot
noch toe en hebt ghy onse bewijzen die saengende
niet wederlept / soo blijven dan onse bewijzen best/
ende onse weder-legghinghen van uwre argumenten
hier teghen/ bondigh / en sekter / soo wie dan hier
niet anders en seght / dan die en magh niet ogo-
scheiden / die begaet selfs nootfaeckelijck principij.

Peenius. Jaer het gaer soo hooch in den dienst van Maria,
dat niet alleen sy alle de titulen, en heerlijcke dinghen die in
de Psalmen Davids Gode en Christo werden toeghelechreven,
Maria toepassen, veranderende over al de name Heere, in Ma-
vrouwe.

Antw. Niet anders/ dan Gheestelijcker of Lof-redens
wijse/niet om te kunnen te gheven/ dat dese dinghen
van de H. Maghet moeten verstaen wozden / ghe-
lycke nae den letterlijcken sin van Christo, oeste van
Godt, in de Psalmen wozden verstaen.

Peenius Pag. 229. De Papisten segghen oock, der na-
reis

nicht ende reden, de Moeder is boven den Sone, en daerom over Christum heeft te ghebieden, dat hy ons in sijn Conink-rijcke inbrenghe. Histor. Chor. August. Commem. V. Mariae.

Antw. Dit mach erghengs het segghen sijn van eenen particuliereu: want ick en kan uwe citatte niet verstaen / midis ick nopt mijn leven soo een boek hebbe ghesien/ oft hoozen noemen. Andersing ick en binde dit in gheene ghebeden die de H. Roomscche Kercke ghebruyckt in de Mis, oft andere besondere diensten.

Peenius. En hoe grof het gaet met den dienst van andere Heylighen, is uyt het voor-verhalde af te nemen, dat sy tusschen Christum, en Franciscum gheen onderscheydt en stellen, dan alleen in't uytterlyke kleedt.

Antw. 't Is dwaesheydt een exemplel te willen nemen van Poeten, ende Lof-reden-dichters, soo ghy boven ghedaen hebt: ghy moest bethoonen / dat die staet in de ghebeden, die de Roomscche Kercke ghebruycke in de misse, ende andere besondere diensten: andersing 't is verre hupten propoost / ende niet anders als de Ghemeente blinchocken met reden / die hier niet meer en passen/ als een tanghe op een vercken.

Peenius. In't ghemeen worden de Heyligen van haer aengheroopen, dat se haer willen helpen, niet alleen met ghebeden, maer oock door verdiensten, *precibus, & meritis.*

Antw. Wat het helpen der ghebeden aen-gaet / dat heest Paulus mede ghebruyckt van de Romeynen / Rom. 1, 30. Wat aen-gaet de verdiensten, *wp verthoonen* die aen Godt / als vruchten van de verdiensten Christi, ende bidden hem/ dat hy de selve wilt aensien / Door onsen Heere Jesum Christum, &c.

Peenius. Laet ons hooren hoe Corn. Hazart seght dat sy tot den Heylighen gaen.

Antw. Als tot vreden Godts/ als vooz-bidders/ als dienaerten van den Alderhooghsten.

Peenius.

Peenius. Met verlof Pater, hier gaet ghy bayten
de waerheydt.

Antw. Met verlof Domine, ik sou daer gheue
bewijss van hebben.

Peenius. De daghelycksche practijcke spreect
u teghen.

Antw. Dat soudt ghy. Ieden nye Ghemeente ge-
ne wijs-maken/ ghelyck ghy haer wijs-maect/ na-
melijck 't slecht/ ende gheineen volcksken (want de
verstandighe en ghelooben u niet) dat wyp asgoderen
bedrijf en niet de Beelden te eeran; en dat wyp haadt
in 't Sacrament aenbidden/ daer onse consiente
en Schrifture gherupgh/ datter gheen brodt meer
en is: ghelyck ghy dese/ ende andere stukken meer
het slecht volckje wilt wijs maken/ soo soudt ghy
haer noch dit gheernie in planten/ dat wyp anders tot
de Heiligen gaen/ als tot dienacren Godts, voor-bidders,
en vrienden Godts. Maer wie sal dat beter weten/ ghy
lieden/ of wyp selve/ ons ghemoeit/ ende consiente
houdt ghy niet sien/ soo en houdt ghy dan ons
ghemoeit niet beslupten/ dat wyp anders gaen tot den
Heilighen/ als voor-bidders, &c. Wit onse Schriften/
oße andere boecken/ die de leert stukken des Geloofts
verhandelen/ noch wyp onse Catechisatien en houdt
ghy dit mede niet beslupten/ want daer leert-men/
dat-men tot den Heilighen niet anders mach gaen/
als tot vrienden Godts, voor-bidders, ende dienacren des Al-
derhoogsten. Waer wyp b. slupt ghy dan/ dat wyp con-
trarie doen/ wpt eenige eer-tijtelg die wyp naer ghe-
ven/ sek hebbe nu gherhaont/ dat die eer-tijtelg wel
samen staen met onse leere: beslupt ghy dat wyp en
ghe Poeten, of Lof-reden-dichters, soo ghy boven ghe-
daen hebt/ Poëteryen, en lof-redenen/ en zijn gheue
leert stukken.

Ghy seght/ dat ghy dit siet aen de daghelycksche
practijcke, niemand en kan dese beter weten/ dan de
ghene/ die de practijcke self pleghen. Dzaeght wyp
van alle de Catholijcken/ soo ghedaeglyde/ als kin-
deren/ die noch in de Catechismus worden onderwe-
fen

sen/ of sy opt soodansghe præthieke hebben ghehadt
van den Heilighen te aenroepen anders als Voor-
bidders, &c. Hy sullen segghen dat neen / en datmen
tot haer niet en magh gaen / ghelyck alsmen tot
God, ofte tot Christum gaet. Met verlof dan / M.
Dabiel, ghy gaet self hiec bumpten de waerheyt.

Peenius. Hier mede wieght ghy de eeuvoudighe mealchen
is't Pausdom in't slaep.

Antw. *Ter contrarien / ghy maect de eenboud-
ghe menschen van uwe gheurpunte wat loys / het
welck noch in de daer/ noch in de prætijek is: dat is
wel licht wijs te maecken aen uwe boeren / maer
ich en gheloove niet dat de verstandighe sulch aen-
nemen.*

Peenius. Of schoon de Heylighen slechts wierden aenghe-
roepen als voor-bidders, om die alleenlick te ghebruycken
als vrienden Gods, als sijne dienst-knechten, oft onder wat
wel, en met wat verstant, achtinche, ende meyninghe het soude
moghen zijn; nochtans 't is een Goddelijcke cere, die Christo
alleen toekomt.

Antw. *Wat en is tot noch toe van u in't voorgaende
niet bewesen geweest: want/of de Schrifturen/die gy
tot desen epnde voort-ghebracht hebt / en quamen
niet te propooste/ ofte zyn van my boudelijck weder-
lept; oversulchx 't wort noch eens ghelochein/
darmen den Heylighen noot-saeckelijck Goddelijc-
heere toedzaeght/ wanneermen haer aenroepet als
Voorbidders*

Peenius. Christus, op dat wy door sijne Goddelijcke Ma-
jestey niet verschrikkt souden zijn hem te naderen, is ghe-
weynsaemlijck aen ons verschenen, als onser een, en heeft
sich alleins vriendelijck, en seer familiaer gheboont als ee-
nen man, met sijnen naesten, ende heeft ons gheroepen, en
als ghebeden, dat wy ons door hem met Gods wilden laten
verloenen. 2. Cor. 5. 20.

Antw. *Hy heeft dit ghedaen niet met uyt-sluytin-
ghe van de voorbiddinghe van anderen; want die
Schriftnuer-plaetse self / die ghy hier voorstelt / die
sult Christum voort/ als den Verlosser, en Saligmaker.
die de gantsche werelt/ voort sijn bloedt/ ende doode
heeft*

heeft verlost / ghelyck klaerlyck bliekt upp vers 19.
ende 21. **Dit** blieft in sijn gheheel / hoe-wei wne-
ghe vooy-bidders verkiessen / die onse versoeungh
bidden by Godt / door onsen Heere Jesum Christum, in
den welcken ghelyck Paulus hier spreekt / Godt de
werelt met hem selven versoent heeft, ende dien, die gheene
sonde en hadde, heeft hy sonde voor ons ghemaeckt, dat is
ghelyck uwen Bybel dat wel verklaert N. 53. Een of-
ferande voor de sonde. **Dat** en hebben wop nopt toe-
gheschreven aen den Heylighen.

Peenius. Wie sal soo ondanckbaer, ende verkeert sijn, en
segghen als Corn. Hazart: Eene vriendelijcke noodinghe, en
by onsgheen ghebodt.

Antw. **Ig** dat niet waer: als ghy semant tet tot
sel noodd / **ig** dat een ghebodt?

Peenius. Pag. 230. Arm aerd-worm als ghy zijd
Antw. **Daer** gheest ghy my recht den naem dit w/
en my / en alle menschen toecomt.

Peenius. Princelijcke knicken sijn voor bevelen gheacht
by de Hovelingen.

Antw. **Niet** altijt: **Doch** hoe neemt ghy dit als
leent op / van de noodinghe? **hebt** ghy dan niet ver-
staen / dat ik dit alleen segge / dat men 't soude konseen
het een ghebodt **ig**? ghy-lieden affirmeert het / ende
namelijck Dierick Hamer, sonder eenighe preuben/
daerom hebbe **ick** ghesept: pag. 40. dat my partie nu
eens bewijse, indien sy kan, dat Christus seggende: Komt alle
tot my, ons een ghebodt heeft gegeven. **Ik** houd' er mes
de datter een ghebodt **ig** / maer **ick** en wilde Dierick
Hamer dat niet toestaen / om dat hy dit enekelijck
septe / sonder eenighe preuben: **Waetom** en hebt
ghy niet ghelesen / ende opgenomen? **Wat**om en hebt
nae segghe pag. 41. te weten: **Ik** antwoorde ten twe-
den, dat Christus hier gheen mentie en maeckt, van ons niet
te addressen by sijne dienaers: want eockelyck te segghen
Komt alle tot my, en is niet te seggen, en gaet by gheen ander-
re. **Dat** **ig** / schoon daer nu een ghebodt ware / hier
heeft upghesloten eenighe vooy-bidders / want dan
soude

soude hy moeten seggen hebben: Komt alle tot my alleen, ende gaet hy gheene andere als russchen-sprekers.

Daer-en-boven / ick heb upt Schrifture u over-
tuugt / dat Christus hier spreekt als den Sone Godts,
als Saligmaker des Werelts, ende onsen Heere: over-
tuugt als hy seght / ofte ghebiedt: Komt alle tot my,
jae schoon hy seyde Komt alle tot my alleen, soo en sou-
de hy niet anders ghebieden / dan tot hem alleen te
komen als den Sone Godts, als den Saligmaker des We-
relts, als onsen Heere, want dit is Christus alleen: maar
hier mede en sluyt hy niet upt / syne vryenden / om
die te ghebruycken als voorbidders by hem / ofte hy
Gott. Want Paulus selue soo wyl ghesien hebben/
heeft voorbidders genomen / niet tegenstaende dat
hy wel wist / dat Christus gheseyt hadde comt alle tot
my. Et.

Peenius, Wanneer den vorst, ende Prince des levens Act. 3,
1. staet en roeft. Ioan 7. 37. met luyder stemmen: Soo jemant
dorst, die kome, en drincke. Matth. 11. 28. Komt herwaerts tot
my. Soo laet ghy u voorstaen, dat gy sijnen woerde niet
en behoeft te gehoorsamen, als die ons alleen daer toe heeft
ghenoode, dat is, op sijn Jesuys, in onse vryheyt gelaten om
te comen, of niet. O trotz, en ydel mensche! veracht gy al-
soo den rijkdom sijn'er goedertierenheit, waer door als
hy vriendelijck nooight, met eenen heymelijck ghebiedt.
Zij ghy als een leeraer Israels gheacht, en gheert, ende en
weet ghy dese dinghen niet.

Antw. Al stillekens / waerom stoozt ghy u / ghy
sult uwe ghemeente ontschieten / om dat ghy een
persoon soo vinnigh in vaert / die niet wissept heeft:
Icht hebbe u in mijn voorgaende antwoorde ghe-
tocht / dat ghy een bedziegher zint / om dat ghy al-
leentijc opneemt van de noodinghe, en dat ghy laet
baren myne Princepaelle antwoorde/ te weten/ ge-
nomen dit een ghebodt waer / dat even wel Christus
hier mede niet en verbiedt eenighe voorbidders te
nemen / maar alleentijc ghebiedt darmen tot hem
soude kommen als den Sone Godts, den Saligmaker des we-
relts, ende onsen Heere: myne Zegghuitten / die ick om
dit

dit te proberen / hebbe voorghestelt / moest ghy verlept hebben / ende niet enckelijck ghelept hebben / dat ick hier in veerheef-sche moeyte hadde geset. Want nu blijkt contrarie / dat het geene vergeefsch moeyte en is / want nu staet gp hier en siet / en wett op mijne redenen niet te antwoordē / dan allemtijds 't is vergeef-sche moeyte. Nu wil ick even wel handelen met u / ghelyck ick ghedaen heb met Dierick Hamer, die welcke affirmeerde / sonder eenighe pzeuben / dat hier een absolut ghebodt was / sonder eeng aenmercken in wat qualitept Christus dit septe / dit doet ghy mede / maect dan goet / 't ghene Dierick Hamer niet en heeft gheyzoeert / ende bewijst my dat hier een absolut ghebodt is / sonder datmen moet aenmercken in wat qualitept Christus dit septe / want ghy en seght hier wederom anders niet / dan / als hy vriendelijck noodigh / oock samen heymelijck ghebiedt. **Wat wil ick bewesen hebben in desen absoluut sin ghelyck ghy dit opneemt.**

Hier en han ick uwo' bedrogh niet verwijghen / want 't schijnt dat ghy de menschen wilt wijs maken / dat wyp verbieden tot Godt / ofte Christum te gaen / weer ghy dan niet dat die genen die tot de heiligen gaen / dooz haer / tot Christum gaen?

Peenius. Jac wy sijn verplicht tot Christum te comen, so wanneer, ende op wat wijs hy oock tot ons spreect.

Antw. **Als hy ons ghebiedt tot hem te comen als den Sone Godts, Saligh-maker des Werelts, ende onsen Heere gelijck hy hier doet / dan sijn wyp bupren twijfel verplicht tot hem te comen / in die qualitept: Marcus dit en probeert niet dat hier een absolut ghebodt is / ofte om beter te seggen / verbot / om by andert an gaen als voor-bidders.**

Peenius. Dat verftont seer wel de Sone Timei, Bartimeus de blinde, die aen den wegh sat, bedelende Marci 10. 46. doe hy slechts uyt den mont vande schare hoerde, dat Christus hem riep, stont terftont op, ende vont sich verplicht, om oock met wegh-werpinghe sijs kleedts tot hem te comen. Dit wort by *Lucas* 18. 40. verclaert: Ende Jesus stil staende beval datmen den selven tot hem soude brenghen, alwaer my

ses, dat Christi roepen, ende bevelen, voor een het selfde genomen wort.

Antw. **Wat sien wy uyt de klare woorden van Lucas, als hy seght / dat Christus beval: om nu te toonen/ dat in dese woorden: Komt alle tot my, eeu absolut ghebodt is / met uytstuytinge van alle andere voor- bidders / soo most ghy oock een andere Schriftuer- plaeise voorzbrenghen / die dese woorden alsoo ver- haert / dat Christus segghende: Komt alle tot my als den Sone Godts, als den Saligmaker des werelts, als Heere, daerwiede heeft verboden eenighe voorzidders / die dese voorzepde qualiteyten niet en hebben: ander- sing 't exemplel banden blinden Bartimeus, die Christus tiep, en comt niet te pas / want Lucas seght uytduinc- heit dat dit roepen / bevelen, was: Nu op dat dit exemplel hier soude passen / soo most ghy oock eene Schriftuer- plaeise voorzbrenghen / daer gheseyt wort / dat het roepen Christi: Komt alle tot my als den Sone Godts &c. een gebodt is van hy geene voorz-bid- ders te gaen. Dese woorden en vindt ick nergens soo verhaert / soo segge ick dan noch eeng / dat het exem- pel banden blinden hier nter te propooste en komt.**

Poenius. Wy lesen by Matthæus 20. ende Lucas 14. dat die ghehoede ter Bruyloft, ende tot het Avontmael niet willende ko- men, van Christo in 't onghelyck ghestelt wierden. Maer laet Hazart ons eens segghen, hoe den Heere sulcx heeft kunnen, of moghen doen; want seggende: Komt tot de Bruylof, komt, want alle dinghen sijn nu ghereet, soo heeft hyse alleen daer toe ghevoordt, maer niet gheboden te comen, en volgens dien in daer vryheyt gelaten om oock te moghen gaen tot hare Acker, en Koopmanschappen, en oock tot andere. En noch ons heeft den Heere dese sententie over haer uytgesproken: *lik seghe u-lieden, dat niemand van die mannen, die ghehoede zijn, mijn Avontmael smaken en sal v. 24.* En hy en sal dit om gheen leeuys wille weder-roepen.

Antw. **Wat hier een ghebodt was / blijkt klart uyt Luc 14.22. daer de knechten seggen: Het is geschiet ghelyck ghy bevelen hebt jae versu 23. Wiltse den Heere ghedwonghen hebben in te comen, te weten tot syne ges- meente / ende soo uwen Bybel spræcht N. 13. tot de leere**

¶

leere des Evangeliums, ende al-hoewel Christus myde
ghebodt / haer in die om-standigheyt verboort te
gaen tot hare Ackers, en Koopmanschappen, hy en ver-
boort haer dat niet absolutelijck, om dat de leere des
Euangeliums, wel samen staet met beschriftigen hu-
landt / ende met koop-manschappen: Alsoo och
Christus ghebiedende / dat sy alle souden comen tot
hem als tot den Sone Godts, den Saligmaker des wreldts,
ende onsen Heere, verbiedt samen te gaen tot ander
in soo eene omstandigheyt / of qualiteyt / maer er
verbiedt hier-mede niet absolutelijck datmen soudt
gaen tot eenige vooz-bidders / met opsicht van antre
re qualiteyten ende omstandigheyt: want gelijck het
besichtigen van Lant, ende de Koopmanschappen wel so-
men staen / met de leere des Euangeliums al-hoewel
Christus het besichtigen des Lants, ende Koopmanschappen
verbiet in dese omstandigheyt / alsoo staet och / hy
nemen van vooz-bidders wel samen met dese wooldt
comt alle tot my &c. al-hoewel Christus dit nemen van
vooz-bidders verbiet in dese omstandigheyt / dan hy
haer niet te gaen als tot den Sone Godts, Saligmaker des
wreldts, ende onsen Heere; want hier-mede segh it noch
reng / en verbiet hy niet tot haer te gaen met opsicht van
andere qualiteyten / ende omstandigheden / gheleijc
hy hier vozen oock niet en verbiet / het besichtigen van
Laadt, ende Koopmanschappen in andere omstandig-
heden / Christus dan / heeft de genoode de Landt te besichtigen
ghelaten van absolutelijck het Landt te besichtigen,
Koopmanschappen te drijven etc. Doch niet / in die om-
standigheyt / in de welcke hy dit seyde / te weten dat
sy tot hem souden komen als den Sone Godts &c. ende
soo loochenen wy / dat Christus in andere omstandig-
heden / ofte met opsicht van andere qualiteyten / ong
de vrijheyt benomen heeft heeft van sybyp andere te gaen.

Eyndelijck: Ich hebbe gheseyt in mijn Victoria
dat wy staende konnen houden / dat dit: Komt al-
tot my, eene vriendelijcke noodinghe is / soo lanch. Di-
rick Hamer my niet en beweeg / gelijck hy affirme-
de / dat het een ghebodt is; maer schoon ghy nu do-
weest / dat het een ghebodt is / soo en ist gheen absolu-
lut ghebodt niet mysluitinge van alle andew/mas-

alleen in die om-standigheyt / ende met die huygh-
voerde qualiteeten in de welcke Christus dit septe/
soo nu bewesen is.

Peenius. Hoort dan wat den Heere seght Esaiæ 45. 21. Ben
ik niet den Heere ? en daer en is gheen Godt meer behalven my,
niemand isser dan ick, ick ben Godt, en niemand meer.

Antw. Dit en doet niet teghen ons / ten sp dat gy
erste bewijst / dat wy de Heyligen houden voor Go-
den: Dit en hebt ghy noch niet gedaen: want al-
hoewel ghy in 't voorgaende hebt willen bewijzen
dat wy / met haer te aenroepen / haer Godlikee ee-
re toe-dragen / ick heb al uwe redenen ende Schrif-
tiner-plaerten dies-aengaende wederlept.

Dat David seght Ps. 73.27. Hy roeyt uyt allen die van hem
af hoeren. Gy hebt selve hove bekent dat in de Schrif-
ture / dooz af hoeren van Godt, te seggen is / af-gode-
ze bedijven: Eer gy dan dese sprenke naeint tot uw'
voordeel / en tegen ons / soo most gy te bozen bewij-
sen / dat onse aenroepinge der Heyligen / af-goderye
is / dat en sult ghy inder eeuwigheyt niet betrouwen.

Peenius. Esaias seght: dat alle knye Gode sal ghebogen wor-
den, ende alle tonge hem sweiren, datmen tot hem sal komen, en
datse salten beschaemt worden, die verre van hem sijn.

Antw. Ten eersten: Wy loochenen dat wy verre van
Gode sijn, wanneer wy de Heylighen aenroepen.

Ten tweeden: De gene die seght / dat alle knye sal gebo-
gen worden voor Godt, die en seght niet / dat men dat niet
en magh doen voor de Coninghen / soo en kan dan
oock wyt dese maniere van sprekē / niet besloten wor-
den / datmen dit niet en magh doen voor den Heyligen.

Indten ghy seght: 't is een ander de knyen te huy-
ghen voor Coninghen / ende wat anders dit te doen
voor den Heyligen: Ick bekenne dat mede: Maer
hier is alleen de questie / of Isaias, seggende / dat alle
knye sal ghebogen worden voor Godt, hier-mede uyt-
slijpt gantschelyck / ende absoluteleyck al het huy-
gen van knyen / voor andere seght ghy dat haer haer
ist dan gheoorloost dit te doen voor de Coninghen:
seght ghy dat neen / hoe bewijst ghy my dan uyt
dese plaerten / dat jijst hier verboden wort / het huy-
ghen

324 Den Hollandischen
gen der knipen voor den Heiligen: Ghy en kont niet
anders seggen / als dat dit een Godlycke eerlijk
dit hebbē w̄p meermael geloochent/om dat het nog
van u bewesen en is / noch bewesen kan wopen

Peenius. Maer wat heeft Hazart te legghen op dese voor
den Esa. 8. 19. sal niet een volk sijnen Godt vrachten? (alsoe
voor de levende, de dooden vrachten?)

Antw. Ick hebbe ghezeigt dat Dierick Hamer heid
ghlyck / en valschenlyck handelt / als hy op dit voeg
gaende Schriftuert-plaetse maeckt dese bemeerting
ghe: Dit is 't ghene de Roomsc̄e Kercke doet, als hy den
levenden Godt verlaet, ende hare ghebeden tot den Heil
ghen addresseert. Ende ick klaghe over het ongelijc
dat de Roomsc̄e Kercke gheschiet / haer jet opto
gende / 't welck sy niet en doet.

Peenius. pag. 232. Maer de fake recht inghesien soode
soo salmen bevinden, dat onsen Cornelis klagende van vals
heyt, ende bedrogh, selve daer aen schuldigh is, socken
de af-goderye vande Roomsc̄e Kercke onder valsche, ende
bedrieghlycke uytvluchten te verberghen.

Antw. Ick ben keurigh om mijne balsche/ en
de bedzogh eeng te sien / want soodaanighke besghul
dinghen / sijn hier vozen tot twee of dreymael tot op
alwen eygen kop gheballen.

Peenius. Hy meynt dat de Schrifture wort verkort, ende
gheraey-braeckt.

Antw. Dat meyne ick noch.

Peenius. Om te beter te bedrieghen, wil hy dese voeg
gaende woorden, daer by-ghevoeght hebben: Wanneer
dan tot u-lieden segghen, vraeght de waersegghers, en dayculen
stenaers, soo seght: Sal niet een volk sijnen Godt vrachten?

Antw. Hier en is immers gheen bedzogh / als ich
twee Verssen hande h. Schrift die van malckander
hanghen / wil by een ghevoeght hebben.

Peenius. Wat voordeel gheven hem doch dese woorden
waerlyck sy sijn het eygen sweet, waermede hy sich selue
den dootsteeck gheest.

Antw. Ghy sult my vrytenschap doen/ indien ghe
my dit bewijst / dat ick hier mijn selven den doo
steeck gheve: middelerijt en betoont ghy noch my
bedrogh

bedrogh uiter: want 't is een heel ander dinghen te bedrieghen, ende wat anders is/ sich selven den doot-streck te gheben.

Peenius. Hier wort eene generale antwoorde ghegeven om allen verleyders teghen te gaen, die de eere Gods tot eenige creature trachten over te draghen, onder wat naem het oock soude moghen zijn.

Antw. Dat en is niet waer/ dat hier eene generale antwoorde ghegeven wort: **Ten eersten** / om dat dese antwoorde haught van het voorzaende daermen spreekt van Tooveraers ende Duyvels-konstenaers, over-sulcr dit moet nootsakelijck den sin zijn (oste de vra-ghen pas niet op het voorzaende) sal jemant de Too-veraers, en Duyvels-konstenaers vraeghen, ende niet sijnen God: de woorden selve henghen desen discours me-de. **Ten tweeden** uwen eyghen Bybel Num. 76. ver-slaet dese woorden salmen voor de levende de doode vra-ghen? alsoo; dat hier bestraft wort de ongherijmtheyt der afgoden-dieners, die de doode afgoden vraghen tot profijt vande levendighen: **Hoo dat den gheheelen sin** **3p** / vol-gheng de verklaringhe van uwen Bijbel: Vraeght niet een volck sijne Goden? voor de levendiche, de doode? oste liel: sullen die, die leven, voor haer selven de doode vra-ghen, ghelyck Saul ghedaen heeft? **I. Sam. 28. 11.** uwen eygen Bijbel overtuunghe u hier dat dit gheene generale antwoorde en is, maer siende alleen/oste op de Waerseg-ghers en Tooveraers, ghelyck Saul ghedaen heeft / oft op de afgoden-dieners: **Nu moet ghy mij segghen** / oft ghy het hout niet uwen Bijbel, of niet? seght ghy dat jae? soo gaet het dan vast / dat ick ghesepdt hebbe / te weten/ dat hier alleen wort ghesproken van geen waersegghers, Tooveraers, of Duyvels-konstenaers, (ghelyck Saul ghedaen heeft) of Afgoden te vraeghen; dien-bolgheng niet van den Heilighen. Seght ghy dat ghy't niet en houdt niet uwen Bybel? soo bekent dan dat sijne hemerckinge niet en bestaet/ ende probeert het reghen uwen Bybel. Peenius, dese swartigheyt sien-de/ heeft hem wel ghewacht van een woordt te rep-pen in dese hemerckinge/ maer heeftse stillekens/ ende bedrieghlyck over-gheslaghen. **Siet** soo ghe-
raeckt

varecht ghy over al/ selve in den strick / die ghy haeg
gen ander ghelept heft.

Peenius Maer soude een overspeliche vrouwe, met sulk
een draey, wel kunnen haer onkuyshciet suyveren, mit te
segghen, die ghene, tot welcke ick my vervoeghe col
gheen Heyden, gheen Jode, gheen Turck, maer een goet Ca
tholick, ofte een goet vrient van mijn man, ende ick en heb
be geene intentie van overspel te bedrijven, maer doe het my
liefde van mijnen man?

Antw. Iets segghe dat soodanighe vrouwe mit
soodanighe pretexien/ of redenen/ of intentien haet
onkupschept niet en haan supberen/ om dat het over
spel in sijn selven/ ende upter nature quaet is: maer
op dat dese ghelyckenissee hier soude plaeſte grijpen/
soo moest ghy bewijſen dat het aenroepen der heil
ghen / in sijn selven / ende upter nature quaet is:
Wat en heft ghy noch uiter gherdaen.

Verhalven/ mijn segghen blijft vast/ dat Iacob hert
alleenlyck spreccht van gheen Waersegghers, Toover
raers, Duyvel-konstenaers, ende Afgoden te raede te gaen/
of bekent dat ghy de bemerkinghe van uwen Bybel
verlierpt: want 't ghene ick segghe/ seght oock uwen
Bybel.

Peenius, Schaemt sich Corn. Hazart niet, met sulcke loo
se uytvluchten sich te behelpen, en te vraeghen: zijn dat de
afgheschorvene Heylighen by Partie al een dinghen met de Waer
segghers, en Tooveraers?

Antw. Macrom soude ick my schaemen / aenghe
sien dat uwen eyghen Bybel bekent/ datmen hert al
leenlyck spreccht van Waersegghers, Tooveraers, en
afoden-dieners? is het dan schande de bemerkingen
van uwen Bybel te volghen? ende soo braeghick
noch eens: Aenghesien dat uwen Bybel selve bekent/
dat hier alleen bestraft worden / die Waer-segghers,
Tooveraers, ende Afgoden te raede gaen/ of onder dese
oock moeren ghestelt worden de Heilighen: Seght
ghy dat neen? soo en doet dese Schrifuer plaeſte
niet teghen het aenroepen der Heilighen: Seght
ghy dat ja? Soo hondt dan de Heilighen voort
Waersegghers, Tooveraers, ende Afgoden, ende bewijſt hert.

Peenius

Peenius. Hy weet immers wel dat hier de questie niet en over de name, maer over de sake selve.

Antw. Icht weet wel dat er gheen questie en is van de name; maer van de sake selve: *Hu wat is de sake? gheen ander/dan/ghelyck uwen Bybel seght/ danmen gheen Waersegghers, Tooveraers, (ghelyck Saul ghehaen heeft) of Afgoden mach vzaeghen / ende te rade gaen: Dese sake/seggh ick noch eeng/ en past op onse Heylighen niet.*

Peenius. Een quade daet, en kan niet goet ghemaeckt werden, met de selve een ander naem te gheven.

Antw. Dat weet ick noch wel: *Maer wyp loochet dat de aenroepinghe der Heylighen quaet is: Ghp megnit dat ghp dit alreede bewesen hebt: maer soo verre ist van daer/dat ick alle uwre redenen/ende schriften-plaetsen hebbe te niete ghedaen.*

Haer al dit / blifft het waerachtigh / 't ghene u-
wen Bijbel seght / dat Isaia hier alleenlyck spreecht
van gheen Waersegghers, Tooveraers, (ghelyck Saul ghe-
haen heeft) of Afgoden te vzaeghen: *Hu / onse Heylighen
en zyn noch Waersegghers, noch Tooveraers, noch
Afgoden, soo en spreecht dan Isaia hier niet van onse
Heylighen.*

Peenius. Pag. 233. *Al wiescht ghy u met Salpeter, ende
num u vele zepe, soo is doch uwe ongherechtigheydt voor
des Heeren aenghesicht gheveekent Jeremias 2. 22. om dat
ghy den waeren, ende leuenlen Godt verlaet, ende voor
de levende, den dooden, ende aghestorvene Heylighen
vzaegh.*

Antw. Al tiept ghp noch eeng soo stijf/ soo segghe
ich eben wel 't is onwaerachtigh dat wyp dooz de
aenroepinghe der Heylighen den waren/ ende leuen-
den Godt verlaerten. *'Tis och onwaerachtigh/ dat
het door de dooden, verstaen worden de aghestorvene
Heylighen; oste bekent dat uwen Bybel gheloghen
heest als hy seght/ dat hier door de dooden, verstaen
worden / de Afgoden, ende soodanighe personen /
ghelyck waeren / die Saul te rade ghegaen heeft.*

Peenius. *Men beliegt, seght Hazart de Roomscbe Kereke,
alsmen seght, dat sy den leuenlen Godt verlaet: 'Tis valsche, ten*

is Godt niet verlaeten , hem eerlen , en erkennen in sijn Enghen.

Antw. Ichi segghe het noch/ en sal het dupsentmoed segghen.

Peenius. Macr Godt en heeft die eere nerghens gheoden.

Antw. Ergo niet die eere verlaeten by Godt , nego consequentiam.

Peenius. Hoe wel de intentie , ende meyninghe siet en was , Godt te verlaeten , nochtans leert ons de Schrifstuer dat 'et Godt soo neemt. Siet Ierem. 2. 13. 2. Chron. 18. 20.

Antw. Dese twee Schrifstuer-plaetsen / stijlden directelijck teghen u: Want 2. Chronic. 24. 18. 10. wortghesigt: Sy verlieten het huys des Heeren ende dienden de bosschen , ende de Afgoden. Item: Daerom en sal ghy niet voor spoedigh sijn om dat ghy den Heere verlaeten hev. Ierem. 2. 13. Wordt ghescept: My den sprinckader des levenden waters , hebben sy verlaeten , om haer selven backen uyt te houwen , ghebrokene backen , die gheen water en houden. Maer staet hier / dat sy de intentie / of meyninghe niet en hebben ghehad / van Godt te verlaeten. Wenghesien dat Schrifsture upr-vauchelijck seigt datse Godt merter daer hebben verlaeten / ende niet een woordt te hemien gheest / dat sy de intentie niet en hadde om sulcky te doen?

Peenius. Indien nu Hazart hier door sich wil laten leeren , dat de aghestorvene Heylighen aen te roepen , is sich den Afgoden-dieners ghelyk te maken , ende den Heylighen sich tot Afgoden te stellen , soo vertrouwen wy dat hy niet alleenlyck sal kunnen sien , hoe dit nu seer wel volgh: Men magh de Afgoden niet bidden voor de levende , ergo men magh de Heylighen daer voor niet bidden.

Antw. Indien Peenius sich wil lerten leeren / dat door den aghestorvene Heyligen aen te roepen / niet en is sich aen de Afgoden-dieners ghelyk te maecten / ende den Heylighen sich tot Afgoden te stellen / soo ben ich seker / dat hy soo klaer als den middagh sal sien / dat dit niet en volgh: Men mach de Afgoden niet bidden voor levende , ergo men mach de Heylighen daer voor

voort niet bidden: Want Peenius en heest/noch niet alle syne redenen/ noch niet alle syne Schriftuert plaeſen/ noch niet alle syne prætexten/ noch niet alle syne wytbluchten/ noch niet al ſijn præten/ tot noch toe beweſen/ dat onſe Heylighen Aſgoden ſijn/ of dat wy aſgoderhe begaen/ niet de ſelue r'aenroepen: ende alſo aen vindre ict my noch niet overtuight om te lupſteren nae de woordēn handen Prophēet Iſaias, om daer upt te beſtuyten/ dat wy den Heylighen niet en moghen aenroepen.

Peenius. De wijsel die van het Pausdom, om hare verkeertheit noch meer t'openbaren, onder andere redenen, warom de Heylighen als voorspraken, en voorbiddeis aen te roepen ſijn, deſe voorwenden: namentlijck, om dat Christus, harder, ſteuerder, en gheſtrengher is, maer de Heylighen ſijn meer ghenadigh, goedertieren, ende bermherigh, jaer om te verhoorten, ende te helpen ghereeder, &c.

Antw. Te verghetſg hooze ict u voordert hier van ſpaken: want deſe reden/ en heb ict in mijnen heel Schrift niet ceng aengheraect. Wat raecken my de ſpeculatiën van ſomnighe particuliere perſoonen/ die ſoo ſeer mit deſe/ of dierghelycke redenen/ de aenroepinghe der Heylighen niet en beveſtighen/ (om dat ip niet leerg-ghewijs voort-gaen) als haer beloender ghevoelen voort-stellen.

Hier moet ghy naemlijck my beſtrijden/ ende dat allein mit Schrifture: want oock ſonder deſe/ of dierghelycke redenen/ blijft de aenroepinghe der Heylighen vast gheſtelt upci Schrifture/ ſoo iſt dan noodloos ſoodanighe redenen op te haelen/ naemlijch regen my/ die niet een woort daer van gherept hebbe.

Peenius Pag. 234. Heb. 4. 15. 16. Wy hebben gheen Hoogen-Prielter, die niet en kan mede-lijden hebben mit onſe ſwackleden, maer die in alle dinghen, ghelyck als wy, is verſocht gheweest, doch ſonder ſonde. Laet ons dan met vrymoedigheyt toegaen, tot den throon der ghenade, op daer wy bermherigheyt moghen verkrijghen, ende ghenade vinden om gheholpen te worden.

¶ 5

Antw.

Antw. Nu moeten wy daer beneveng hooren/wat Dierick Hamer, (teghen den welcken ick het hier hebbe in myn Victorie Pag. 45.) hier uyt beslyt.

Peenius. Hier uyt wert met waerheyt besloten, dat wy ons tot niemant en konne addresseren, die onsen noot beter wet, die meerder medelijden heeft met onte swackheden, die meerder macht heeft om ons wel te doen, ende die ons nader gheallieert is, ende verbonden is, als desen onsen Hooghe-Priester: want wy sijn lidmaeten van sijn lichaem, vleisch van sijn vleesch, en been van sijnen beene, *Eph. 5.*

Antw. Soo wilt ghy dan Dierick Hamer hier voortstaen: Want dese voort-gaende sijn sijn epghen woordien/ gheirocken uyt sijn Toesteen der Waerheit Pag. 116.

Peenius. Dat Schriften hebben wy tot noch toe niet gehoren.

Antw. Dat is wonder: want 't is een Schrift soo bekent als de strate/ doch 't is my ghenoegh dat ghy hier de sake opneemt van Dierick Hamer. Nu sogen ghe ich dan wederom/ dat in die voortgaende hemer-kinghe soo helle pdele praetijc/ en slaghen in de locht sijn/ als'er woordien sijn.

Peenius. Met stout spicken soeckt Hazart hier sich de meester te maken.

Antw. En Peenius heb banghen met vrees soeckt hier mynre reden t' ontsluchten: want ick hebbe ghepecht dat wy die gheheele hemerkinghe toestemmen/ oversulckx en doe se niet ad rem: sac sp en doet niet tegen ong/noch min/om dat ick hier uyt noch van Dierick niet van Peenius, dese slot-reden ghetrocken wort: Ergo men mach niet gaen tot de afghestorvene Heylighen: Want dit argument en bestaet niet: Wy moeten tot Christum gaen, als meerdere macht hebbende &c. Ergo wy en mogen tot de Heylighen niet gaen als mindere macht hebbende, als onse broeders &c. Wy stemmen dan alleg tot: wat Dierick Hamer, ende ghy met hem / hier op-ueemt: **Wat ist nu?**

Peenius. Wel nu hebt ghy te vrezen, dat Christus uyt uw monde u sal oordeelen, ghy boote dienst-kaecht, *19. 22.*

Antw.

Antw. O ghy getrouwien woordien-dsenaer! waer-
om toch?

Peenius. Pag 235. Ghy wist dat hy is de bermhertighe,
ende ghetrouwe Hooghe Priester en datter in hemel, noch
op aerde niemand beter kennis heeft van onsen noot, niemant
meerder medelijden, niemand meerder macht om sich
ofer te erberman, en ons wel te doen als hy.

Antw. Dat wist ik seer wel: maer ik wist oock
wel datmen de kinderen in leeghe Latijnse Scho-
len leert/dat gradus comparativus, heeft onder hem ee-
nen gradus positivus, dat is/ alsmen van semant seght:
Hy is beter, hy is meerder, ende soo voort/datmen daer
doer verstaet datter semant onder hem is/ die goet,
oste goot is: Heeft dan Christus beter kennis van on-
sen noot/soo zynder eenighe die eenige kennis heeft
van onsen noode: heeft Christus meerder mede-
lijden, soo sijnder andere die medelijden hebben/
heeft hy meerder macht / soo zynder andere / die
mindere macht hebben: want in dese woortekens/
beter, en meerder, wort verstaen/ (als andere) beter als
andere, meerder als andere. Ten volghet dan niet/ Chri-
stus heeft beter kennis, meerder medelijden, meerder
macht, Ergo wyp moeten tot hem alleen gaen / met
wyt-sluitinge van alle andere: want 't is gheenoegh
om te moghen tot die andere gaen / dat sy eenighe
kennis hebben van onsen noot/dat sy eenighe mede-
lijden / ende eenighe macht hebben / ergo niet te-
ghen staende dese voort-seyde hemerkinghe / soo
blijft het gheozloot oock te gaen tot andere: Indien
ghy dit bekent van de lebende menschen/ wyp beslu-
ten dit veel meer / ende niet recht van den Hepli-
gten / of thoout dat dit besluit niet en denght.

Peenius. Waerom hebt ghy dan den volcke gheleert, dat
sy den Hey'ighe souden aenroepen, eyen als of by hen een
meerder gunste, meerder bermhertigheyt, en meerder berey-
willigheit ware om ons te verhoren, ende te helpen, als by
Christum?

Antw. Waer heb ik dat geleert? wijst my de plaatse
aten/ ende het bladt daer ik dit segghe / ende leere
in myn Victoria van Roomen: waerom schrijft ghy
my

332 Den Hollandtschen
my een sake toe/ die ick niet gheleert hebbe; meyt
ghy dan / dat ick de speculanten van alle onse par-
ticuliere Schrijvers moet defenderen / namelijck in
dinghen/ die gheene leer-stukken en zijn? Diez niet
teghenstaende/ soo blijft de acuroepinghe der hegli-
ghen vast ghestelt uwt Schriftsture / ende en heeft die
speculanten niet van noode / die ghy hier op-neemt
om de sake selfs te ontvluchten.

Peenius. Waerom en leert ghy den volcke niet
Christum alleen aan te roepen, die de eenighe middelaer
Godts is, ende der menschen, die alleen ver-
soeninge voor onse sonden te weghe ghebracht heeft,
ende noch steeds voor het aenghesichte Godts ver-
scheint?

Antw. Wat leeren wy altemaal aan het volck/ dat
Christus onsen eenigen middelaer is, die ons door sijn
bloedt niet sijn hemelschen Vader verloent heeft,
die alleen de vcr soeninghe van onse sonden/ door sijn
lyden/ en doodt / heeft te wgh ghehzacht/ ende wat
leeren dat altemand anders dit ghedaen heeft/ dat
nemant anders en heeft kunnen doen: Ergo, daer es
zijn gheene mindere middelaers die voor ons bidden, en spre-
ken, dat en volght niet.

Peenius. Door Christum hebben wy vrymoedig-
heydt, om reghel-recht tot Godt te gaen in den he-
mel, wy zijn in hem volmaect, hy roept ons met
eene vriendelijcke stemme tot hem, ende voeghdaer
by dese soete, ende aenghename belofte: Die tot my
komt, en sal ick gheensins verderpen.

Antw. Dat en heeft nopt nemant van't Paulus dom
gheloochent / ende even wel segghen wy / dat hirt
upt niet en volght / dat men niet en mach gaen tot
eenighe hoor-bidders / of hoor-sprekers.

Peenius. In't voorgaende is ghenoech ghetooch,
dat dit wel volght.

Antw. Daer en is self gheuen schijn van berho-
ninghe / seght dat / waerneer ghy alle mijne weder-
sop

legginghen van nime bewijzen sult te niste ghehaen
hebben. Maer dit sal quaer merck zyn / ten zp dat
ghe enckeljck herhaelt 't ghene ghy gheseyt hebt /
sonder voordere preuwen/ ofte beantwoordinghen.

Peenius. Doch Hazart sal contrarie besluyten uyt
dese Schriftuer-plaetse , ende bemerckinghe daer
over : maer dat sal hy doen sonder grondt, ende slot.

Antw. Laet ons dit sien.

Peenius. Ten eersten, seght hy : Niemant en kan
den naem voeren van opperste Over-priester, of hy
moet andere Priesters onder hem hebben: voor soo-
danighe worden ons de afghestorvene Heylighen
voor-ghestelt *Apoc. 5. 10.* tot den welcken wy mede
wel moghen gaen.

Antw. Wat hebt ghy hier teghen ?

Peenius. Dat is waerlijck ghebeuselt.

Antw. Hoe dat ?

Peenius. David *Psal. 92. 9.* seght van Godt, dat
hy is de Alderhooghste. Wie sal nu soo absurd zyn,
ende besluyten op de selve wyse, als Corn. Hazart ?
Niemant en kan de naem voeren van alderhooghste
Godt, ofhy moet andere leeghe Goden onder hem
hebben , tot den welcken wy mede wel moghen
gaen, als tot den alderhooghsten, en segghen: Voor
soodanigh worden ons de Enghelen voor-ghestelt,
de welcke Goden ghenaemt worden. *Psal. 97. 7.* ende
wederom : Christus wordt gheseght *Act. 2. 13.* de
grote Godt, ende Saligh-maker: maer soo en kan
hy niet ghenaemt worden, ten zy hy andere kleyne,
of mindere Goden, en Saligh-makers onder hem heb-
be, tot den welcken, en door welcken wy met onse
glebeden wel moghen gaen: Hoe-wel dit ongh-
eijmt , en sonder ghevolgh is ; nochtans kan dit soo
bequaemlijck uyt de woorden Davids, en Pauli be-
sloten

sloten worden, als uyt het woordt, ende de name
Hooge-priester, ofte Over-priester, welcke Christo
ghegheven wordt, Corn. Hazart besluyt, dat
Onder-priesters hebbe, om door haer mede een of
ferhande van onse ghebeden te doen.

Antw. Hier worden vele dinghen samen gheseyt:
Wp moeten alleg overlegghen van stuck tot stuck.

Ten eersten: Is het al een dinghen hy u/ te seggen:
Alderhooghsten in't gheemeen/ ghelyck David doet/ vro
de te segghen / so Paulus doet / den Opper- of Over-
priester? Siet ghy dan nter/ dat wanneer David Godt
noemt den alderhooghsten, nter determinerbe in't bo
sonder / maer sprekende in't gheemeen / niet anders
en seght / dan dat Godt den alderhooghsten is van al
watter gheschapen is/ ofte (ghelyck Sanctes Paginus,
Hieronimus, Arias Montanus dat vertaelen uyt het he
breueusch) dat hy seer hoogh verheven is, te werten/ bo
ven de aerde / ende boven de hemelen: doch als Pa
lus seght / dat Christus is onsen Opper- ofte Over-priester,
siet ghy niet / dat hy niet en spreekt in't gheemeen/
maer in't besonder van de Priesterg: Ende oor
sulckis/ om dat hier eenighe ghelyckenisste soude we
sen tusschen myn exempl/ en 't tuwe/ so soude David
moeten gheseyt hebben / O alderhooghsten Godt! ghelyck
Paulus seght van Christo, Over- ofte Opper-priester.
Nu siet ghy wel / dat dit uw' argument niet en vr
staet: niemant en kan den naem voeren van alderhooghsten
Godt, ofte hy moet andere lege Goden onder hem hebben:
want David en seght hier nter / O alderhooghste Godt!
maer alleenslyck / O alderhooghste in't gheemeen/ waer
uyt geenis en volght/ dat hy andere mindere God
den moet onder hem hebben / maer alleenslyck/ dat
hy de alderhooghste is van al watter in hemel/ ende
aerde is/ of ghelyck den hebreuewischen Text heeft/
dat hy seer hoogh verheven is boven de aerde / dat
boven de hemelen selve/ ghelyck de Heilige scripture meer
mael spreekt: Doch wanneer Paulus seght Christum
te wesen onsen Aoyespeus, dat is/ ofte Prince/ ofte
Opperste/ ofte Opperste/ ofte Hooge-priester/ (want

dit altemael brengt 't Grecx woordcken mede) soo seghe ick noch eens/ dat hier uyt moet volgen/dat hy heeft eenighe mindere Priesters / die onder hem staen.

Ten tweeden seght ghy / dat Christus *Act. 2. 13.* ghe- noemt wordt de groote Godt, ende Saligh-maker, ende ghy meynt / dat hy soo niet ghenaemt en kan woz- den/ ten zy dat hy andere kleynne/ of mindere Goden/ en Saligh-makers onder hem hebbe.

Maer siet ghy niet / dat hier wederom een seer groot/ ende merckelijck onderscheidt is tuschen dit tempel / ende dat van Paulus ? Want hier en wordt van Christo niet gheseyt / dat hy is de Opper- ofte Over-Godt, noch oock dat hy is de Opper- ofte Over- Saligh-maker, maer alleenlyck dat hy is groote Godt, ende Saligh-maker : Hy kan wel eenen grooten Godt / ende Saligh-maker zyn/ al-hoe-wel hy gheue min- dere Goden/ en (eigentlyck sprekende) Saligh-ma- kers onder hem heeft / (want gradus superlativus habet respectum ad alios, non item positivus) alsoo en kan hy van Paulo niet genoemt worden *Ἄρχαρχος*, Prince, Over-, Opper-, Hooghe-priester, ofte hy moet eenighe mindere Priesters hebben onder hem / de welcke mede een of- stchande konnen doen van onse ghebeden.

Peenius. Hazart seght pag. 49. Voor soodanighe worden ons de aghelstorven Heylighen voor-ghe- stelt *Apoc. 5. 10.* ende *cap. 20. 6.* op dat sy als Onder-pri- esters eene offerhande souden doen van onse ghebeden, oft aen Godt selve door haeren Opper-priester, oft aen Christus als haaren, ende onsen Saligh-maker. Maer dit is gantsch valsck.

Antw. Bewijst m'het.

Peenius. De ghene die aldaer van Joannes Konin- ghen, ende Priesters ghenoemt worden, en zijn niet alleen verstorvene Heyligen, maer is oock gheseght van den Heyligen hier op aerde noch levende, ghe- lijk blijkt uyt de voorgaende woorden, ende uyt *Apoc. 1. 6.*

Antw.

Antw. Ick hebbe nergheng gheseyt / dat dit allen
van de verstoerne Heyligen moest verstaen wogen /
Want ick sal gheerne bekennen met Augustino *La. 10.*
de Civ. cap. 10. dat alle waere Christenen Priesters gheacu-
worden. **Wat beslupt ghy hier up?**

Peenius. Indien dan uyt dese woorden konde
bewesen worden, dat-men door den Heyligen onle-
ghebeden Gode mach op-offeren, soo soude oock
volghen, dat-men door den Heyligen op deserac-
de levende, sulcx mach doen.

Antw. Wie heeft hier opt een ghetwijflet: heeft
Paulus dat niet ghedaen als hy de ghebeden der lebende
de versocht heeft? hebben die lebende haere ghe-
den voor Paulo aen Godt niet opghedraghen?

Peenius, pag. 237. Dic en wordt in de Roomische
Kercke niet toe-ghestaen.

Antw. Contrarie is waer / want de Roomische
Kercke en staet niet alleenlyk toe / dat-men door de
Heyligen hier op aerde noch lebende / onse ghebeden
Gode mach op-offeren / maer oock / dat-men haere
voorbiddinghe mach versoeken / seggende: Bid voor
my, ofte staet my by met uw ghebeden, ghelyca wyp hier
van hebben een klaer / ende uyt-ghedrucht exempl
in Paulo. Diet / Peenius myndt uyt 't overtuigen met
valscheupt / ende hy selve valt in desen strick / set toe-
schrijvendt aen de Roomische Kercke / 't ghene sy niet
en seght. **Wat hebben wyp boven noch meermael ghe-
sien.**

Peenius. Alle gheloovighen, ende waere god-
salighen zijnen Priesters Godts, en Christi, doch ghe-
stelijcke, welcken Petrus noemt *1. Pet. 2.5.* een heyl-
igh Priestersdom om gheestelijcke offerhanden op
te offeren, die Gode aenghenaem zyn door Jesum
Christum, om dat se hem toe-brenghen de offer-
handen des lofs, ende der danckbaerheit, de vrucht
der lippen, die sijnen name belijden, der weldadig-
heyd,

heydt, ende mede-deelsaemheydt, waet aen Godt
een wel-baghagen heeft. *Heb. 13. 15. 16.* Maer hier
uit en kan niet besloten worden, dat-se als Onder-
priesters onse ghebeden souden opdrachten aen Godt.

Antw. Ick thoone dat jaer : daerom worden alle
ghelooighen gheestelijcke Priesters ghenoemt/ om dat
sy soe Petrus seght/ door onsen Heere Jesum Christum,
Gode toe-brenghen ofterhanden des lofs/ ende der
dankbaerheydt/ maer lof-sanghen, en danckeggingen
sijn ghebeden (immers voorz soe veel als sy ophessin-
ghen der ghemoederen zyn tot Gode). Soo worden
dan alle Gheelooighen gheestelijcke Priesters ghe-
noemt/ om dat-se ghebeden aen Godt toe-bringhen/
en dat doen sy door onsen Heere Jesum Christum; ghe-
lycht dan Christus van Paulo *Heb. 7. 25. 26.* onsen Opper-
priester ghenoemt wordt/ ende inder daedt is/ om dat
hy voor ons bidt/ soo worden de gheelooighen Pri-
esters ghenoemt/ staende onder Christum (want allez
door onsen Heere Jesum Christum) om dat sy ghebeden
van lof, ende dankbaerheydt opdrachten aen Godt: nu
blijkt het klaer upp Paulo, dat sy Gode niet alleen
lof-sanghen, en danckeggingen op-offeren/ maer oock
ghebeden voor een ander/ om hem by Godt te helpen
en hi te staen; soo en worden sy dan niet alleulijck
Priesters ghenoemt/ om dat sy lof-sanghen, en danck-
eggingen opdrachten aen Godt/ maer oock foodan-
ige ghebeden/ die sy voor een ander doen by Godt/
om dien anderen daer mede hulpe te verwerven/ en
bystant/ en dit doen-se door onsen Heere Jesum Christum,
dat is/ staende onder hem, Ergo als Onder-priesters van
Caecilius. Wat belet nu/dit selfde te segghen van de af-
ghetogtene Heylighen/ aenghesien dat ghy boven
bekent hebt/ dat Petrus niet alleen de levende Priesters
noemt/ maer oock de algestorvene Heylighen?

Premus. Hoedanighe Koningen de godtsalige
zijn, foodanige Priesters werden sy oock niet recht
gacacht te zijn, maer sy zijn gheestelijcke Koningen,
om dat-se in Christo, en door Christum heerschen

¶

over

over de sondे, de wereldt, ende het vleesch, den Satan, ende alle sijne macht overwinnen, Rom. 6.10. en 1. Ioan. 5.4. soo zijnen se dan oock geestelijcke Priesters.

Antw. Wat seggen wij mede / want wij weten wel dat de godtsalighe gheue Priesters en zyn/ ghelyck van't Oude Testament / om beesten te slachten / ende soo voortz ; maer soodanighe Priesters / die door oren Heere Jesum Christum , als Opper-priester, onse ghebeden toe-bringen aen Godt / ende soo de ghebeden eene gheestelijcke sake zyn / soo segghen wij / met u dat de godtsalige / gheestelijcke Priesters zyn.

Peenius. Ghelyck dan , daer uyt , dat-se Kommen gheseght werden , niet en kan bewelen worden , dat-se haer bemoeien met de regeringhe , ohe bedieninghe der aerdche dingen : alsoo oock , daer uyt , dat-se Priesters ghenoemt zijn , kan niet belloeten werden , dat-se Gode eenighe uytwendighe ofterhanden op-offeren.

Antw. Ter contrarien : Ghelyck daer uyt / dat de godtsalighe Koninghen gheseght werden / eer wel besloten wordt / dat sy een gheestelijcke heerschappie hebben / over de sondе, de wereldt , het vleesch , zode den Satan , ghelyck ghy selve bekent : alsoo datt wij dat-se Priesters ghenoemt worden / wordt oock wel besloten / dat sy een gheestelijck Priesterdom hebben / om Gode te offeren niet alleen ghebeden van lof , ende van dancsegginghe , soo Petrus segt ; maar oock soodanige ghebeden / die sy doen by Godt voort een ander / om hulpe / ende bystant booz hen te berghen / ghelyck blijkt in het exemplē van Paulus want ons argument a minori ad majus blijft altyd vast / soo langhe het niet wederleydē wordt.

Peenius. pag. 238. Als Corn. Hazare aldus reden kavelt Pag. 44. Zijnde Heyligen Priesteren , soor hebbet sy dan het ampt van te offeren , die woorden zijn wuer hoe-wel te verstaen van een heyligh , ende gheestelijck Priester-ampt , ende niet van een vleeschelijck Priesterschap , als dat van Aaron was.

Antw. Waer heb ik een enckel woort / in myne
gheheele Victoria van Roomen , ghetwach ghemaecht
van het vleeschelyck Priesterschap , als dat van Aaron was,
om soodaenigh een toe te schryven aen den Heilighen : wanneer ik dan segge / dat de Heilige Priesteren sijn / ende vervolgens het ampt hebben van
te offeren / ik verstaet dat niet u van een Heiligh/ in Gheestelijck Priester-ampt / want ik verstaet
het van 't offeren onser ghebeden : maer Peenius en
weet hem waer keeren / of wenden / want beken-
nende dat de Heilige Priesteren sijn / ende dat hier
uite wel volghet / dat sp het ampt hebben van offre-
ten / soo neemt hy 't nu hier op / dat het Gheestelijc-
ke Priesters sijn / dan hier op / dat sp gheen vleeschelyck
Priesterschap hebben , ghelyck dat van Aaron was : Wat
doet dit hier al te propooste / de wijle hy wel weet/
datmen hier alleenlyck spreekt van Gheestelijke Priesteren
die door onsen Heere Iesum Christum , als onsen
opper-Priester onse ghebeden souden toebrenghen aen
Godt : ergo van niet anders / dan van Gheestelijke
offeranden , en niet van Vleeschelycke , dten-bolgheng
van Gheestelijcke Priesters .

Peenius . Hazart voeght daer by : 'T zy eyghentlyck , oft on-
gemlyck , daer is weynigh aengleghen : Daer mede soeckt hy
te bedrieghen .

Antw. Wat bedriogh siet ghy hier inz

Peenius . Om dat hier de questie is niet van oneygentlij-
ke , maer van eygentlijck soo gheseghde Priesters , ende van
eere eygentlijcke op-offeringhe onser ghebeden aen Godt .

Antw. Heer wel : Ick hebbe gheseyt / dat my daer
niet een ghelegheen is , of gh'het een seght , of het ander :
Wilt ghy dan / dat de op-offeringhe der ghebeden/
ten eygentlijcke offerhande zp / ick ben te vreden/
soo sullen wy dan de Heiligen honden voor eygent-
lijcke Priesteren : Want ghelyck Christus eygent-
lijca woort Hooghe-Priester genoemt / niet alleen om
dat hy het Sacrificie heeft op-ghedraghen aen 't
Kruys / maer oock om dat hy nu onse ghebeden op-
draeght aen Godt / waerom en moghen de Heilighen / om de selve oorsake niet eygentlyck onder-

340 Den Hollandischen
Priesters genoemt worden / al-hoewel Ghelyc-
hie? Ende soo kan een segheleyk sien / dat ich uita-
wille bedzieghen.

Peenius. Om dat de Heylighen alle een oneygentlyk Pri-
sters ghenoemt werden, soo en konoch ly gheen eygentlyke
offerhande, gheen eygentlycke bedtelinghe eens Priesters
hebben.

Antw. Maer heb ick ghescept dat de Heylighen al-
leen oneygentlyk Priesters ghenoemt worden: Ihs
hebbie de salte in 't midden gelaten / seggende dat er
niet veel aen gelegen en is, hiermede ghenoeghe kou-
nen ghebende / dat ick berept was het een / oft dat
ander t'aenbeerden / al / soo ghy souw willen: Nu
wilt ghy / dat men hier spreke van eygentlyke of-
ferhanden / ende vervolgheng dat de Heylighen ey-
gentlyk souden moeten Priesters ghenoemt wor-
den / indien sy onse gebeden op-droeghen aen God:
Ach wille dat samen met u. Wat sult ghy hier uige-
vestijpten / teghen my?

Peenius. Als Hazart den Heylighen noemt onder-Priesters
(hoewel die naem haer nergens in de Schrift gegeven wort)
ende Christum stelt tot haaren Opper-Priester, ende daer by
voeght, dat wy tot haer mede wel moghen gaen, om dat ij minde-
re Priesters wessende, onse ghebeden, door den opper-Priester Christum,
souden op-draghen aen God: Soo schijnt hy van gevo-
len te sijn, als of het met Christo, ende den Heylighen, in den
Hemel de selve gheleghentheyt heeft, ghelyck het hier op
aerde heeft met den Hooghe Priester, ende andere Priesters
van de oude Wet.

Antw. Ten eersten, dat desen naem onder Priesters
nergens in de Schrifture ghevonden en wort / dat
is waer / maer alsoo en vintmen daer oock niet desen
naem Dry-eeenigheyt: Maer ghelyckmen ijt hier
ghene men vont in Schrifture / desen naem Dry-ee-
nigheyt heeft getrocken / ende gemaeckt: alsoo heb
ick ijt desen naem opper-Priester, die Christo wap-
toe-geschreven in de Schrifture / besloten / dat my
andere Priesters most hebbien onder hem / dat my
met een woort / onder-Priesters.

Ten tweeden, Gp gijt meer / als ick gedacht hebbie

nde gy neemt meer op / als ick geseyt hebbé / want
ich en hebbé noch gedacht / noch ghesproken van de
gelukkenisse die der sou wesen in den Hemel/tusschen
Christum, ende den Heylighen/ met den Hooge-Prie-
ster / ende andere Priesters der oude Wet. Maer
dit heeft Peenius oyt sijn dypm gesoghen / om oc-
taete te hebben van de oprechte questie van kant te
stellen.

Peenius, pag. 239. Meynt Hazart dan, dat in de Hooghe-
Priester, ende in sijn bedieninghe alleen Christus, ende sijn
ambris af ghebeeldt, en door de andere Priesteren, en haer
offehanden, de Heylighen in den Hemel, en haren dienst is
voorgedraghen gheweest.

Antw. Seght hier van al wat ghy wilt / 't is my
alen dinghen / want dit en komt hier niet te pro-
pooste / om dat ghy hier eene questie roert / van de
welke ick noch gedacht / noch ghesproken hebbé.

Peenius. Waer hebben de Priesters oyt Offerhande ghe-
daen, van hare, ende des volcx ghebeden, aen den Hooghe-
Priester?

Antw. Dat Peenius selve dit beantwoorde / want
hy decht / ende dit pureert hier teghen sijn eygen
phantasjen / en gissinghen.

Peenius. Waer sijn de Priesters oyt Religieuslyck aenghe-
beden gheworden, ghelyck die van het Pausdom de Heyli-
ghen aeroepen?

Antw. Van wie braeght Peenius dit? van my? of
van sijn eygen selven? niet van my / want ick hebbé
hier van nopte ghevacht / noch ghesproken: braeght
hy 't van sijn eygen selven? dat hy dan sijn eyghen
selben beantwoorde.

Peenius. Indien hy den Brief aen de Hebreen, wat beter,
en aendachtelijcker hadde doo bladert, daer soude hy lichte-
lyck verstaen hebbew, dat Christus onse Hooge-Priester
niet wort gheseyt, als of er noch andere mindere Priesters
waren, om onse ghebeden aen Godt op te draghen, maer
dat hy die name draeght, als die alleen voor ons bidt.

Antw. Waer staet dat woordetken ALLEE N?

Peenius. Dit wort ghenoeghaem aenghewezen Heb.7.23.

alwaer eene klare tegen stellinghe ghemaeckt wort tukken
Een, ende vele;

Antw. Paulus spreeckt hier van de successie der
Hooghe-Priesteren in de oude Wet / ende segt dat
Christus onsen Hoogh-Priester soodanighe successie
niet en heeft ghchadt / maer dat hy een Priester is
nae de ordeninghe van Melchisedech , in welkens
plaerse niemand ghevolght is. Nu / wy en segghen
niet / dat de Heylighen successeurs Christi sijn in sijn
Opper-Priesterschap, maer dat sijn Priesters sijn onder
hem. Soo en doet dan dese Schriftuer plaerse niet
teghen ons.

Peenius. Paulus segt : *De Priesters des ouden Testaments*
sijn vele geworden, om dat sy door de doot verhindert werden, al-
tijt te blijven, maer des (vamenteelijck Christus) om dat hy meer
eeuwigheyt blijft, heeft een onvergankelijck Priesterschap, dat is,
hy blijft a'leen Priester, sonder dat jemant in sijn plaerse, of
neffens hem komt.

Antw. Ghy moet my bekennen dat Paulus hier al-
leenlijk spreeckt van de Hooghe-Priesters des ouden
Testaments / dat blijkt klaer uit v 27. v 28. dat
Christo als onsen Hoogh-Priester v 26. ende alsoo ghe-
seker dat hy alleen onsen Priester blijft / en dat er
niemand in sijn plaerse / of neffens hem in 't Hooghe-
Priesterschap komt; want hy en heeft niemand / die hem
succedeert / ghelyck de Hooghe-Priesters des ouden
Testaments hadden / ende oock niemand neffens
hem / die samen met hem zy Hoogh-Priester. Doch
hier uit en volght niet / dat hy onder hem / gheen
mindere Priesters en heeft : Maer ter contrarie
om dat niemand / soo boven bewesen is / kan den
naem voeren van Opper-Priester, ten sy dat hy enige
andere Priesters hebbe onder hem / alsoo en han
Christus niet geseyt wozden / te zyn onsen Opper-Pri-
ester ten zy dat hy onder hem hebbe eenighe andere
Priesters ; nu binden wy in Schrifture dat de Heylighen
den naem voeren van Priesters, en ghy bekent
dat het ampt van eenen Priester is / te offeren / soo
besluyten wy dan wel / dat de Heylige Priesters sijn
staende onder Christus, en dat sy merret daer offeren,

dese offeringhe moet namelyck wesen van de ghebeden / volghet dan dat de Heylighen als mindere Priesters offerhanden doen van ghebeden / niet al-leenlyck Lof-sanghen, en danck-segginghen, maer oock soobanighe ghebeden / die spoorz andere doen / om haet te helpen.

Peenius. Paulus wijst met eenen aen, dat wy oock aen desen enighen ghenoegh hebben, als hy seght: Waerom hy oock volkomelijck kan Saligh maken de ghene, die door hem tot Gods gaen, alsoo hy alijt leest om voor haer te bidden.

Antw. Judien Paulus hier spreekt van alijt immediatelijck tot Christum te gaen; soo en kan Ick niet bedencken / hoe hy selve / de ghebeden van andere versocht heeft / op dat sp hy Godt souden wesen syne voor-bidders, ghelyck wyp in 't voorgaende gesien hebben.

Peenius. Dit sal noch klaerder blijcken alsmen daer by voegt de woorden Pauli. 1 Timoth. 2. 5. Want daer is een Godt, daer is oock een middelaer Godts, ende der menschen, de mensche Iesus Christus: Alwaer het woordeken een, buyten alle twijfel beteekent soo veel als Eenigh.

Antw. Ick hebbe u / boven / meer als ghenorgh hier op voldaen: Ende uyt de eygen woorden Pauli ghehoont / dat hy hier alleenlyck spreekt / van een Middelaer der verlossinghe: ende alsoo bekennen wyp mede / dat Christus ons eenigh Middelaer is.

Peenius. Gheelyck Paulus eenen Godt verstaet met uytstinghe van vele, alsoo oock eenen Middelaer Godts, ende der menschen, seght seer wel Guilielmus Estius, Professor Theol tot Douay.

Ant. Ick hond'et met Estius, de wijle het seker is dat'r maer eenen middelaer is der verlossinghe; Want dan desen alleen spreekt Paulus, ende Estius en kan dit mede niet anders verstaen / aenghesien dat het seker is / dat hy gheleert heeft / dat de Heylighen mindere Middelaers sijn / ofte voor-bidders.

Peenius, pag. 240. Noch uytdruckelijker Ludovicus Sto Major: Het is hem seyt hy, niet genoegh geweest, al-hier te belijden, dat Godt een is, maer oock heeft hy daer by ghevoeght, dat den Middelaer een, ofte eenigh is.

Antw. **T**e weten den eenighen middelaer der vlossinge: Want Soto-major hield buppen twijfels oock de voor-bloedinghe der Heilighen.

Peemus meynde hier noch eens sijn gemeint u bedriegen/ ende haer wijs te maken/ dat twe groote Doctoren van de Roomsche Kerche het hadden niet hein/ ende leerten/ dat Christus den eenighen middelaer was/ niet uitsprinctiche van alle andere mindere Middelaers/ of voor-sprekers/ maar de epgen woordzen van dese twee voorsepde schrijvers hebben sijn bedrogh ondecht.

Ten eersten Estius nae dat hy gheseyt hadde dat Paulus/ gheleich hy eenen Godt verstaet niet uytlayinge van vele, alsoo oock eenen middelaer Godts, ende der menschen. **S**oo doeght **hy** daer **hy**: Maer een Ketter went ons op: Indien Christus, volgens 't segghen Pauli, alleen de Middelaer is, soo doense dan injurie aan Christo, die daer ampt overdrachten aan andere, makende soo vele Middelaers, als'et Heylighen sijn in den Hemel. Ick antwoerde, **sept** **hy**/ dat de Catholijcken het Middelaers-ampt, soowyn nu dat uytgheleyt hebben, ende eygen aan Christo is, niet overdrachten aan andcie: Maer dat sy becken eenige andere Middelaers op eene onvolmaecter maniere, dat is, confe tusschen sprekers by Godt, hoedaighe sijn, de gheest die door de ghebeden die sy storten tot Godt, ons aan hem te commanderen. Het welck soo verre van daen is, dathet soude strijden teghen den Apostel, dat hy in tegendeel in dit selve Capittel ons ghebiede voor alle menschen te bidden, en tusschen te spreken: Nu alle de gheest die tusschen sprecket by Godt voor een ander, stelt sich selven als in 't midden tusschen Godt, ende menschen, alsoewel hy dit niet endoe, steunende op sijn eygen verdientte, maer op de verdienste Christi. **T**ot noch toe Estius: wat komt dan Peemus een sprekke van defen Catholijcken Professor/ sijn gemeente in de handt steiken/ als of hy het tenswaer niet haer?

Ludovicus Soto major sprecket alsoo daer: want nae dat hy in 't laecht/ ende hzeedt die voorspreker der Heilighen hadde bewezen uyt de *Ent-baderij*: **s**oo segghet **hy** ten iesen niet *Cyrillus lib. 12. Thesaur. 1. 1.*

Al. hoewd

Al hoe wel daer eenen Middelaer Godts , ende der menschen is, Christus Jēsus , dat is, de eerste , de voornaeme , ende nootdakelijcke, ende onverghelyckelijcke Middelaer , te weten die voor allen tusschen-spreekt , ende niemand voor hem , dat en b. ter nochtrans niet , dat de Heylighen menschen Godts , ende godsalige Enghelen ghenoemt worden , en sijn Middelaers tusschen Godt , ende den menschen , niet als de voornaemste Middelaers , maer als mindere .

Wat seght ghy nu : siet ghy noch niet / dat gyp sel-
be hier bedzoghen hebt ?

Peenus. 1. Iohan. 2. 1. wort gheseyt : Niet , Indien jemant ghesondaighe heeft , wy hebben vele voorbidders by den Vader , maar wy hebben een voorsprake by den Vader , Iesum Christum ter rechtveerdighen , ende hy is de versoeninghe voor onse sonden , wilend ons Joannes al een tot Christi voorbiddinghe , om dat op te lien , ende inden selven gherust te zyn , als ghe-
voeghaem tot onse behoudenis.

Antw. Wien enghen Bijbel N. 8. bekent / dat Joannes hier spreekt van de versoeninghe , als Christus sijn silven heeft op gheesertt dooz eene offerhande Hebr. 10. 14 te weten aen 't kruys / soo spreckat hy dan van den Middelaer der Verlossinghe , ofte van Christus onse voorsprake / voor soo veel als hy ons verlost heeft den 't kruys : Nu / dat Joannes niet en seght / dat wy vele voorbidders hebben / dat en sluyt alle andere voorbidders niet up / want ten eersten dit is negati-
vum , 't welch niet en probeert . Ten tweeden / het is ghevoegh dat wv dit mit andere plaeften van de Schrifture kunnen bewijzen / want alles en wort
mit op alle plaeften gheseyt .

Peenus. Hier op sool volghen dry Schriftuer-plaeften . de welche Hazart als van ons voort ghebracht , om de aenroepinghe der Heylighen teghen te gaen , ter neder stelt , naemelijck deit : Hebr. 4. 15. Psalm. 50. 14. Psalm. 145. 18. Want in ons gaelheit , ende bevolen wert , in noodd ghestelt wylde tot Godt te gaen , hem aen te roepen , ende verlost wylde hem te dancken . Maer hy en kan niet sien , hoe alle deje , en diergelycke Schriftuer-plaeften te pas komen , om te bewijzen datmen de Heylighen niet aenroepen magh , en wj daer niet en wort by-gevoeght , en gaet , ofte en aenroepet .

Y 5

nieman

niemand anders: Ende besluyt verder: Ergo so wort andig loovghen de vrijheyt gheheten om by jemant anderste gaan.

Antw. Dese slot-reden houde ick noch staende.

Peenius. Die selve taele heeft hy ghevoert hier rechts te voren over Matth. 11. 28. ende Ioan. 7. 37. alwaer wv hebben gheantwoort.

Antw. Maer ick hebbe gerhoont dat dese tweem woordt ghen gheensintg en bestaan/ ende van gemit det tweerde en zijn.

Peenius. De wijle hy niet min schaersteloos, als godloo, dit selfde niet alleen hier, maer oock pag. 49. wederom herhaelt, segghende: Alle de Schriftnuer-plaetsen, daer gesyde wort, of dat wy Godt souden aenroepen, of hem dancken etc. mit belofte dat hy ons sal helpen, en bystaen, aengesien sy de Heylighen niet wydruckelijck uyt en sluyten, en konen in't minste daeropinge der Heylighen niet hinderen.

Antw. Nu voeghe ick'er noch by / niet alleen / om dat dese plaetsen niet alleen wydruckelijck, maer oock selfg niet in't heymelijck de aenroepinghe der Heylighen uyt-slypten: Niet wydruckelijck, want dat siet men klaer uyt de woorden: Niet in't heymelijck, want volghens de maxime der Gheleerde: Die het een affmeers, en loochent het ander niet; ten sy dat het twee tghen sryjdende dinghen zijn: Nu hebben wy toe noch toe bewesen / dat de aenroepinghe Godts / inde die van den Heylighen teghen mallanderen niet en sryjdien / soo wie dan de aenroepinghe Godts affmeert / ofte aen-preecht / sae heveet / die en loochent / noch en verwerp / noch en verbied dat rom niet de aenroepinghe der Heylighen. Alsoo en han sek gheen reden sien / waerom dat ick schaemeloos soude zijn / ofte godloo: Niet schaemeloos, want 't ghene ick segghe / is soo ghefondeert / dat ghy het niet en hebt kunnen wederlegghen: Niet godloo, want 't ghene ick staende houde / dat en is niet misrieng aen Godt / maer wat sal ick segghen / het lust u te schelden / inde plaetsen van te reden.

Peenius pag. 141. Wy moeten noch een wernigh hier toe segghen, om de onbeschaemde god-

loosheydt, die vande Roomscbe Kercke in 't eerst,
en aenroepen der Heylighen ghepleeght wort, te
ontdecken.

Antw. **Z**yr indachtrigh dat ghp moet bewijzen/dat
de aenroepinghe der Heylighen bp ons is een onbe-
schaemde godloosheydt: Want dit heft ghp onbeschaem-
delyck op-ghenomen.

Peenius. Sy wert aenghevanghen sonder Woort
Godts.

Antw. **D**it is onwaarachtrigh; en eben wel of het
soo waer / ten volghet niet / datse daerom een onbe-
schaemde godloosheydt is: Want andersing waanneer ghp
lieden den **S**ondagh viert inde plaerse banden **S**ab-
bath / ende de eygen **W**oorden Christi (Dit is mijn lic-
haem) naelaet in 't **N**achtramael / sae waanneer ghp de
kleynen kinderen doopt / soo sout ghp onbeschaemde-
lick godloos moeten zijn.

Peenius. Sy is af- w ijckende van den reghel der
aenroepinghe, die ons inde Schrift voor-ghedragen,
ende gheleert wort.

Antw. **I**ck hebbe u hier nozen overtuught van
contrarie.

Peenius. Daer-en boven sy strijd directelijck,
en als met op- ghehevene handt, teghen openbaere
ghetuyghenissen der HH. Schriften.

Antw. **D**aer en is geene apparentie van / ghelyck
blaelijck blijkt up alle mijne voorgaende weder-
legghinghen / ende bewijzen.

Peenius. Daer zijn inde aenroepinghe der Heyli-
ghen sommighe dinghen, die soo groflijck, en onge-
schicktelijck teghen Godts Woort strijden, dat een
godsalig mensch daer van schrict.

Antw. **I**ck en kan niet een soodanigh stück achter-
halen. Doch / abylieden doet ghelyck de Phariseen,
ghp dooz peurert een mugghe/ ende ghp slichti heele
kneels in. Dat is / gelijck uwen Bijbel beuericht op
Math. 23, 84. ghp siet nauwe in 't kleyne / ende het
groot

groot en acht ghy niet: want 1sser ergens eenen
ticulieren Schijver by ons / oock van kleyn a-
thoriteyt die selfs gheseyt heeft / ofte 1s'er eenigha-
bus / dat gaet ghy dooz-peuteren ; maer dan u
seggen dat Godt het meeste deel der menschen hooi
gheschapen tot haere verdoemisse / ende dat van
tweelinge die een moeder ter werelt brenghet/haem
tot saligheyt / het ander tot verdoemisse gelycht
is / en hondert sulcke grove stncken / die by de uite
woorden uyt-ghegeven / daer en mocht ghy ghem
swarigheyt in.

Peenius. De Papisten selve schamen haer by ons
van sulcke eene domme , en dwaele schandelyc-
heydt, de welcke geensins van supersticie, en afgo-
deijke kan geexcuseert , en voor-ghesproken we-
den.

Antw. Het kan wesen/ dat sommige haerschamen
over eenighe abusen van weynighe particuliere
(want daer en is niet soo goet inde werelt / oft het
kan misbryukeit worden) maer ich en gheboet niet
dat'et semant is van de Papisten / die sich schamen
over eene algemeene practycke/die gheappellet
is van de heele Kercke.

Peenius. Oock in de openbare practycke, die van
de Kercke ggehouden wert. Want wy hebben
wijt-loopigh betoont, dat die van het Pausdom den
Heylyghen aenroepen als helpers , bewaerders, be-
schermers, ende verlossers in noot, jaer sy noemmen
de Heylyghen in haere aenroepinge uyt-druckelijck
haren toevlucht , bescherminge, hulpe, leven,heyf
en saligheyde

Antw. Ghy blint-hockt uwe Ghemeente met sa-
termerten/want hoe wyt dit altmael verstaen/ich
ich hoven wyt-loopigh gheseydt. Verhalben / men
magh dese titelen wel gheuen aen levende menschen/
waerom niet aen den Heylyghen?

Peenius. Dit loopt soo klaerlijck tegen de Schrift

zen, dat onder de Papisten, die noch eenige schaem-
te hebben, dit niet en kan ontkent worden.

Anw. Eben wel ick ontkeun'et; ende en gheloove
niet / dat jemant / die dit myn horekt / ende mynne Vi-
ctorie van Roomen, daer beueffens sal aendachtelijck/
ende sonder passie leseu / my sal veroedeelen van on-
beschaefttheypdt / ende d'andere Papisten die haer
schamen / soo ghy seght / die schaemen haer alieen
over eenige abuspen; maer wat raecht dit de leere
der Kercke?

Peenius. Dese dinghen moeten in de aenroepinghe
Godt alleen toe-gheschreven worden. David
seght. Psal. 46. 2. 3. 6. 8. 12. Godt is onse toevlucht,
en sterkte, hy is krachteylck bevonden een hulpe in benau-
heden, daerom sullen wy niet vreesen, al veranderde de
erde.

Anw. Oit heb ick boven heantwoort: want niet
teghenstaende dat David dit segt / soo ist nochtang/
dat een lebende mensch die bedruct / of in noodt is/
nemende sijne toevlucht tot sijnen vriendt / hem
seght: Ghy zijt mijnen toevlucht, ghy zijt mijnen troost,
en myn hulpe, niemand en sal soo een mensch verooz-
deelen van godloosheypdt / of ic van ghescreden te heb-
bin teghen Schrifture; want de Schrifture seggen-
de dat Godt onsen toevlucht is / en seght hier mede
niet / dat wy in onsen noot / ende droefheyt onse toe-
vlecht niet en moghen nemen tot onse vrienden / ge-
lyct dan hier onse vrienden niet en worden uytgeslo-
ten / alsoo oock niet de Heilighen.

Peenius pag. 242. Iae den ganischen handel, selfs
de noeminghe van aenbiddinghe, en aenroepinghe
der Heylighen, strijt teghen de Schrift, de welcke
Godt alleen beveelt te bidden, en te aenroepen.

Anw. Wijf ons die Schriftuer-plaetsen aen/ daer
ghesegt wort / datmen Godt alleen/ en niemand an-
ders/ moet bidden / ende aenroepen / ien dat de noe-
minghe van aenbiddinghe der Heylighen, strijt tegen de
d. Schrift / aenghesien dat wy oock in Schrifture
dickwils

350 Den Hollandschen
dicklyslg hebinden/ dat dese noeminghe woy ghy-
ben ten opfichtte van levende menschen.

Peenius. Psalmo 52. 15.

Antw. **Gaer staet:** Roep my aen in den dagh der be-
nouw theyt: ick salde u uyt helpen, ende ghy sult my eens
Hier en binde ick niet / dat Godt seght: Hoeprmp
alleen aen / ofte ick en begheere niet dat ghy tot w-
mant anders gaet.

Peenius. Soo heeft David ghedaen Psal. 18. 8. ende
86. 3. 4. 5. ende 120. 1. ende 145. 18. 19.

Antw. **Op de eerste plaetse en staet niet anders/**
alz: Doe daverde, ende beefde de aerde, ende de gronden
der berghen beroerden sich, ende daverden, om dat hy ont-
steken was. **Ost en doet hier immers niet een happe**
propooste. Ick hebbe nae ghesien uwe ducht-souren
ende en kan niet bebinden / dat hier ene ducht-souren
te zp.

Op de tweede plaetse seght David: Heere ick roep-
tot u den gantschen dagh: verheught de ziele uws knechts,
want tot u o Heere verheftte ick mijne handen: Want gij
Heere zyt goet, ende geerne verghevende, ende van groo-
te goedertierenheydt allen die u aenroepen. **Wat seght**
hier David, datmen tot nienant anders magh garni-
ofte waer segt hy hier / dat het asgoderijt is te bren-
soeken de voorzpraecke der Heylighen?

Op de derde plaetse segt hy: Ick hebbe tot den Heere
gheroepen in mijne benoutheydt, ende hy heeft my verhoor,
Hier op en volght wederom niet / datmen tot den
Heylighen niet en magh roepen om voorzpraecke.

Op de vierde plaetse staet er: De Heere is nae bij-
len die hem aenroepen, allen die hem aenroepen in der aen-
waerheydt. Hy doet het wel behaeghen der ghene die hem
vreesen, ende hy hoor haer gheroep, ende verlostte. Ergo
men magh den Heylighen niet bidden / ofte aenroepen om voorzpraecke / 't en volght niet.

David, sult ghy segghen misschien / heeft genoegh
met sijn exempl ghehoont / datmen Godt allen
moet aenroepen: 't is waer / dat David Godt heeft
aengheroepen / maer nopt en heeft hy gheseght / oin

met exemplel gherhoont / dat het afgoderje is den
heylighen aen te roepen: ofte datmen hare voorbids-
dinge niet en magh versoecken: want in die voorgaen-
de Schrifturen en seydt hy niet datmen Godt alleen
soude aenroepen. Contrarie hebben niet haer exemplel
Jacob, ende Joannes, ende I aulus gherhoont / ten opficht-
te vande Engelen/ en den selven Paulus te opfichtte der
lebende/ ergo heel meer ten opfichtte vande Heyligen.

Ich weet wel/ dat ghy hier datelijck souf seggen/
dit is petitio principij: maer neen; want al-hoe-wel
ghy u laet voort-staen dat ghy ons overtuught hebt /
dat noch Jacob, noch Joannes, noch Paulus de Enge-
len hebben aengheroepen/ dat is soo verre van daer/
dat ick u wederom van contrarie hebbe overtuught
met het wederlegghen / ende bernietighen van vwe-
bewijzen / ende alsoo blijven de onse noch vast / ver-
volghens te seggen dat Jacob, Joannes, en Paulus heb-
ben Enghelen aengeroepen / en is gheen petitio prin-
cipij, ten zy dat ghy bewijst dat myne wederlegghen
niet en bestaen.

Peenius. Om niet alles door te loopen, Salomon
heeft een verhael, ende op-tellinghe ghedaen door
deslen, en soorte, dat in alle nooden Godt moet
aengheroepen worden. 1. Reg. 8.

Antw. In alle die deelen van het ghebedt Salomons
en han ick niet vinden / dat hy het versoecken vande
voorsprake der Heyligen verwerpt: uyt al sijn woord-
en/ en kooch niet getrockē wordē/ dooz consequen-
te dat het afgoderje is den Heyligen aen te roepen.

Peenius. Dat de eere van verhooringe Godt toe
komt, gheruyght den Psal. 18. en 50.

Antw. Maer hy en ghetuught niet / datse Godt
AL LEEN toekomt.

Peenius. Wil Corn. Hazart nu even wel sijne
handen tot den Heyligen, en die gheen Godt zijn uyt-
breyden, ende alsoo doende, de name sijns Godts verge-
ten, soo sal Godt sulckx ondersoeken, en hem om
dit alles in 't gherichte trecken, Want by weet de ver-
bor

352 Den Hollandtschen
borghentheden des herten. Psal. 44. 21. 22.

Antw. En zijt niet beladen/daer en is geuen ooit
Want Godt en kan my tu 't gherichtre niet trachten
om eene saecke / die nu van alle kanten gheprohert
is / (oock uyt Schrifture) goet / prijsbaer/ende go
oorloost te zyn : ende de gheue die den Heiligen aco
roepen / en vergeten daerom den name Godts niet

Peenius. Of Godt wilde, dat hy eens tot betere
sinnen ghebracht wierde door de menighuldige
ghetuyghenissen des Geests !

Antw. Daer en is niet / dat ick meer verwonder
ende behlaeghe / als / dat de gheresiformerde Ghe
meente haere ooghen noch niet open en doet / om te
sien / dat'er van hare Predicanten / en Leeracres / niet
een enckel Schriftuer-plaetse wort booz ghescht
waer mede bewesen wert / dat de aentropinghe der
Heilighen ongheroorlost / godloos / ofte afgoverd
is. Och of sy wijs wierden, ende verstanden, ende opmer
eynde merckten ! Deut. 32. 29. Laet ons nu hoorcen
ghetuyghenisse des Gheests.

Peenius. Act. 4. 12. De saligheydt en is ingezen
anderen &c.

Antw. Dit is in het voorgaende ten bollen beant
woort / daer ick den Leser toe sende.

Peenius. Esaiæ 45. 20. 21. Sy aenbidden eenen
Godt die niet verlossen en kan, niemandt isser wa
Heylandt dan ick.

Antw. Wy en aenbidden gheenen anderen Godt
als wy den Heilighen aenroepen; ende wanneer wy
haer aenroepen/soo houden 't wy even wel met Ia
as, dat'er gheen Godt en is, behalven den wachter
Godt, en datter niet een vande afgoden / een heilam
is / want dat dit alleen den sin is van Iaas, bijtelt
soo klart als den dagh / uyt dat heil Capitel.

Peenius. Hos. 13. 4. 9. Ick ben doch de Heire
uwe Godt, daerom en sout ghy geenen Godt ken
nen, dan my alleen, want daer en is geen heylant
dan ick, in my is uwe hulpe.

Antw. Als wy de Heylighen aenroepen / Wy en
kennen geenen anderen Godt / dan den waerachti-
ghen Godt alleen: voor de rest Hoseas spreekt in
den selben sin / in den welcken hier boven Isaias ghe-
spoken heest.

Peenius. 2. Chronic. 20 12. Wy en weten niet wat wy
doen sullen: Maer onse ooghen sijn op u o Godt!

Antw. Ergo 't is verboten onse ooghen te slaen op
den Heylighen als voorbidders / hoe volght dat vpt
die Schriftuer-plaetsen: Niet meer dan of ich septe:
Joseph heest Gen. 44. v. 21. sijn ooghen gheslaghen op
Benjamin, ergo wy en moghen onse ooghen niet slaen
op den Heylighen: is dit niet eene bondighe slot-re-
den?

Peenius. Hier mede komt over een 't ghene wy lesen
Elizer 14. 4. Heere helpt my, die gheenen helper en hebbe als u.
Soo seght oock David Psalm. 25. 15. Mijne ooghen sijn ghe-
richtlyk op den Heere. Maer wat ist noodigh vele soodanighe
ghetwyghenissen te versamelen, naedien de gantsche Schrift
niet anders en leert?

Antw. 'T is inder waerheit gantschelyck onndo-
digh soodanighe Schriftuer-plaetsen by een te ver-
gaderen: want daer en is niet eene die hier te pro-
pooste komt / om diegwil dat'er niet een is/de wile-
te niet alleenlyk niet en seght / datmen tot gheene
andere mach gaen als voor-sprekers / maer vpt de
welcke men oock door hele/ en ghehoopre slot reden
niet trekken kan/ dat de aenroepinghe der Hey-
lighen onghoorloof/ veel min godloos / ofte afga-
derige is: Daerom heb ick groote reden om vpt te
vragen. O ellendighe ghemeynte! die soa verblint
is/ dat sy haer niet soodaenighe niet te propooste
bienende Schriftuer-plaetsen lach paeren / en wijs
maaken / dat de aenroepinghe der Heylighen ongh-
oelst is/ jae afgoderie.

Peenius. Hoe ongbeschicktelick, ende schandelick de
aenroepinghe der Heylighen by die van't Pausdom, teghen
dete ghetwyghenisse, en teghen de gantsche Schrift strijdt,
leert ons overloedigh ghenoegh, het insien, ende de ver-
gelyckinghe van die dinghen, welcken wy hier te voren met
Z hare

354 Den Hollandschen
hare eyghen woorden hebben uyt-gheteekent.

Antw. Dat alle uwe uytteekenighen ons niet
in't minste en hinderen / veel minstryden tegen ons
gheturghentissen / noch veel min teghen de gantijc
Schrift / heb ich niet contrarie argumenten / sal
met volle wederlegginghe van alle uwe bewijzen
hier vozen behoont.

Peenius. Pag 243. In somma dat de heylsame aenroepinge
ghe alleen tot Godt moet ghericht worden door J. van Chis-
tum bevesticht Paulus Rom. 10. 12 13. uyt Joel 2. 31. In
jeghelyck die de naeme des Heeren sal aenroepen sal salig werden
want een selve is Heere van allen, rijk zynnde, dat is, hebbende
een overvloediche schat van goetheyt, ghenade en weldoening
heyt over allen die hem aenroepen.

Antw. Dese bevestinghe en is nser heter als
gront selve: Want 't blyft al waerachtigh / dat hy
saligh sal worden, die de name des Heeren aenroepa
ende dat een selve Heer is van allen, ende dat hy rick
ende dat hy eenen overvloedighen schat heeft van goetheyt
ghenade, ende weldadigheyt, dit / segghe ich / blyft al
temael in sijn gheheel / ende waerachtigh / schoon
wy den Heylighen neuen tot Voor-bidders, of van
sprekers.

Peenius. Paulus maeckt de salighe, ende heylsame aen-
roepinghe alsoo vast aan het gheooeve, dat hy uytdruckt
seghe: Hoe sullen sy hem aenroepen, in den welcken sy niet ghe-
hebben? den ghenen dan moeten wy alleen aenroepen, wiken
ons de Schrift beveelt te gheooeven.

Antw. Dit is in't voorgaende / daer ghy dit boek
ghestelt hebt / meer als ghenoegh beantwoort. Ma-
komt gy soo menighmael met het selve te voorsigt
anders als om uwen boeck niet horele woorden
vullen?

Peenius. Dat wy door niemand anders dan door Christus
tot Godt mogen gaen, en dat aen den geloovigen die niet
niet ghetaten en is, om by jemant anders te gaen, ghe-
dese woorden Christi Joan. 14. 6. Ick ben de wegh, de wegh
heyt, ende het leven niemandt en kom tot den Vader dan door mi
Met welche woorden, alle andere soo duydelijk uytgehelden
werden, dat 't wonder is, dat Corn. Hazari, sulck noch den
loochenen, en segghen: Dit en volgh niet.

Antw. Wel hoe? heb ick dan niet anders ghesen/
dat en volgt niet? Waer blijven dan mijne rede-
nen/ die ick uyt verscheden bemerckinghen van u-
wen egghen Bybel gherrocken hebbe / om u t over-
steijden met uwe egghen wapenen/ende te thoouen/
dat dit niet en volgt?

Ich segghe dan noch eens / 't ghene ick segghe in
mijn Victoria Pag. 45. met uwen Bybel N. 12. Christus
noemt hem selven den wegh, om dat niemand ten Hemel kan
komen, als door sijne verdiensten en kracht: Want dooz
sja dooz/ ende vergoten des bloedts / heeft hy ons
den wegh tot den Hemel gheopen / ende ghebaent.
Ich segghe 2. niet uwen Bybel: Christus noemt sich de
waerheit, om dat alle de beloosten Gods, ende de schaduwen
des ouden Testaments, die den wegh tot de saligheydt af-
beelden in hem vervolt zijn. Ich segghe 3. niet uwen
Bybel: Christus noemt sich het leven, om dat hy een autheue
ende ghever des eeuwigen leven is.

Neemt ghp dese bemerckinghen van uwen Bybel
aen (want ghp hebt die al stillekens over-ghislae-
ghen) oste niet? neemt ghpse niet aen? soo bekent
dan datse niet en bestaen/ ende gheest' er my betere,
Neemt ghpse aen? soo herhaele ick dan wedervom /
'ghene ick in mijne Victoria Pag. 46 gheseyt hebbe /
dat upt dese voosyde Schrifstuer-plaese niet en
holgh / dat wy den Heilighen niet en moghen aen-
ropen: Want dit doende wy en houden de Heilighen
niet vooz de ghene / die ons dooz haer doot /
tude bloedt den wegh tot den Hemel hebben gheopen:
wy en houden haer oock niet daet vooz / dat
alle de beloosten Gods, ende de schaduwen des ouden
Testaments in haer verbolt zyn: eyndelyck/wy en
houdense oock niet vooz de eerste Aertenges / en-
de ghevers des eeuwigen lebens. Daer-en-hoven
als Christus seght: Niemand en komt tot den Vader dan
door my: 't is sekert dat dit / siet op het voorgaende/
te weten / dat door my, die den wegh, de waerheit, en
't leven ben: den wegh, die den selven door myn bloet
hebbe gheopen ter saligheydt: De Waerheit, in den
welcken alle de beloosten Gods, ende schaduwen des
ouden

ouden Testaments sijn verbolt: Het leyen, dat van
ick den eersten authour/ en ghever ben. Ergo nu
magh de Heylighen niet uemen tot voozbidders op
dat sy voor ons souden dooz Christum verlanghen
dat wy in dien Wegh, recht moghen wandelen/ inde
volherden: Dat wy die Waeheydt alijt moghen do-
schermen/ ende voozstaen; dat wy naer dit Leven
't welck Christus ons met sijn bloet heeft ghekecht
moghen trachten. Dit alte mael/ legh ick noch rea-
en volghet niet upp de voozgaende Christuer-pla-
se: ofte soo ghy meput dat sae / stelt dan uwe stu-
redenen hier teghen in goede/ ende wertighe forme
Want dit en hebt ghy tot noch toe niet gheha-
maer alleenlyck ghesepdt dat ick vergheeflike moeg-
te hadde ghebaen, hier mede enckelijck af-slaen
de bemerckingen van uwen Bybel, ende samen myne
slot-redenen / die ick upp de selve hebbe ghera-
ken.

Peenius. Naer vele ijdele uytvluchten, waer op nu meer
maels is gheantwoort, soo seght hy niet anders, als dat sy gie-
looven, dat de Heylighen Gods aenschijn aenschouwende voor an-
kennenbidden. Pag. 46.

Antw. Hoe gheerne soude Peenius het volck twij-
maecken / dat het ijdele uytvluchten zijn / 't ghe-
hy niet en kan weder-legghen? Hoe gheerne soude
hy de menschen met lenghens paepen / wanmer-
hy voor-gheest dat ick niet anders ghesepdt hebbe
dan: Wy ghelooven, dat de Heylighen, Gods aenschijn
aenschouwende voor ons bidden? Hier thoont ghy in-
mers klaer voor de ooghen van de heele werelt
(want een jegheijck kan 't naesien in myn Victoria
Pag. 46.) dat ghy een valschaert zijt: want ick seggle
daer aldus: Wy ghelooven in Christum, als welende
opperste, ende ewighe Waeheydt, het welck wy niet en
loochenen, als wy ghelooven, dat de Heylighen Gods aen-
schijn aenschouwende voor ons kunnen bidden: is dit niet
anders ghesepdt / also / wy ghelooven dat de Heylighen
voor ons bidden? meput ghy dan niet dese valschaert
af te slaen/ ende 't ontvluchten myne argumenten
die ick upp myn Victoria, in de voozgaende antwoor-

de / herhaelt hebbē? hoe seght ghp verhalven dat
ghy daer op nu meermaels gheantwoort hebt, aenghe-
sin ghp die argumenten niet eens en hebt aenghe-
racht?

Pecius. De questie is niet, wat de Heylighen in den Hemel
doen, of kunnen doen.

Antw. De questie is / of wy / gheloobende dat
de Heilighen voor ons kunnen bidden / daer mede
loochene dat Christus is de opperste/ ende ewighe
waerheyt.

Pecius. Ons verschil is, wat wy moghen, behooren,
en moeten doen, om tot onsen Vader die in den Hemel is,
te gheracken, en door wat middel wy de saligheyt, en
de he lenen by hem sullen ghenieten, ende deelachtigh
worden.

Antw. Icht hebbe bewesen / dat hoe wel Christus,
den Wegh wordt ghenoemt tot de saligheyt / ende de
Waerheit, ende het Leven, hier uyt nochtang niet eu
volgh datmen den Heilighen niet en magt nemen
tot Voor-bidders: en dit hebbe ict bethoont uyt de
verhalingen van uwen eghen Bybel. Wat seght
ghy hier op? Want dit hebt ghp over-ghestae-
ghen.

Pecius Pag. 244. Op dat wy niet en souden dwaelen, soo
seght Christus, dat hy die wegh is, door welcken alleen wy
daer toe komen.

Antw. Hoe dit te verstaen is/ hebb' ict uyt uwen
Bybel ghehoont / namelijck dat hy de wegh is, om dat
niemand ten Hemel kan komen, als door sijne verdiensten en
kracht. Wat segghen wy oock: want ten waer sae-
ken Christus door sijn bloedt / ende doodt den wegh
tot den Hemel hadde gheopen / ende het ewighe
leben verdient / wy waeren allegaer verlogen/ ende
alsoo en komt niemandt tot de saligheyt dan allcen
dooz defen Wegh, dat is / dooz de verdiensten Christi;
Want oock/ als wy de verdiensten der Heilighen ver-
ghoonen aen den Hemelschen Vader/ soo en berthoo-
nen wy niet anders als de verdiensten Christi, uyt de
welcke/ als uyt den eersten ende eenigen oorspronck
alle andere verdiensten ghesproten zyn / en daerom

voeght de Doomsche Kercke / in hare ghebeden / die
sp gebruycket in de Misse / ofte andere besondere tem-
sten / dese / of dierghelycke Clausule daer h[er]t: Doer my
Heere Iesum Christum

P. enius. Christus seght, dat die desen wegh heeft, niet
sal ontbreken, op dat wy van hem souden beginnen, en
hem voortgaen, en de eyndighen.

Antw. **O**st seggijen wy oock al: Maer iet wagh
of te Ghereformeeide, op desen wech so voortgaen
dat si ter werelt gheene Leydsmannen en hebben / als
Christus alleen door sijn selven / seght ghy dat niet
waerom noe men si dan haere Predikanten / en Le-
raers Hebr. 13. 17. Voorgangheien, of Leydsmannen, de
welcke waken voor de salicheyt der sielen / soo han-
men dan op dien wech wel voortgaen / al hoe wel
men eenighe andere Voorgangheren, of Leydsmannen
heeft behalven Christus; ghenomen dan / wy seggen
dat de Heilighen door haere dooz biddinge oock
Leydsmannen zyn op dien wegh / ghelyck de Leraers
der Ghereformeerde zyn / door haere Predicant / ghy
moet my segghen wat meerder onghelychheyt
dar'er is in't een / als in het ander: Ghy en kom
my niet segghen: om dat wy niet Christus moeten
bekent / ende aenbeert andere Leydsmannen, dat dat
meer is / Paulus testout daer naer / dat is 1. 18. 19.
soekht de ghebeden van de Corinthianen, op dat hoer-
lych in desen wech mochte wandelen: wat onge-
lychheyt dan / als wy d[e] Heilighen nemt / en
Leydsmannen, ende haer bidden / dat sy voor ons van
Gode willen vertrijgen / dat wy op dien wech eerlijch
moghen wandelen?

P. enius. Soo wie van desen wegh afwijkt, die en kan niet
dan dwalen, en verleyt worden.

Antw. **W**at is h[er]tien twijfel: Maer ghele
ghy-leden niet en sult bekennen / dat ghy van desen
wegh afwijkt / wanneer ghy-leden Leydsmannen
niet / om u op den seiven / dooz hare leere van
gaen: alsoo en sullen wy oock niet bekennen dat sy
van dien wegh afwijken / wanneer wy de h[er]te

ghen tot Leydsmannen nemen / om ons door haere voorbiddinge dooz te gaen. Iae ghelyck Paulus selve van desen wech niet en is agheweken / wanneer hy de ghebeden van de Corinthiaen verlocht heeft / op dat hy in desen wech eerlyck wandelen mocht / alsoo en wytken wy mede van desen wech niet / als wy de ghebeden der Heilighen om de selbe reden / verlochten. Of sooo ghy meput / dat dit niet en bestaet / sooo thoocht ons dan / rationem di paritatis. dat is / reden van onderschecht / ofte onghelyckicheyt.

Indien ghy seght / nae ghewoonte / datmen in't tte / handelt van lebende menschen / in't ander van aghestowene Heilighen / ik segghe dat dit niet ter sake endoet : want ghy wilde bewijzen / dat Christus sooo onsen wech was / dat wy alleen met hem / alle andre upghistorien wesenende / moesten voortgaen: Ende nu hebbe ich u andere gheweisen / die ghy lieb du self neemt tot Leydsmannen, om u op desen wech dooz te gaen : op kracht dan van dese Schriftuer-plaetse en volghc niet datmen met Christo alleen op desen wegh moet voortgaen / niet upsluytinghe van alle andere / sooo wort dan dese Schriftuer-plaetse te berghesf ghesloten teghen de aenroepinghe der Heilighen / ofte ghy moet my voordier reden geben / waerom de aghestowene meer upghistorien wozden / dan de lebende.

Peenius. Soo wie in desen wegh niet en wil gherust, en niet hem niet te vreden zijn, die en sal elders niet dan met wint, en ijdelheit ghevoet worden, en die buyten hem herwaerts henen gaet, die sal de doot in de plaetse van't leven vinden.

Anw. Soo verre ist van daen / dat wy dooz de aenroepinghe der Heilighen / bupeten desen wegh gaen / dat wy in teghendeel / dooz haere voorbiddinge / in den selven ghesloten wozden / ghelyck ghy lieuen in den selven / sooo ghy moet segghen / dooz uwe Leydsmannen ghevesticht woerdt.

Peenius. Seer fracy, verklaert dese woorden Jacobus Faber in cap. 14. Iohann. N. 108. Alle gheleove, seght hy is dwaes, en ijdel, behalven dat, 't welck is des Soons Godts, en die op een anders gheleove, en vertrouwen gaet, die gaet buyten den

den wegh, de waerheydt, ende het leven, &c. Vraegh na de Heylighen ofmen door hen moet gaen tot den Vader, souden segghen: wy en zijn de wegh niet, noch de waerheit, noch 't leven &c. Daer siet Hazart dat selfs uyt den moont van sijne mede-macker wert voort-ghebracht, 't ghene dient om hem te weder-legghen, en te beschamen.

Antw. **H**iet Antonium Possevinum in Apparaat, wat voor een mede-macker Jacobus Faber gheweest is daer sult ghy binden / dat sijne schriften van Clemens VIII. sijn verboden gheweest. Is dit dan mit eenen schoonen auctor om my te wederlegghen ende beschamen?

Peenius Pag. 245 De wijle Corn. Hazart bekent dat Christus door sijne doot, ende vergieten des bloeds, ons den wegh tot den Hemel gheopent, enae ghebaent heeft pag. 46. waerom begreent hy dan noch jemant anders tot een voorbidder voor hem?

Antw. **C**elde vryargh ich van u: de wijle de Gereformeerde bekennen, dat Christus door sijn doot, en vergieten des bloeds / ons den wegh tot den Hemel gheopent / ende ghebaent heeft / waerom begreer ik dan noch andet. Lepidmannen voor hare. Ich vraghe ten 2. aenghesien dat Christus den wegh tot den Hemel ghebaent heeft / waerom begreert Paulus noch jemant anders tot voorbidder op dat hy in dien wech wel soude wandelen?

Peenius. Hier uyt kan nu alle redelijck, en ongheraanert mensche lichtelijck sien, hoe vast dat onse bewijzen uit de Schrifture gaen, datmen den Heylighen niet en magh aeroepen, aenghesien dat Corn. Hazart daer teghen niet eweet voort te breghen, dat hier ten propooste dient, niet als ijdele uytvluchtiens, enckele vijghe-bladeren tot bedeckinghe van schande.

Antw. **D**ese vijghe-bladeren / soo ghyse noemt / sijn in der daet / soo harde noten om te kraecken / dat Peenius noch het herte / noch de macht heeft / om de selbe te weder-legghen van sin tot sin / ja schier van woordt tot woordt / ghelyck ich in dit boek doe ten opfichtie van alle sijne huypten-propoost lopende-Schrijfuer-plaetsen / ijdele praetijns / vter-swygginghen van vele argumenten / en valscheden. Dat

Dat hy dit eens ter handt neme / op die wijse ghe-
lyct ich hier doe/ ofte soo hy dit op die maniere niet
ta kan doen / maer alleenlyck loopen ab hoc, en ab
hac, meughelende alleg onder malekanderen / nietz
sillende op zijn behoozlycke ordēn/ epndelijck / niet
antwoordende achter volghens van sin tot sin/ van
woort tot woort, dat hy dan bekenne verlegen te zijn/
ende huijen sijn macht te zijn / 't ghene ick hier tot
noch toe hebbe gedaen/ en tot het epndde deses boekhs
sal doen/ en dat hy alsdan de sake gantschelijckheit
over gheve/ ofte aen de Professeurs van Leyden, ofte
aen dien grooten triumph toeper Antonius Hulsius.

HET XVI. CAPITTEL.

Verdedinghe vande Roomsch-Ca-
tholijcke bewijzen uyt Schrifture
datmen de Heylyghen, en Engelen
wel mach aenroepen.

Peenius.

Atmen de Heylyghen wel mach aenroepen tracht *Corn. Hazart* te bewijzen. 1. uyt *Job. 5.5.* Roeft, of daer jemant
zy die u antwoorde, en keert u tot jemandt van den Heylyghen:
't weck hy meynt versterkt te worden met dese w oorden
Jobs Cap. 33. 23. *Isfer een Enghel voor hem sprekende, een uyt*
dagant, soo sal hy hem ghenadigh zyn, &c. De wijle hy niet
niews voorbrenght over dese plaeſte, maer het oude van
anderen hem voor ghespelt, soo siet hem wederlegh *Cap.*
11. argument. 3. en 4.

Antw. *Wat den Leser hyt naesiet hier in't voor-
gaende/ hoe ick dese twee plaeſten teghen Peenius heb-
be verdedicht/ en vast ghestelt.*

Peenius *Pag. 246.* Zijn tweede bewijs is *1. Timoth. 5. 21.*
lik beughe voor Godt, ende den Heere Iesu Christo, ende de uyt-
verloren Enghelen, dat ghy dese dinghen onderhent: Vraghe nu,
Z 5 seght